T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK SPOR OKÇULUĞUNUN GELİŞİMİNDE OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİ

DOKTORA TEZİ

Serkan Necati METİN

Enstitü Anabilim Dalı	**:**	**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ**
Tez Danışmanı	**:**	**Doç. Dr. Fikret RAMAZANOĞLU**

Haziran 2020

T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK SPOR OKÇULUĞUNUN GELİŞİMİNDE OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİ

DOKTORA TEZİ

Serkan Necati METİN

Enstitü Anabilim Dalı : BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ

Bu tez 30/07/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ	BAŞARI DURUMU
Jüri Başkanı: Doç. Dr. Murat ÖZMADEN	
Üye: Prof. Dr. Malik BEYLEROĞLU	
Üye: Prof. Dr. Fikret SOYER	
Üye: Doç. Dr. Fikret RAMAZANOĞLU	
Üye: Doç. Dr. Murat ÖZMADEN	

BEYAN

Tez içindeki tüm verilerin akademik kurallar çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, görsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uygun şekilde sunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezde yer alan verilerin bu üniversite veya başka bir üniversitede herhangi bir tez çalışmasında kullanılmadığını beyan ederim.

Serkan Necati METİN
30/06/2020

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerini bana aktararak, araştırmam boyunca beni teşvik eden ve yönlendiren değerli hocam Sayın Doç. Dr. Fikret RAMAZANOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencilerine her zaman rehber olup yol gösteren değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Fikret SOYER, Prof. Dr. Malik BEYLEROĞLU, Doç. Dr. Özkan IŞIK, Doç. Dr. Ersin ESKİLER ve Doç. Dr. Murat ÖZMADEN'e çok teşekkür ederim.

Doktora eğitim sürecinde beraber yol aldığım ve yardımlaştığım değerli arkadaşlarım Öğr. Gör. Dr. Yusuf SOYLU ve Araş. Gör. Dr. Mine Tuna TURĞUT'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmamın fitilini ateşleyen, beni cesaretlendiren ve kaynakların temini konusunda yardımcı olan Sayın Prof. Dr. Cihangir KAYMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak çalışmamın her aşamasında bana destek olan, dinleyen ve manevi desteğini her zaman gösteren hayat arkadaşım Fethiye METİN'e, beraber ders çalışalım diyerek teşvik eden kıymetli kızım Zeynep Bade METİN'e ve aileme kocaman sevgilerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **i**

İÇİNDEKİLER ..... **ii**

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ ..... **iv**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**

ÖZET ..... **viii**

SUMMARY ..... **ix**

BÖLÜM 1.
GİRİŞ **1**
1.1. Çalışmanın Önemi 3

BÖLÜM 2.
İSLAMİYETİN KABULÜNDEN ÖNCE TÜRKLERDE OKÇULUK **5**
2.1. Türk Mitolojisinde Ok ve Yay 6
2.2. İslamiyetin Kabulünden Önce Türk Devletlerinde Okçuluk 8
2.2.1. İskitlerde okçuluk 9
2.2.2. Hunlarda okçuluk 10
2.2.3. Göktürklerde okçuluk 12
2.2.4. Diğer Türk devletlerinde okçuluk 13
2.3. İslamiyet'te Okçuluk ve Türk Okçuluğuna Etkisi 14

BÖLÜM 3.
İSLAMİYETİN KABULÜNDEN SONRA TÜRKLERDE OKÇULUK **22**
3.1. İslamiyetin Kabulünden Sonra Türk Devletlerinde Okçuluk 22
3.1.1. Karahanlılar devletinde okçuluk 23
3.1.2. Gaznelilerde okçuluk 24
3.1.3. Büyük selçuklu devletinde okçuluk 25
3.1.3.1. Dandanakan savaşı 27
3.1.3.2. Pasinler savaşı 28
3.1.3.3. Malazgirt savaşı 29
3.1.4. Anadolu Selçuklu devletinde okçuluk 29
3.1.4.1. Haçlı seferleri 30
3.1.4.2. Miryakefalon savaşı 31
3.1.4.3. Yassıçemen savaşı 32
3.1.4.4. Kösedağ savaşı 32
3.1.5. Memlüklü devletinde okçuluk 33

3.1.5.1. Ayn calud savaşı 34
3.1.5.2. Mercidabık ve ridaniye savaşları 34
3.1.6. Timurlularda okçuluk 35
3.1.6.1. Ankara savaşı 36

BÖLÜM 4.
MATERYAL VE YÖNTEM 38
4.1. Araştırmanın Yöntemi 38
4.2. Verilerin Toplanması 38
4.3. Verilerin Analizi 39

BÖLÜM 5.
BULGULAR 40
5.1. Osmanlı Devleti'nde Okçuluk 40
5.1.1. Osmanlı devletinde savaş okçuluğu 42
5.1.2. Osmanlı devletinde av okçuluğu 43
5.2. Osmanlı Devleti'nde Spor Okçuluğu 44
5.2.1. Hedef okçuluğu 45
5.2.1.1. Darp vurma 46
5.2.1.2. Kabak okçuluğu 46
5.2.1.3. Puta okçuluğu 47
5.2.2. Menzil okçuluğu 49
5.2.2.1. Menzil okçuluğu eğitimi ve gerekli kurallar 50
5.2.3. Osmanlı devletinde okmeydanları 54
5.2.3.1. Edirne okmeydanı ve menzilleri 55
5.2.3.2. Bursa okmeydanı ve menzilleri 63
5.2.3.3. Gelibolu okmeydanı ve menzilleri 67
5.2.3.4. Sofya okmeydanı ve menzilleri 71
5.2.3.5. Belgrad okmeydanı ve menzilleri 72
5.2.3.6. Ayazma okmeydanı ve menzilleri 74
5.2.3.7. Mısır okmeydanı ve menzilleri 76
5.2.3.8. Diğer okmeydanları ve menzilleri 79
5.2.4. İstanbul okmeydanı ve menzilleri 97
5.2.4.1. İstanbul okmeydanında teşkilatlanma 98
5.2.4.2. Okmeydanı menzilleri 99
5.2.4.3. Ok koşuları 137

BÖLÜM 6.
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 139

KAYNAKLAR 146
ÖZGEÇMİŞ 152

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
H	: Hazine
İst	: İstanbul
M	: Metre
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
No	: Numara
S	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.y.	: Tarih yok
TSMK	: Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi
V.D.	: Ve diğerleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 5.1. Edirne musalla meydanı Deve Kemal menzili. 55
Tablo 5.2: Edirne musalla meydanı lodos menzili. 57
Tablo 5.3: Edirne ada menzili. 57
Tablo 5.4: Edirne musalla meydanı kapı yeri menzili. 58
Tablo 5.5: Edirne saray ağaç ok menzili. 58
Tablo 5.6: Edirne namazgah ağaç ok menzili. 59
Tablo 5.7: Edirne musalla meydanı Tirger Hacı Hasan menzili. 59
Tablo 5.8: Edirne yeksuvar menzili. 60
Tablo 5.9: Edirne musalla meydanı Yaycı Hüseyin menzili 60
Tablo 5.10: Edirne musalla meydanı kıble menzili. 61
Tablo 5.11: Edirne musalla meydanı poyraz menzili. 61
Tablo 5.12: Edirne kahveci yeri menzili. 62
Tablo 5.13: Edirne demirtaş menzili. 62
Tablo 5.14: Bursa Yusuf yeri menzili. 63
Tablo 5.15: Bursa Kemhacı Hayreddin yeri - yıldız menzili. 64
Tablo 5.16: Bursa Attar Çelebi menzili. 65
Tablo 5.17: Bursa poyraz menzili. 65
Tablo 5.18: Bursa ağaç ok menzili. 66
Tablo 5.19: Bursa İmam Hoca menzili. 66
Tablo 5.20: Gelibolu gündoğusu menzili. 67
Tablo 5.21: Gelibolu lodos menzili. 68
Tablo 5.22: Gelibolu Ustaoğlu menzili. 68
Tablo 5.23: Gelibolu gündoğusu Ustaoğlu menzili. 68
Tablo 5.24: Gelibolu kıble menzili. 69
Tablo 5.25: Gelibolu batı menzili. 69
Tablo 5.26: Gelibolu karayel menzili. 70
Tablo 5.27: Gelibolu poyraz menzili. 70
Tablo 5.28: Gelibolu haki menzili. 70
Tablo 5.29: Sofya kıble menzili. 71
Tablo 5.30: Sofya Hasan Çelebi yeri menzili. 71
Tablo 5.31: Sofya Kürkçü Hacı Ali menzili. 72
Tablo 5.32: Sofya Bedreddin menzili. 72
Tablo 5.33: Belgrad menzili. 73
Tablo 5.34: Belgrad menzili. 73
Tablo 5.35: Belgrad menzili. 74
Tablo 5.36: Belgrad menzili. 74
Tablo 5.37: Ayazma menzili. 74
Tablo 5.38: Ayazma menzili. 75
Tablo 5.39: Ayazma menzili. 75

Tablo 5.40: Ayazma menzili. 75
Tablo 5.41: Mısır Kahire menzili. 76
Tablo 5.42: Mısır menzili – yıldız havası. 77
Tablo 5.43: Mısır menzili – poyraz havası. 77
Tablo 5.44: Mısır menzili – batı havası. 78
Tablo 5.45: Mısır menzili – lodos havası. 78
Tablo 5.46: Mısır menzili – batı havası. 79
Tablo 5.47: Mısır menzili. 79
Tablo 5.48: Üsküp menzili. 79
Tablo 5.49: Üsküp menzili. 80
Tablo 5.50: Üsküp menzili. 80
Tablo 5.51: Vardar menzili. 81
Tablo 5.52: Usturumca menzili – lodos havası. 81
Tablo 5.53: Usturumca menzili – yıldız ve lodos havası. 81
Tablo 5.54: İpsala menzili. 82
Tablo 5.55: İpsala menzili. 82
Tablo 5.56: Budin menzili. 83
Tablo 5.57: Kale Peşte menzili. 83
Tablo 5.58: Ovlun / Vezdeçe menzili. 84
Tablo 5.59: Avlonya menzili. 84
Tablo 5.60: Maraş menzili. 85
Tablo 5.61: Konya menzili. 85
Tablo 5.62: Konya menzili. 86
Tablo 5.63: Bergama menzili. 86
Tablo 5.64: Bergama menzili. 87
Tablo 5.65: Balıkesir menzili. 87
Tablo 5.66: Balıkesir menzili. 88
Tablo 5.67: Akhisar menzili. 88
Tablo 5.68: Manisa menzili. 89
Tablo 5.69: Manisa menzili. 89
Tablo 5.70: Manisa menzili. 89
Tablo 5.71: Tire menzili. 90
Tablo 5.72: Kütahya menzili. 90
Tablo 5.73: Ankara menzili. 90
Tablo 5.74: Ankara menzili. 91
Tablo 5.75: Amasya menzili. 91
Tablo 5.76: Lazkiye menzili. 92
Tablo 5.77: Tokat menzili. 93
Tablo 5.78: Cidde menzili. 93
Tablo 5.79: Mekke menzili. 94
Tablo 5.80: İskenderiye menzili – karayel havası. 94
Tablo 5.81: Şam menzili. 94
Tablo 5.82: Halep menzili – lodos havası. 95
Tablo 5.83: Halep menzili. 96
Tablo 5.84: Halep menzili – batı havası. 96
Tablo 5.85: Diyarbakır menzili. 97
Tablo 5.86: İstanbul Miralem Ahmed Ağa menzili – Bahtiyar Deresi menzili. 100
Tablo 5.87: Arkuri menzili. 102

Tablo 5.88: Şirmerd - Delikli Kaya menzili. 103
Tablo 5.89: Çizmeci menzili. 104
Tablo 5.90: Ahi yeri menzili. 105
Tablo 5.91: Arabacı menzili. 106
Tablo 5.92: Tekke menzili. 107
Tablo 5.93: Haydar yeri – Memi Çelebi menzili. 108
Tablo 5.94: Zihgirci menzili. 109
Tablo 5.95: Top yeri – Hasan taşı menzili. 109
Tablo 5.96: Uncu Şüca menzili. 110
Tablo 5.97: Nakkaş menzili. 111
Tablo 5.98: Cerrah yeri menzili. 112
Tablo 5.99: Hacı Süleyman menzili. 113
Tablo 5.100: Lenduha Cafer menzili. 114
Tablo 5.101: Sekbankulu menzili. 114
Tablo 5.102: Sultan IV. Murad menzili. 115
Tablo 5.103: Devatçı (Divitçi) menzili. 115
Tablo 5.104: Cafer – Hacı İsmail menzili. 116
Tablo 5.105: Yusuf Ağa menzili. 116
Tablo 5.106: Uşşaki – Hacı İsmail menzili. 117
Tablo 5.107: Azmayiş menzili. 118
Tablo 5.108: Bostancı menzili. 118
Tablo 5.109: Ağalar menzili. 119
Tablo 5.110: Haki menzili. 121
Tablo 5.111: İmam menzili. 122
Tablo 5.112: Abdullah Efendi – Dirhem menzili. 124
Tablo 5.113: Küçük yeksuvar – sala menzili. 125
Tablo 5.114: Selim Ağa – Kadir Ağa menzili. 126
Tablo 5.115: Lodos - Emin menzili. 126
Tablo 5.116: Silahdar Mehmed Paşa menzili. 127
Tablo 5.117: Büyük yeksuvar menzili. 128
Tablo 5.118: Memiş Efendi menzili. 129
Tablo 5.119: Kiler kethüdası menzili. 129
Tablo 5.120: Beşir Ağa – beş direk menzili. 130
Tablo 5.121: Darüssade ağası Beşir Ağa menzili. 130
Tablo 5.122: Cafer bey menzili. 131
Tablo 5.123: Aldülbaki Efendi menzili. 132
Tablo 5.124: Şerbetçizade – Hüsam Paşa menzili. 132
Tablo 5.125: Sultan II. Mahmud – gündoğusu menzili. 133
Tablo 5.126: Halil Ağa menzili. 133
Tablo 5.127: Azmayiş – gündoğusu menzili. 133
Tablo 5.128: Memiş Efendi – Mercan Ağa menzili. 134
Tablo 5.129: Ekşi – erkekli dişili menzili. 134
Tablo 5.130: Sultan III. Selim menzili. 135
Tablo 5.131: Silahtarzade Tevfik Bey menzili. 135
Tablo 5.132: Şişman Paşa menzili. 136
Tablo 5.133: Bilal Ağa menzili. 136
Tablo 5.134: Hasıllı Mehmed Ağa menzili. 136
Tablo 5.135: Mehmed Arif Bey menzili. 137

TÜRK SPOR OKÇULUĞUNUN GELİŞİMİNDE OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİ

ÖZET

Bu çalışmada, Türk Milletinde sosyal ve kültürel açıdan önemli bir yere sahip olan Türk okçuluğunun Osmanlı Devleti döneminde ki gelişimi araştırılmıştır. Çalışmada, bu gelişimin tarihsel süreç çerçevesinde değerlendirilebilmesi ve kültürün devletler arasında bir birikim olması sebebiyle Türk Mitolojisi, İslamiyetin kabulünden önce ve İslamiyetin kabulünden sonra kurulan Türk devletlerinde Türk okçuluğundan da bahsedilmiştir.

Araştırmada Türk Okçuluğunun Osmanlı Devleti'nde ki gelişimi av okçuluğu, savaş okçuluğu ve spor okçuluğu olarak ele alınmıştır. Araştırmada Osmanlı Devleti'nde Türk okçuluğu hakkında önemli bilgiler veren, Bahtiyarzade Hasan Çelebi'nin "Bahtiyarzade Okçuluk Risalesi", Abdullah Efendi'nin "Tezkire-i Rumat", Seyid Halil Hasib Efendi'nin "Tunfetul Hasib-i Kemankeş" ve Mustafa Kani Efendi'nin "Telhis-i Resail-i Rumat" gibi okçuluk risaleleri, Evliya Çelebi'nin "Seyahatname", Gelibolulu Mustafa Ali Efendi'nin "Künhül Ahbar" ve Okçular Sicil defteri gibi eserlerden faydalanılmıştır.

Çalışmada materyal ve yöntem olarak belgesel tarama ve doküman analizi kullanılmıştır. İlk başta tarama (kaynak arama) yapılarak o dönemde yaşayan ve o döneme tanıklık edenlerin eserleri birincil kaynak, daha sonraki dönemde ise araştırmacıların yayınladıkları eserler de ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. Kaynaklardan elden edilen veriler Tasnif yolu ile bir sistem dahilinde sınıflandırılmıştır. Veriler tahlil edilerek bilgi yönünden yeterliliği değerlendirilmiştir. Verilerin gerçekliği ve bilgi açısından güvenilirliği tespit edilmeye çalışılması için tenkit edilmiştir. Son olarak toplanan veriler terkip (sentez) edilip olaylar farklı açılardan yorumlanarak sonuca ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde, Osmanlı Devleti'nde savaş okçuluğunun tüfeğin kullanımının yaygınlaşması yani 17. yüzyıl sonlarına doğru ortadan kalktığı anlaşılmıştır. Av okçuluğunun ise yine tüfeğin kullanımıyla beraber yay ve ok ile değil de tüfek ile yapılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğunun hedef ve menzil okçuluğu olarak yapıldığı ancak menzil okçuluğunun daha sistemli olarak gerçekleştirildiği ve Osmanlı Devleti sınırları içerisinde toplam 38 meydan ve 153 menzil olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nde okçuluğun en çok spor okçuluğu çerçevesinde geliştiği anlaşılmıştır. Spor okçuluğunun Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren yapıldığı, İstanbul'un fethi sonrasında kurulan İstanbul Okmeydanı ile birlikte kurumsal bir çerçeve kazanarak yönetimi, yazılı ve yazılı olmayan kanunları, spor ahlakı ve verilen eğitimler düşünüldüğünde spor tarihimiz açısından çok önemli bir spor örgütlenmesi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okmeydanı, Spor Okçuluğu, Menzil Okçuluğu.

THE OTTOMAN STATE PERIOD IN THE DEVELOPMENT OF TURKISH SPORT ARCHERY

SUMMARY

In this study, the development of Turkish archery, which has a socially and culturally important place in the Turkish Nation, was investigated during the Ottoman State. In this study, Turkish mythology and Turkish archery in the states established before the acceptance of Islam and after the acceptance of Islam were also mentioned, since this development can be evaluated within the framework of the historical process and cultural accumulation between states. In the research, the development of Turkish Archery in the Ottoman State was considered as hunting archery, war archery and sports archery. Providing important information about Turkish archery in the Ottoman State, Bahtiyarzade Hasan Çelebi's "Bahtiyarzade Archery Risale", Abdullah Efendi's "Tezkire-i Rumat", Seyid Halil Hasib Efendi's "Tunfetul Hasib-i Kemankeş" and Mustafa Kani Archives such as Efendi's "Telhis-i Resail-i Rumat", Evliya Çelebi's "Seyahattname", Gelibolulu Mustafa Ali Efendi's "Künhül Ahbar" and Archers Registry Book were used in the research. Documentary scanning and document analysis were used as materials and methods in the study. Initially, the works of those who lived and witnessed that period by scanning (searching for sources) were used as the primary source, the works published by the researchers in the following period were used as secondary sources. The data obtained from the sources are classified in a system by classification. The data were analyzed and their adequacy was evaluated in terms of information. The authenticity of the data and its reliability in terms of information has been criticized to try to determine it. Finally, the data collected were synthesized and the results were interpreted from different perspectives.

As a result of the findings obtained, it was understood that the use of war archery in the Ottoman State disappeared towards the end of the 17th century with the widespread use of the rifles. It was determined that hunting archery was started to be made with a rifle instead of bow and arrow with the use of the rifle. It was understood that sports archery was carried out as target and range archery in the Ottoman State, but range archery was carried out more systematically and there were 38 squares and 153 range within the borders of the Ottoman State.

As a result, it was understood that archery developed mostly within the frame of sports archery in the Ottoman State. It was determined that sports archery was made since the foundation of the Ottoman State, and with Istanbul Okmeydanı, which was established after the conquest of Istanbul, it was a very important sports organization in terms of our sports history, considering its management, written and unwritten laws, sports ethics and trainings.

Anahtar Kelimeler: Okmeydanı, Sports Archery, Range Archery

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Ok ve yayın insanlık tarihi boyunca çok fazla önem arzettiği ve insanoğlunun kullandığı en eski savaş ve av malzemesi olduğu bilinmektedir (Oman, 2002).

Tarih boyunca kurulan bütün Türk Devletleri için ok ve yay, yüklenilen anlamlar açısından Türk Mitolojisinde, atlı okçuluğun kullanılmasıyla savaşlarda, savaşlara hazırlık olarak yapılan avlarda ve uzun yıllar boyunca yapılan yarışmalarla sporda çok önemli yere sahiptir.

Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan destanlarda ve hikayelerde, ok ve yay sıklıkla kullanılmıştır. Oğuz Kağan destanı, Kuzey Türk destanları, Dede Korkut hikayeleri ok ve yayın taşıdığı sembol ve anlamların anlaşılması açısından bizlere birçok örnek sağlamaktadır. Oğuzların, Üçok ve Bozok olarak iki kola ayrılması da bunun bir örneği olarak kabul edilebilir. Özellikle yayın hakimiyet, okun ise tabilik anlamına gelmesi hemen hemen kurulan bütün Türk devletlerinde kabul edilmiştir. İslamiyet'in kabulünden önceki Türk devletlerinde hakanlar kendisine bağlı olan beyleri çağırırken oklar göndermiş ve yayın kendinde olduğunu belirterek kendilerine bağlı olduklarını anlatmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nde de mevcuttur ve toya çağrılan beylere oklar gönderildiği bilinmektedir (Ögel, 2014a).

İslamiyetin kabulünden önce Türk Devletleri ok ve yayı hem simgesel hem de savaş ve spor etkinliği olarak kullanmışlardır. Savaşlarda Türk devletlerinin en önemli gücünü atlı okçular oluşturmuştur. İskitlerde, Hunlarda, Göktürklerde, Uygurlarda ve diğer Türk devletlerinde ordunun ana unsuru atlı okçu birliklerden oluştuğu söylenebilir. Aynı zamanda çocuklar küçük yaşlardan itibaren ata binmeyi ve ok atmayı öğrenerek bu gücün azalmamasına da özen gösterilmiştir. Kendi aralarında yapılan okçuluk yarışmaları ve düzenlenen av partileri de sosyal hayatta da okçuluğun yer tuttuğunun göstergesidir.

İslamiyetin kabul edilmesinde sonra ise yay ve okun Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla Hz. Adem'e gönderilen ve cennetten geldiğine inanılan bir hediye olduğu düşünülmeye

başlanmıştır. Aynı zamanda Kuran-ı Kerim'de geçen Enfal suresi 17. ve 60. ayetlerin okçuluk açısından yorumlanması ve Hz. Muhammed'in yaklaşık 40 kadar hadisinde okçuluğa övgülerde bulunup ilgilenilmesini istemesiyle okçuluk bir sünnet olarak görülmüş ve Türk devletleri için zaten önemli olan okçuluğun daha da önemli hala gelmesine sebep olmuştur.

İslamiyetin kabulünden sonra ki Türk devletlerinde de okçuluk önemli bir yere sahiptir. Malazgirt, Miryokefalon, Dandanakan gibi birçok savaşta elde edilen başarının Türklerin okçuluktaki yeteneklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda Türklerin Anadoluya yaptıkları akınlar ve Anadolu'nun Türk yurdu olmasında okçuluğun payının büyük olduğu söylenebilir. Ayrıca Selçuklular da ok ve yay simgesi kullanılarak paralar ve tuğralar basıldığı aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde padişahların tuğralarında ok ve yay bulunduğu bilinmektedir. Bu durum İslamiyetin kabulünden sonra ki Türk devletlerinde de okçuluğun sosyal hayattaki önemini devam ettirdiğinin göstergesidir.

Okçuluk Türk devletleri açısından ise en ihtişamlı dönemini Osmanlı Devleti zamanında yaşamıştır. Bu dönemde, sadece gelişen teknoloji ile ok ve yayın modernleşerek kusursuz bir hal almasının yanında, tarihten gelen okçuluk kültürü ve anlamı, İslamiyetin okçuluğa bakışı gibi etkenlerde etkili olmuştur (Kahraman, 1995:240).

Osmanlı Devleti kurulmasından itibaren 17 yüzyıla kadar ordusunda ok ve yay önemli bir yer tutmaktadır. Daha sonra ise ateşli silahlar kullanılmaya başlanmış ve orduda tüfek yaygınlaşmıştır. İlk aşama da tüfek yeniçeriler tarafından barut doldurmak gerekliliğinden ve gerekli atış hızının yakalanamamasından dolayı kabul edilmemiş fakat sonra uyum sağlanmıştır. Tüfek kullanılmaya başlanması ise Osmanlı Devleti'nde okçuluğun geri planda kalmasına sebebiyet vermemiştir. Yücel (2015), bunun köklerden gelen tarihi bir bağlılık olarak yorumlamıştır (Yücel, 2015:8). Aynen kültür açısından da çok önemli olan okçuluk, Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu olarak yapılmaya devam edilmiş ve 19 yüzyıl sonlarına kadar da sürdürülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu, darb vurma ve kabak oyunu ile çeşitli etkinliklerde, ok koşuları ve puta atışları ile düzenlenen yarışmalarda ve son olarak menzil okçuluğu ile kemankeşlerin isimlerini ölümsüzleştirme çabaları içerisinde yapılmaktaydı. Burada menzil okçuluğu, dikilen taşlar sayesinde yüzyıllar boyunca süregelen bir rekabet olarak düşünülmekteydi.

Osmanlı Devleti'nde otuzdan fazla meydanda menzil okçuluğu yapılmaktaydı. Bu meydanların bazılarının İstanbul'un fethinden önce kurulduğu ve menzillerin bulunduğu bilinmektedir. Ancak İstanbul Okmeydanının kurulmasıyla sistemli olarak belli kural ve kaidelere uyarak yapılmaya başlanılmıştır.

Okçular tekkesinde kemankeş olabilmek kişinin sadece fiziki özellik ve yeteneklerine bağlı değildi. Kemankeşlik eğitimi almanın ön şartı olarak kişinin ahlaklı olması gerekliydi ve bu bağlamda çevresinde nasıl bilindiği araştırılırdı. Kemankeşlik eğitimi alan kişiye sadece okçuluk değil aynı zamanda kemankeşlik ahlakına yönelikte eğitimler verilmekteydi.

Ok meydanında yöneticiler padişah oluru ile göreve gelmekteydi. Bu durum Osmanlı Devleti döneminde yönetim unsuruna da uygunluk oluşturmaktaydı (Şahintürk v.d., 2019:165-187-191-197). Aynı zamanda sadece ok meydanının yönetimsel olarak işgalini men etmek amacıyla oluşturulan ve devlet tarafından da kabul edilen Kanunname-i Rumat adıyla yazılı bir kanun bulunmaktaydı. Devlette hangi makamda olursa olsun her kemankeşin aynı şartlarda mücadele etmesi sağlanmaya çalışılır ve eşitliğe önem verilirdi.

Osmanlı Devleti'nde geleneksel okçuluğun gelişiminin ele alınabilmesi için geçmişten gelen ihtiyaçların, kültürel mirasın, İslamiyetin kabulünün Türk okçuluğuna ne derece etki ettiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu anlamda bu çalışmada ilk olarak Türk okçuluğunun dönemsel olarak hangi aşamalardan geçtiği ve tarihsel süreçte okçuluğun Türk devletlerinin başarısında ne derece etki ettiği kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise Osmanlı Devleti'nde okçuluğun hangi amaçlar için kullanıldığı ve gelişimi detaylı olarak incelenmiştir. Osmanlı Devleti'nde savaş okçuluğu ve av okçuluğu olarak yapılmış ancak barutun kullanılmaya başlamasından dolayı savaşlarda kullanımı zaman içerisinde kalkmıştır. Spor okçuluğu ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar hemen hemen varlığını sürdürmüştür. O sebepten bu çalışmada özellikle Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğunun detaylı olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Çalışmanın Önemi

Son yıllarda ülkemiz genelinde spor tarihine karşı bir ilginin olduğu gözlemlenmektedir. Bu ilginin genel olarak geleneksel Türk okçuluğu çerçevesinde oluştuğu anlaşılmıştır.

Birçok insanın geleneksel Türk okçuluğu hakkında çeşitli platformlarda etkinliklere katılıp, klüplere üye oldukları ve klüpler bünyesinde de çeşitli müsabakalara katıldıkları görülmüştür. Geleneksel Türk okçuluğuna olan bu ilginin artması neticesinde Geleneksel Türk Okçuluğu Federasyonu kurulmuştur. Artan bu ilgi okçuluk tarihi, yay ve okun kültürel boyutları, okçular tekkesindeki eğitimler, savaş, av ve spor okçuluğu çerçevesinde de akademik merakı tetiklediği söylenebilir. Bu çalışma da bu merak çerçevesinde Osmanlı Devleti'nde geleneksel Türk okçuluğunun gelişmesinin araştırılması açısından önem arz etmektedir.

BÖLÜM 2. İSLAMİYETİN KABULÜNDEN ÖNCE TÜRKLERDE OKÇULUK

İnsanlığın doğuşu ile birlikte ortaya çıkan mücadele ihtiyacı, ilk olarak insanların doğaya ve hayvanlara karşı daha sonra ise kendi ırkına karşı devam etmiştir. Bu süreçte insanoğlu kendisine, mücadelesinde üstünlük sağlayacak aletler bulmaya ve yeni silahlar icat etmeye başlamıştır (Göksu, 2018:13).

Okçuluğun tam olarak insanlık tarihinde ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte, ok ve yay ile ilgili arkeolojik kazılarda elde edilen ok uçları gibi bulgular, okçuluğun insanlık tarihinin ilk dönemlerine dayanan bir geçmişinin olduğunu göstermektedir. İlk bulgular Genç-Paleotonik Çağ'da (M.Ö. 35000 – 10000) karşımıza çıkmaktadır. İspanya'da yapılan kazılarda çakmak taşından yapılmış ok uçları bulunmuştur ve bu ok uçları Solutrean döneme (M. Ö. 17000 – 15.000) ait olduğu düşünülmektedir.

Arkeolojik kazılarda çıkan en eski yay ise Mesolitik Çağ'da (M. Ö. 6800 – 5000) buzullar sonrası Maglemosian kültür çevresinde görülmektedir. Yapılan bilimsel analizlere göre bu yay M.Ö 5000 yılına aittir (Kurat, 1972:19). Ayrıca okçuluk tarihi açısından en önemli bulguların Bohemya'da ki arkeolojik kazılarda bulunan ve M.Ö. 2500 – 1800 tarihli pişmiş topraktan yapılan bilek siperi ve buna bağlı olduğu düşünülen altın kaplama levha ve Wiltshire (İngiltere) de yapılan kazılarda bulunan ve ok yapımında kullanıldığı düşünülen taş köprüdür. Arkeolojik buluntuların dışında bulunan mağara resimleri de okçuluk hakkında bilgiler vermektedir (Yücel, 2015:11).

Asya da ise ok ve yay ile ilgili bulunan ilk buluntular Sibirya ve Kuzeydoğuda ele geçmiştir. Bu bulgular ise Türklerin adeta yay yapımında evrim değiştirdiklerini göstermektedir. Prehistoric dönemden beri kullanılan yayların tek parça olduğu bulunan kalıntılarda görülmektedir. Asya da bulunan yaylar ile kompozit yani bileşik formdadır. Kompozit olarak yapılan yaylar da boynuz, sinir ve doğal tutkal gibi malzemeler kullanılarak yayın hem boyu kısalmış hem de gücü arttırılmıştır (Özden & Öz, 2015:21).

Tarihe okçu millet olarak geçen Türkler ok ve yay kullanmakta ki ustalıkları ile bilinir. Türklerin okçulukta ki maharetleri Çin kaynaklarında da belirtilmiştir. Türkler de ok ve yay, avlanma ve savaş dışında kültürel ve dini olarak da çok önemli bir yere sahiptir.

Pagan dönemlerinden beri ok ve yay Türkler için bir hakimiyet sembolüydü. Hakan tahtta otururken elinde yay tutardı (Güven, 2003). Bu hakimiyet bilinci Türklerde dünyaya egemen olmak anlayışının önemini göstermektedir. Hatta Artuk Bey ve Fatih Sultan Mehmet Han'ın fetihlerden sonra kilisenin tavanına ok atmalarının da bu sebepten olduğu düşünülür (Ögel, 2016:66). Osmanlı Devleti'nde de padişahların ellerinde yay tutmaları da bu geleneğin uzun yıllar devam ettiğini göstermektedir.

Ok ve yay Türkler'de toya çağırmak içinde kullanılmıştır. Toya, kurultaya, düğünlere hakan kendisine bağlı olanlara ok göndererek davet ederdi. Bu daveti alanlar, hakana yani yaya tabi olduklarını belirtmek için davete icabet ederlerdi (Ögel, 2016:110).

Okun önemi Türk milletlerinin yazı anlayışında da kendisini göstermiştir. Orhun Hitabelerinde "k, y" harflerinin, ok ve yay olarak gösterilmesi de bunun göstergesidir (Baykara, 2001:24).

Türklerin mitolojisinde, kültürlerinde ve yaşamlarında ok ve yay büyük bir öneme sahiptir. Ok ve yay sadece savaşlarda düşmana üstünlüklerini sağlayan bir savaş aleti olarak değil aynı zamanda yükledikleri anlamlar ile kutsallaştırılmıştır. Oğuz, Manas gibi destanlarda, Dede Korkut hikayelerinde, masallarında hatta fal ve haberleşmelerinde dahi ok ve yay vazgeçilmez bir yere sahiptir.

2.1. Türk Mitolojisinde Ok ve Yay

Türkler için ok ve yayın önemi ve anlamı mitolojilerinde de görülmektedir. Türk kültür ve yaşamının her aşamasında ok ve yaya anlamlar yüklenmiştir.

Türkler yay ve oklarını kayın ağacından yapar ve toz dedikleri kayın ağacı kabuklarından da yay kılıflarını yaparlardı. Altay ve Tanrı dağları bölgelerinde yetişen kayın, en kıymetlileriydi. Kayın ağacı ise Türkler için çok kutsal sayılırdı. Hatta "Altın yapraklı kutsal kayın! Sekiz gölgeli kutsal kayın! Dokuz köklü, altın yapraklı, Bay Kayın" gibi deyişler kullanmışlardır (Ögel, 2014:104-105).

Türklerin en önemli destanlarından biri olan Oğuz Destanı'nda da Türkler için yay ve okun önemi görülmektedir. Oğuz Destanı'nda; Oğuz Kağan'ın altı oğlu toydan sonra büyük bir ava çıkar. Bu avda Oğuz, üç büyük oğluna (Gün-Han, Yıldız-Han ve Ay-Han) doğu yönüne, üç küçük oğluna (Gök-Han, Dağ-Han ve Deniz-Han) batı yönüne gitmelerini söyler. Doğu yönüne giden üç büyük oğlu altın bir yay bulup huzura varıp babalarına verirler. Oğuz Kağan bu altın yayı üçe böler ve üç büyük oğluna pay eder ve şöyle buyurur; "Büyük oğullarım bu yay sizin olsun, bu yay gibi olun ve göğe ok atın". Daha sonra huzura üç küçük oğlu gelir onlarda üç gümüş ok bulurlar ve babaları Oğuz Kağan'a verirler. Oğuz Kağan bu üç gümüş oku oğullarına dağıtarak şöyle buyurur: "Küçük oğullarım oklar sizin olsun, yay okları atsın ve sizde ok gibi olun". Bundan sonra da oğullarının da yay taşımalarına müsaade etti ve üç büyük oğlunun soyundan gelenlere Bozok, üç küçük oğlunun soyundan gelenlere ise Üçok olmasını buyurarak üç küçük oğlunu üç büyük oğluna tabi kıldı (Ögel, 2014:143). Buna göre yay, devletin idaresi konumunda ki merkezin, ok ise bu merkez emrinde akınlar düzenleyen akıncılar ve uç beylerini simgelemiştir (Küçük, 2018).

Kuzey Türk Destanı'nda ise Bey ve Han seçiminde üç kardeşe üç tane kara ok verilir yere ise bir ak tabak konulurdu. Üç kardeş, oklarını göğe atar, iki kardeş gökten düşen kendi oklarıyla ölür üçüncü kardeşin oku ise yere düşüp ak tabağı parçalar ve böylece Han seçilmiş olurdu (Ögel, 2016:90).

Dede Korkut hikayesinde Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek beşik kertmesidir. Ancak Banu Çiçek evlenmek için şart koşar. Bu şarta göre Banu Çiçek ile Bamsı Beyrek alpliklerini yarıştıracaktır. Birlikte ok atar ve güreş tutarlar. Sonunda mücadeleyi Bamsı Beyrek kazanır ben gerdek yerinin belli olması için ok atar, okun düştüğü yer gerdek yeri olur (Ögel, 2016:122).

Türk masallarında bahadırlar aynı zaman demirci olurlardı. Masallarda ki çocuklar kara kazanları döverek kendilerine ok uçları yaparlardı. Yay yapmak için ise dağlara düşen çocuk yedi geyik tekesi yakalar bunların boynuzlarından yayını hazırlar ve tutkal ve sinir kullanarak yayını sağlam ederdi (Ögel, 2014:341). Aslında Türklerin kullandıkları kompozit yaylar da bu şekilde boynuz, sinir ve tutkal kullanılarak yapılırdı. Çocuklara anlatılan bu masallar ile yay yapımının incelikleri de çocuklara nakledilmiş oluyordu.

Türk mitolojisinde şamanlar yay ve ok ile göğe yükselirler ve burada kötü ruhları kovarlardı (Ögel, 2014b:207). Ok, Türk milletleri için sihirli bir uçuşun simgesi olarak kabul edilirdi (Öngel, 1999).

Yay Türklerde fal aracı olarak da kullanılırdı. Altay şamanları için "yay ile fala bakar ve yağmur yağdırır" sözleri kullanılmıştır. Ayrıca eski Çağatay edebiyatında da ilmi yay sözü yay ile yağmur yağdırmak anlamına gelmektedir (Ögel, 2014a:353).

Türklerde burç kavramında da yay ve ok kullanılmıştır. Bir Altay Türk destanına göre bir avcı çok fazla geyik öldürünce Tanrı tarafından göğe çekilmiştir. Bu avcının yay ve okları terazi burcunu oluşturmuştur (Ögel, 2014b:268).

Yay, Kağan'ın hakimiyet sembolüdür. Eğer Kağan rüyasında yayının kırıldığını veya parçalandığını görürse hakimiyetinin sonra ereceğine veya öleceğine delalet olduğu düşünülürdü.

2.2. İslamiyetin Kabulünden Önce Türk Devletlerinde Okçuluk

Eski Türkler çeşitli silahlar meydana çıkartmışlardır. Bunların başında ise tabi ki ok ve yay gelmektedir. Ok, genellikle temren, ahşap çubuk ve yelek gibi kısımlardan oluşmaktadır. Türkler ilk başlarda temreni kemik uçlarından yaparken daha sonraları demirden yapmaya başlamışlardır. Ayrıca düşmanda tahribatı arttırmak için çengelli temren kullanmışlardır. Bu temren düşman etine girdiğinde öldürmese bile çıkarılması esnasında ete çok zarar vermektedir. Hun İmparatoru Mete Han ise ıslıklı ok diye bilinen oku kullanmaya başlayarak ok ve yay kullanımına farklı anlamlar da katmıştır. Oku taşımak için "sadak, okluk" diye tabir edilen torbalar kullanılmıştır. Oku etkili kullanmak için yay yapımında da ustalaşan Türkler kayın ağacı ve çeşitli malzemeler kullanarak yaptıkları kompozit yay ile savaş meydanlarında üstünlüklerini ortaya koymuşlardır. Yay da tıpkı sadak gibi omuzda taşınır şekildedir. Çünkü Türkler kendilerini silahsız ve savunmasız düşünemezler (Koca, 2002:1471).

Okçuluk, özellikle göçebe hayat yaşayan toplumlarda savaşçı yapıya sahip olmalarının gerekliliğidir. Bu durum çeşitli arkeolojik kazılarda ve bulunan resimlerde kendisini göstermektedir. Özellikle Türklerde yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli olan avcılık ve her zaman savaşa hazır olma durumu okçuluğun bir yaşam stili haline gelmesini zorunlu kılmıştır (Güven, 1999:101).

Okçuluk, Türk Devletleri için bir ata sporudur (Ölmez & Özdamar, 2017). Türkler ok ve yay yapımı ve kullanımında ki maharetleri ile Orta Asya bozkır coğrafyasında üstünlüklerini kabul ettirmiştir. Ayrıca yay ve oka yükledikleri anlamlar ile de kültürlerinin vazgeçilmez bir parçası konumuna getirmişlerdir.

Okçuluktaki maharetleri Türklerin savaş meydanlarında ve savunmalarında en temel güçlerini oluşturmuştur. Göktanrı inancının algılanan ve uygulanan en iyi emri savaşmaktır. Ayrıca Türklerin at üzerinde her yöne ok atabilmeleri onları savaş meydanlarında üstün kılmıştır (Roux, 2010). Eski Çin kaynaklarında da Türklerin savaş meydanlarında ki üstünlükleri ve okçuluktaki maharetleri kompozit yaylardan kaynaklandığı da sık bir şekilde vurgulanmaktadır (Özden & Öz, 2015:22).

Asya bozkırlarında yaşamış atlı toplulukları olan Turanlılardan, İskitlere, Perslere, Asurlulara, Partlar vasıtasıyla Sasanilere geçen ve İslam dünyasına da yayılan kompozit yay, yayıldığı bütün milletlerin savaş meydanlarında ki başarılarında çok önemli bir yere sahip olmuştur (Yücel, 2015:13).

Savaş dışında Türklerin okçuluk yarışmaları yaptıkları bu sayede toplumun birbirleriyle ilişkilerinin geliştiği, birlik ve beraberlik duygusunun arttırıldığı, çocukların küçük yaşlardan itibaren ok atma üzerine eğitildiği bilinmektedir. Bunun dışında Kağan eşi olan hatunların iyi bir at kullanıcısı ve ok atıcısı oldukları düşünüldüğünde okçuluğun sadece Türklerin savaş meydanlarında kullandıkları bir savaş taktiği değil aynı zamanda kültür ve spor faaliyeti olarak da kullandıkları görülmektedir (Yıldıran, 1996).

2.2.1. İskitlerde okçuluk

İskitler Eskiçağ ve devamındaki farklı yazılı kaynaklarının bize gösterdiği ve yapılan arkeolojik kazılarda edinilen bilgilerin desteğiyle, eskiçağdaki Türk milli tarihinin ilk temsilcisi olarak kabul edilmiştir (Tarhan, 2002). İskitler hakkında en eski ve en güvenilir yazılı kaynaklardan birinin Herodotos Tarih'inde, İskitlerin Orta Asya kökenli oldukları söylenmektedir (Herodotos, 2011).

İskitler, tarih çerçevesinde geniş topraklarda hüküm sürmüş ilk okçu millettir. Tarihteki başarılarını bozkırın sınırsız topraklarında at koştururken, her yöne başarılı bir şekilde ok atabilen atlı süvari birliklerine borçludurlar. Grek vazo resimlerinde ve M.Ö. 5. yüzyıla ait olan Kilikya sikkesinde, yayına kiriş takıp endamını inceleyen bir İskit süvarisi

resmedilmiştir (Yücel, 2015:13). Bu İskit süvarisinin uzun saçlarından dolayı amazon olduğu anlaşılmış, amazon olarak bilinen kadın İskit süvarilerinin mükemmel bir okçu oldukları ve at sırtında rahat bir şekilde her yöne ok atabilmeleri için sağ göğüslerini dağlattıkları bilinmektedir (Göksu, 2018:67). Bu atlı okçular, tarihte "pantolon giyen atlı okçular" olarak da bilinmektedir (Şeker, 2015).

İskitler, kurulu hali 80 cm olan ve Türklerin en önemli silahlarından biri olarak kabul gören kompozit yay kullanırlardı. Kül-oba kazılarında bulunan İskit vazosuna göre okçunun kiriş taktığı yayın uçları dışa doğru kıvrık, kabza kısmı ise içe doğru eğik şekilde resmedilmiştir (Göksu, 2018:66).

İskitlerin Türk tarihine damga vuran önemli unsurlarından biri de kullandıkları savaş taktiğidir. Bire bir düşman ile karşılaşmayan İskit süvarileri ilk olarak düşman hattına doğrudan hareket edip daha sonra geri çekilerek düşmanı yorar ve üzerine çeker, üzerine gelen düşmanı da sağ ve sol kanatlardan attıkları oklar ile imha ederlerdi (Tarhan, 2002). İskitlerin at üzerinde isabetli oklar atabilmeleri bu taktiği de mükemmel uygulamalarını sağlamıştır. Bu savaş taktiği daha sonra Türk dünyasına ve literatürüne Turan taktiği olarak geçmiştir. Turan taktiği Türklere Anadolu'nun kapılarını açan Malazgirt savaşı başta olmak üzere birçok savaşta kullanılmış ve savaş meydanlarında Türk Devletlerine üstünlük kazandırmıştır.

2.2.2. Hunlarda okçuluk

Büyük Hun devletinin kurulmasıyla Türkler için yeni bir dönem başlamıştır. Hunlar, bozkır coğrafyasında o güne kadar görülmeyen bir hakimiyet sağlamışlardır (Göksu, 2018:71). Hunların bu hakimiyeti bozkır coğrafyasında göçebe olarak yaşayan bütün Türk topluluklarını bir araya getirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu Mete Han'ın "yay geren ve ok atan bütün kavimleri birleştirdim şimdi onlar birleşerek Hun oldular" sözünden de anlaşılmaktadır (Metin, 2014).

Mete Han, Dünya okçuluk tarihinde ıslık çalan ok diye bilinen daha sonradan haberleşme amacıyla da kullanılan bir okun da mucididir. Mete Han, babası Tuman tarafından diğer oğlunun veliaht olmasını istemesinden dolayı sürgün edilmiş ve bu sürgünden kurtularak yine babası tarafından 10.000 atlı tümen ile ödüllendirilmiştir. Mete Han bundan sonra ıslık çalan oku icat eder ve askerlerinin hepsine, ben okumu nereye atarsam sizde oraya

atacaksınız diye emir verir. Mete Han önce atına okunu atar ve atmayan askerleri ölümle cezalandırır. Daha sonra hatununa ok atar ve atmayanları ölümle cezalandırır. Artık elinde kalan askerler Mete Han'a sadık ve emirlerini sorgulamadan yapanlardır. Mete Han bu askerlerle ava çıkar ve atına ok atar, okun çıkarttığı sesi duyan askerlerin tamamı o noktaya ok atar. Mete Han böylece ordusunun sadakatinden emin olur. Mete Han günün birinde babasıyla ava çıkar. Mete Han ıslık çalan (vızıldayan) okunu babasına atınca Mete Han'ın ordusunda ki tüm askerler babasına oku atar ve babası ölür. Bunun üzerine Mete Han Hun imparatorluğunun başına geçer (Ögel, 2014a:8-9). Bu ıslık çalan (vızıldayan) ok Osmanlı Devleti'nde de çavuş oku olarak bilinip kullanılmıştır.

Hunlar askeri eğitimlere çocuk yaşta başlarlardı. Okçuluk eğitimleri Hun çocuklarına yedi yaşından itibaren verilmeye başlanır ve yaklaşık on sene boyunca sürekli talimler ile devam ederdi (Busbecq, 2004:124). Kaynaklarda erkek çocukların koyuna binerek fare ve kuş avladıkları, biraz daha büyüdüklerine tavşan ve tilki avladıkları belirtilmiştir (Özden & Öz, 2015:28).

Hunlar, dış tehlikelere karşı önlem almayı, güçlü bir askeri yapı oluşturmayı, eli silah tutan her Türk'ü askeri eğitimden geçirerek toplumu savaşa hazır tutmayı amaçlayarak bu amaç doğrultusunda eğitimler düzenlemiştir. Ayrıca mesleki olarak da ordunun ihtiyacı olan, ok ve yayları yapacak kişilere özel eğitimler vermişlerdir (Hali ve Rencüzoğulları, 2017).

Dünya savaş tarihinde Hunlar'ın belirli bir düzen içerisinde atlarıyla hızla hareket halinde düşmanlarını ok yağmuruna tutup, netice alan ilk organize atlı okçu birlikleri olduğu bilinmektedir. Kemik uçlu okları ve kompozit yayları ile 60 m. mesafeden hedeflerine çok etkili atışlar yapabiliyorlardı. Yaylarının menzili ise kullananın ustalığına göre 200 metreye çıkabiliyordu ki, bu menzil o dönem için üst düzeydedir (Archer & Ferris, 2002).

Hunlar, 359 ve 373 yılları arasında Anadoluya ve Azerbaycan'a iki defa akın düzenlediler. Bu akınlar o zaman Anadolu'da yaşayanları panik haline sokmuştur. Urfa (Edessa) piskoposu Efraim'in nakline göre onlar Yecüc ve Mecüc süvarileridir. Atlarıyla fırtına gibi uçarlar ve onlara kimse karşı koyamaz (Kafalı, 2002:282).

Hunlar at üzerinde süratle hareket ederken öne, yana ve geriye hızlı ok atarak muhabere ederlerdi. Batılılar, Hunların atı ve yayı bu derece ustaca kullanmalarına gıpta ile bakar ve Hunların en önemli silahlarının da yay olduğunu kabul etmişlerdir (Nemeth,

2002:1408). Çinliler ise Hunların atlı okçularının Hun gücünün neredeyse tamamını oluşturduğunu ve Çin savaş taktiklerinin Hunlular karşısında çaresiz kaldığını ve geliştirilmesi gerektiğini ve bu anlamda yenilikler yaptıkları da bilinmektedir (Diyarbekirli, 2002:1525-1527). Çin tarihçilerine göre Orta Asya bölgesinde yaşayan Yüeçi Türklerinin Hun hakimiyetine girmeden önce yaklaşık 200.000 civarında atlı okçu birliğinin olduğu ve Hunların egemenliğine girdiklerinde ise bu sayının 300.000'i bulduğu görüşü hakimdir (Liu, 2002:137). Bu Hun süvari gücünün anlaşılabilmesi açısından da çok önemlidir.

Ok ve yay, IV. yüzyılın sonundan itibaren Hun devletinin Avrupa da ki temsilcisi olarak bilinen Avrupa Hun Devleti'nin de en önemli silahı olarak kabul görmüştür. Atilla'nın Vizigot kralı Thedorik ile yaptığı savaşta askerlerine hitaben; "düşmana ilk oku ben atıyorum okumun vurduğu kişi ölmüş demektir. İste Atilla böyle savaşır" sözü de Avrupa Hun devletlerinde ok ve yayın önemini gösterir niteliktedir (Göksu, 2018:86).

Grousset'e göre; "Bir Hun savaşçısı bir düşmana nişan aldıysa o düşman ölmüş demektir. Çünkü Hun okçusu hedefi asla şaşırmaz." Bu sözde Hunların ok atmada ne kadar maharetli olduğunu göstermektedir (Grousset, 1999:89).

2.2.3. Göktürklerde okçuluk

Göktürkler, Hunların bir kolu ve Türk kültürünün devamıdır (Göksu, 2018:89). M.S. 552 yılında Bümin Kağan tarafından kurulmuş ve Orta Asya da topraklarını genişleterek imparatorluk haline gelmişlerdir (Çıvgın ve Yardımcı, 2007:24). Tarihte Türk adını kullanan ilk Türk Devleti olan Göktürklerin bu başarılarında kullandıkları silah teknolojisi yani kullandıkları kompozit yayın etkisi büyüktür. Hatta at üzerinde giderken geriye çok isabetli bir şekilde ok attıkları ve yayı çok usta bir şekilde kullandıkları bilinmektedir (Tsai, 2007:21).

Göktürkler'de de ok ve yayın kültürel anlamda anlamları mevcuttur. Ok "tabilik" i temsil ederken, yay "metbu" luk yani üstünlüğü simgelemektedir. Kağan kendisine tabi olan boylara ok göndererek toplanıp kendilerine yardıma gelmelerini istemekteydi (Aktepe, 2012:5). Türk Devletlerinin hemen hemen tamamında ok ve yayın kültürel olarak benzer anlamları olup, yuğ ve toy gibi çeşitli tören davetlerinde de oklar kendisine tabi olanlara gönderilmekteydi.

Göktürkler dönemine ait ok ve yay ile ilgili kaya resimleri ve yazıtlarda çeşitli ve önemli bilgiler vermektedir. Kara-yüs de bulunan kaya resimlerinde, zırhlı bir süvari ve okçu bulunmaktadır. Kopeni köyünde yapılan kazılarda ise S. V. Kiseleff tarafından bulunan bronz bir ferahide de başlıksız bir süvari resmine rastlanılmıştır. Bu resimde süvarinin sağ tarafından sarkan sadağı ve "m" şeklindeki yayı dikkat çekmektedir (Göksu, 2018:89). Ayrıca yayın şeklinin "m" şeklinde olması onun kompozit bir yay olduğunun göstergesi olarak ta kabul edilebilir. Bu tasvir, Türklerde zırhlı birliklerden başka, mağlup olanlar arasından seçilen okçu süvarilerine de ait olabilir (Gumilev, 2003:95).

İl Kağan tarafından 624 yılında Çine yapılan bir akın, Göktürklerde yay ve okun önemini gösterir niteliktedir. Akın, Göktürk beylerinin anlaşmazlıkları sayesinde başarısız olmuştur. Ancak okçuluk açısından başarısız olmalarının bir diğer sebebiyse savaş esnasında yağan yağmurdur (Göksu, 2018:91). Yağan yağmur kompozit olan bu yayları yumuşatarak kullanılamaz hale getirmiştir (Klopsteg, 1987:53).

2.2.4. Diğer Türk devletlerinde okçuluk

Ok ve yay, İskitler, Hunlar ve Göktürklerin dışında gerek Orta Asya da gerekse Karadeniz kuzeyinde varlık göstermiş olan Uygur, Kırgız, Bulgar, Peçenek gibi birçok Türk boyunda da çok önemli bir yere sahip olmuştur (Göksu, 2018:94).

745 yılında Göktürklerin yıkılmasıyla beraber Uygurların hakimiyeti başlamıştır (Hali ve Rencüzoğulları, 2017). Uygurlar yerleşik hayata geçen ilk toplum olması, tarım ile uğraşması ve Manihaizm inançlarından dolayı, göçebe hayat süren diğer Türk boylarından ayrılmaktadır. Ancak ok ve yay Uygurlar içinde çok önemli bir savaş gücünü oluşturmaktadır. Kaşgarlı Mahmud'a göre çok iyi bir savaşçı ve ok atmada mahirdirler. Ayrıca vızıldayan oku da kullandıkları bilinmektedir (Özden & Öz, 2015:44). Özellikle kadınların at binmede ve ok atmada usta oldukları da söylenmektedir (Çandarlıoğlu, 2004:38).

Çin kaynaklarından bize aktarılan bilgiye göre Kırgızların da başlıca silahı yay ve oktur. Diğer devletlere ok yapımında kullanılan malzemeler ihraç ettiği bilinmektedir. Uygur metinlerinden elde edilen bilgilerde ise Kırgızların bu çağda 400.000 okçuya sahip olduğu söylenmektedir (Göksu, 2018:95). Bu bilgiler ışığında diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Kırgızlarında ana güçlerini okçuların oluşturduğu söylenebilir.

Bulgarlar ise avlarında kullandıkları kalın uçlu okların yanında, kalın derili hayvanların avlanması içinde deriye zarar vermeyecek şekilde hazırladıkları tığ gibi ince oklar kullanmışlardır (Özden & Öz, 2015:45). Bu özellikleri ile ok yapımına yeni bir özellik kattıkları ve ok yapımını çeşitlendirerek ihraç çeşitlerini arttırdıkları düşünülebilir.

İslamiyet öncesi Türk devletlerinin hemen hemen hepsi için ok ve yay hem kültürel bir anlam hem de savaşlarda kullandıkları en önemli silah olarak göze çarpmaktadır. Ok yapımında kullanılan huş huş ağacı ve tutkal gibi malzemeleri ihraç ederek de ekonomilerinde bir gelir elde ettikleri görülmüştür.

2.3. İslamiyet'te Okçuluk ve Türk Okçuluğuna Etkisi

Türkler tarihleri boyunca kutsal değerleri olan devletleri için savaşmış ve devamlılıkları için mücadele etmiştir. İslamiyetin kabulünden sonra ise Türkler için savaş yeni bir şekil kazanmıştır. İslamiyet sonrasında gelen cihad ve Allah yolunda ölenler için şehadet inancı, Türklerin İslamiyet inancını benimsemelerini daha da hızlandırmıştır. Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra ise İslam dünyasında şöhretleri artmış ve Türklerin savaşçılık özelliklerini konu almaya, eserler yazılmaya başlanmıştır. Bunlardan en ünlü olan ise (El Cahiz, 1988) yazdığı "Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri" isimli Türkçeye çevrilmiş olan eserdir. Bu eserde "bin Türk atlı okçusu, bin düşmana ok atsa hepsini yere indirir" sözü Türklerin savaş meydanlarında ki maharetlerini göstermektedir (Göksu, 2018:101).

Türklerin, Müslüman Araplar ile ilk münasebeti Hz. Ömer zamanına dayanmaktadır. Türklerin okçuluktaki maharetlerini bilen Araplar bazı Türk okçularını kendi şehirlerinde şehri korumak için görevlendirmişlerdir. Buna örnek olarak ise Ubeydullah b. Ziyad'ın 674 yılında Buhara seferinden dönerken yanında getirdiği 2000 kişilik Türk okçu birliğini Basraya yerleştirmesi verilebilir (Özaydın, 2002:429).

İslamiyetin kabulünden sonra Türklerin Okçuluk ile ilgili inanışlarında da değişikliklerin ortaya çıktığı söylenebilir. Okçuluk ile ilgili olduğu düşünülen ve yorumlanan ayet ve hadisler okçuluğa farklı anlamlar katmıştır.

İslamiyet inancında okçuluğun nereden geldiğine dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, İmam Suyutinin rivayetine göre, oku Hz İbrahim'in icat ettiği ve

oğulları Hz. İsmail ve Hz. İsak'a kavs yapıp onlara verdiği ve oku nasıl kullanacağını öğrettiğidir. Bu rivayete göre okçuluğun babası Hz. İbrahim'dir (Ayanoğlu, 1974:16).

İkincisi ise, ekinlerine zarar veren kuşlardan kurtulmak için Allah'a dua eden Hz. Adem'e dualarına karşılık olarak Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla ok ve yay gönderilir. Cebrail yayı Hz. Adem'e göstererek "*Bu Allah'ın kuvvetidir*", oku göstererek "*Bu Allah'ın şiddetidir*" diyerek nasıl kullanması gerektiğini Hz. Adem'e göstermesidir. Bu yolla ok ve yay, Hz Adem'in oğullarına, oradan da günümüze kadar gelen kutsal birer emanettir (Kahraman, 1995:234).

Okçuluk İslamiyet'te de, Türklerde olduğu gibi çok önemli bir yere sahiptir. Kuran-ı Kerim de okçuluk ili ilgili olduğu düşünülen ayetler bulunmaktadır. Enfal suresi 17. ayette bulunan *"Onları siz öldürmediniz Allah öldürdü, attığın zaman sen atmadın Allah attı"* ayetinin atma olan kısmının ok atmak olduğu vurgulanmıştır (Aktepe, 2012). Bu ayete binayen İslam sonrası Türk Devletlerinin tamamında ve Osmanlı Devleti'nde yapılan spor okçuluğunda dahi her ok atımında "Ya Hak" nidası kullanılmıştır.

Okçuluk ile ilgili olduğu düşünülen diğer ayet ise Enfal süresi 60. ayettir. Bu ayette Allah şöyle buyurmuştur; "*Savaştan önce, düşmanlarınıza karşı kuvvetinizi toplayıp hazır edin*". Bu ayette bulunan kuvvet sözünün Ukbe-bin Amirü'l Cehdi'nin rivayet ettiğine göre ok atmak olduğunu bunu da Hz. Muhammed (SAV) bir hutbesinde bu ayeti açıklarken öyle buyurduğunu söylemesindendir (Yücel, 2015:33).

Kuran-ı Kerim de bulunan bu iki ayet dışında okçuluğun İslamiyet'te ki önemini ve ok atmanın faziletli bir meşakkat olduğunu belirten 40 kadar hadis bulunmaktadır. Bu hadisler Mustafa Kani Bey'in "Telhis-i Resailat-ı Rumat" kitabında şöyle belirtilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:4-22).

1. İmam Müslim'den aktarıldığına göre Enfal süresi 60. Ayeti açıklayan Hz. Muhammed (SAV); "*Ey söz dinleme makamında bulunan ve yüce Allah'ın emirlerine riayet eden ashabım! Bu yüksek sözde alemlerin yaratıcısı olan yüce Tanrı'nın hazırlanma ve hazırlanmasını emrettikleri kuvvet ile kastettiği şey, oklar ile atmaktır; bunu iyice anlayınız. Hemen yaratanın emrine itaati gözeten yay çekip ok atma çalışmaları başlasın*" diye buyurmuşlardır.
2. İmam Müslim'den aktarıldığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*İhtiyatlı bulunup oklarınız ile harp oyunları yapıp atmayı öğreniniz*" diye buyurmuşlardır.

3. İmam Taberani'den aktarıldığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler ok atmayı, ok talimini elden bırakmayın, devamlı tatbikat yapın. Çünkü ok atmak din düşmanları ile savaşanlar için çok faydalıdır*" diye buyurmuşlardır.
4. Ebu'ş-şeyh ile İbn Ebi'd-dünya'nın rivayetine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler derece derece ok ile atışlarda bulunup tatbikat yapın, ondan bıkıp usanmayın, asla bırakmayın. Çünkü atıcının okunu attığı yerden nişan yerine varıncaya kadar olan mesafe arasında cennet bahçelerinden bir büyük bahçe bulunmaktadır. Yani cennete girmeye vesile olan amellerden çok amele sebep olur*" diye buyurmuşlardır.
5. İmam Deylemi Müsned'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler ok atma tatbikatlarını ve Kur'an okuma yolunu iyice öğrenmeye çalışın ve bunlar üzerinde önemle durun*" diye buyurmuşlar.
6. İmam Beyhaki Sünen'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Çocuklarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Birincisi çocuklarınıza okuyup yazmayı öğretmektir. İkincisi suda yüzmeyi, üçüncüsü ok atmayı talim etmek, dördüncü olarak da helal ve temizinden miras mal bırakmaktır*" diye buyurmuştur.
7. İmam Beyhaki Sünen'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler erkek çocuklarınızı ok atmaya alıştırıp, onlara ok atmayı öretin*" diye buyurmuşlardır.
8. Ebu'ş Şeyh'in naklettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler ister gençleriniz, ister çocuklarınız olsun; gerek köleniz gerekse hizmetçileriniz olsun, ergenlik çağına gelip güçlü kuvvetli oldukları zaman onlara ok atmayı öğretiniz*" diye buyurmuşlardır.
9. Ebu'ş Şeyh, Ka'ka' İbn Ebi Hadred'den rivayet edilene göre Hz. Muhammed (SAV); "*Ok atmaya gayret edin*" diye buyurmuşlardır.
10. Ebu Davud'un aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Allah, gerçekten bir ok sebebi ile Allah'ın birliğine inanan üç kişiye cennetinde yer verir. Bunların bir ok yapan, biri ok atan, biri de atılan okların toplayan kimselerdir*" diye buyurmuşlardır.
11. Ebu'ş Şeyh'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler ok koyduğunuz tirkeş veya sadak denen ok çantalarınızı zaman zaman, ara sıra gözden geçirip, noksan ok bulunmamasına dikkatle bakınız*" diye buyurmuşlardır.

12. Nesa'i ve Beyhaki'nin rivayetlerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Hangi iş olursa olsun, işlenirken Allah'ın adı anılmıyorsa o iş, şu dört şeyin dışında gerçek olmayan bir yanlış, faydasız bir oyundur. O dört işin biri, Müslümanın ok attığı yer ile hedef yeri arasında gidip gelmesidir*" diye buyurmuştur.
13. İmam Kurab'ın rivayetlerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Şu üç şey dışında her oyun boş ve faydasızdır. Bunlar at binip koşturmak, ok atmak ve hanımı ile şakalaşmaktır. Ama bunların içinden benim için en çok sevgili olan ok atmaktır*" diye buyurmuşlardır.
14. İmam Deylemi'nin rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kişinin ok ve ok atma ile oynaması ne güzeldir. Bir kimse ok atmayı öğrenip ustalaşsa, sonra bunu bıraksa bana isyan edip, karşı gelmiş olur*" diye buyurmuşlardır.
15. İmam Müslim'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kimse ok atmayı öğrenip ustalaşsa, sonra da bunu bırakıp terk etse, bizden değildir*" diye buyurmuşlardır.
16. Ebu'ş Şeyh'in rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Ok atmak haram olan oyunlardan değildir. Belki ok atmak sizin oyunlarınızın üstünü, beğenileni ve hayırlı olanıdır*" diye buyurmuşlardır.
17. Ebu'ş Şeyh'in rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Ok ile atış talimleri yapmak İslam dininin bir kısmı olup, güzel huylu yaratılışlardan bir bölümdür*" diye buyurmuşlardır.
18. Ebu'ş Şeyh'in rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*İnsan topluluğundan bir kimse yaydan daha üstün ve daha faydalı silahlar içinde bir silaha el uzatıp sahip olmamıştır*" diye söylemişlerdir.
19. İmam Taberani'den aktarıldığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*O yüce pek yüksek olan Allah, sizin dininiz olan İslam dinini bu Arap yayı ve bu mızraklar ile sonsuzlaştırıp, pek çok şehirlere sahip kılacaktır*" diye Allah'ın kendisine buyurduğunu söylemişlerdir.
20. Beyhaki'nin aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Arapların yaptığı yayın atılması emri ile nişan yerine gayretle gidip gelene vacip oldu. Ama Allah'ın düşmanı olan Kisra'nın, kavs-i Farisiyye denen yayına ilgi duymamalı ve önem vermemelidir*" diye buyurdular.

21. İmam Taberani'den aktarıldığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Kim ok attığı yer ile nişan yerine gidip gelirse, onun her bir adımı karşılığında bir sevap verilir*" diye buyurmuşlardır.
22. Ebu-ş Şeyh ve İmam Deylani'nin rivayetlerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kimse hırkasını ok atmak için omzundan çıkarıp bırakarak atış yerinde yürüse Allahü teala yanında onun her bir adımına, bir mümin köle azat etme sevabı verilir*" diye buyurmuşlardır.
23. İbn Ebi'd Dünya'nın rivayet ettiklerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sahabe-i kiram ok atma yarışına yani koşuya başladıklarında onlar da, son derece neşelenerek yanında bulunanlar ile birlikte uçar gibi gider, seğirtir ve koşu yaparlardı, yani yarışırlardı*" diyerek Hz. Peygamber'in ok yarışlarından aldığı keyfi aktarmışlardır.
24. Ebu-ş Şeyh Enes'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Ramazan vakti oruçluyken yayın kirişini ağzıyla çiğneyerek, isabe denen kabına koyduklarını gördüm*" diyerek aslında oruç hakkında hadis bildirse de, Hz. Peygamber'in yayının bakımını kendisinin yapması ve özen göstermesi açısından önemlidir.
25. İmam Nesai'nin rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Sizler oklarınızı düşmandan yana atınız. Kim okunu kafirlerden tarafa Allah yolunda atarsa, bu ok da gidip o kafirlerden birine ulaşırsa, yüce ve aziz olan Allah onun derecesini cennette bir derece yükseltir*" diye buyurmuşlardır.
26. İmam Taberani'den aktarıldığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kimse okunu, Allah yolunda atarsa ona bir rakabe, yani mümin olarak bir köle azat etmenin sevabı verilir*" diye buyurmuşlardır.
27. İmam Taberani, Evsat adlı eserinde aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kimse Allah yolunda düşmana okuna atsa, o ok ister düşmanı vursun isterse vurmasın, o kimse hakkında atılan bu okun sevabı ile ilgili olarak, İsmail a.s. çocuklarından dört şahsı azat etmiş gibi karşılığında sevap verilir*" diye buyurmuşlardır.
28. İmam Taberani, Kebir adlı eserinde naklettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kimse karşılık beklemeksizin sırf Allah rızası için okunu düşmandan yana atsa, attığı ok ister düşmana ulaşsın isterse ulaşmasın, o atış kıyamet gününde bir nur olup, o kimsenin önünü aydınlatarak gider*" diye buyurmuşlardır.

29. İmam Buhari'nin rivatlerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Düşmanınız olan Kureyş kafirleri savaş için saf saf dizilip, bizler de karşılarında aynı şekilde saf bağladığımız zaman, sizler derhal ok atmaya hazırlanıp, vurmaya başlayın*" diye buyurmuşlardır.
30. İmam Taberani'nin rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Gerçekte iman sahipleri üzerine harp ve karşılıklı vuruşmanın bu şekilde yapılmasını emretmiştir*" diye buyurmuştur. Bu sözü ise kafirlerle yapılacak olan savaş hakkında Asım bin Ebi'l Eflah ile harp durumu ile ilgili yapılan istişarelerde; en önce kullanmamız gereken silahlarımız yaylarımızdır. Kafir ordusu iki yüz zira bir mesafe kalınca atışa başlarız. Yaklaştıklarında ise kılıç ile savaşırız sözlerinden sonra söylemiştir. Bu durumda İslam ordusunun en önemli silahlarından birinin yaylar olduğu söylenebilir.
31. Sa'd bin Ebi Vakkas'ın rivayetlerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Uhud savaşında okları birer birer bana vererek, anam babam sana feda olsun Sa'd dediklerini ve bu şekilde bin kadar ok verip, kendisinin emri ile bin ok attığını söylemiştir*." Bu hadis üzerinde bütün alimler hem fikir olmuştur. Hemen hemen bütün okçuluk ile ilgili risalelerde bu olaydan bahsedilmektedir.
32. Ebu'ş Şeyh ve Hakim'in rivayetlerine göre Hendek savaşında Ebu Vakkas'ın attığı oklar üzerine Hz Muhammed (SAV); " *Ey herkesin istediğini yerine getiren Allah!, Sa'd kulunun atışlarını boşa giderme, bu işte ve daha sonraki işlerde isteklerini, dualarını yerine getir*" diyerek dua edip yardım istemişlerdir.
33. İmam Buhari'nin rivayetlerine göre, sevk isimli yerde ok atanların yanına giden Hz. Muhammed (SAV); "*Atışın, ben hepiniz ile beraberim*" diye buyurmuşlardır.
34. Tirmizi'nin rivayetlerine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Önde olana mal şart etmek yoluyla koşu yapmak caiz değildir. Ancak ok atışmanın üç şeyde caiz olması gibi, deve ve fil gibi tabanlı veya at, katır, eşek gibi tırnaklı olan hayvanlar hariç, bunlarla yarışmak caizdir*" diye buyurmuşlardır.
35. Ebu-ş Şeyh Enes'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Bir kimse Allah yolunda onun rızası için bir yay alıp saklasa Hak sübhanehu ve teala, o yayın bereket ve kutluluğu ile o kimseden fakirliği ve başkalarına muhtaç olmayı uzaklaştırır*" diye buyurmuşlardır.

36. İmam Taberani'nin rivayet ettiğine göre Hz. Muhammed (SAV); "*Eğer yayda sıkıntı ve üzüntüyü kalpten uzaklaştırması gibi faydasından başka bir yararı olmasa bile o fazilet o kişiye yeter de artar bile*" diye buyurmuşlardır.
37. Ebu-ş Şeyh Enes'in aktardığına göre yay ve ok atma işiyle uğraşanlar için Hz. Muhammed (SAV); "*Onların ok ve yay talimleri, namazın vakti geçmediği müddetçe, namaz içinde gibidir*" diye buyurmuşlardır.
38. Ebu-ş Şeyh'in aktardığına göre Hz. Muhammed (SAV); "*Üç güzel iş vardır. Mümin onu yapınca bulundukları yere melekler gelir. Biri yiğitlik, tecrübe ve yarış, yani pehlivanlık ve koşu etmektir. İkincisi yay ile ok atmaktır. Üçüncüsü de erkeğin hanımı ile şakalaşmasıdır*" diye buyurmuşlardır.
39. İmam Taberani'nin rivayetlerine göre Hz Muhammed (SAV) "*Uhud savaşında Hz. Peygamber çocukların harbe dayanamayanlarını Medine'ye geri gönderdiler. Rafi bin Hadic (r.a.) onların içindeydi. Kendisinin ok atma hüneri ve ustalığını öğrenince geri göndermekten vazgeçtiler*" diye söyleyerek Hz. Peygamberin savaşlarda okçuluğun önemi üzerinde durduğunu göstermektedir.
40. Selamet bin el-Ekva (r.a.) rivayetlerine göre kendisinin Hz. Peygambere "*Ey Allah'ın resulü, kimi zaman üzerimizde yay ve deriden yapılmış kap oluyor onun ile namaz kılmak uygun mudur, caiz midir?*" diye sorduğunu Hz. Muhammed (SAV) 'in ise cevap olarak "*Yay ile namaz kıl ama deriyi at*" dediklerini bildirmişlerdir.

Tüm bu hadislere bakıldığında, hadislerin bazılarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu benzerliklerin farklı kaynaklardan aktarıldığı ya da rivayet edildiği bu sebepten Mustafa Kani Bey'in kitabında benzerlik olanlar dahil tamamının yer aldığı düşünülmektedir.

Hz. Muhammed (SAV)'in bu hadisleri sebebiyle okçuluk Peygamber sünneti olarak bilinmeye başlandı. Okçuluk ile uğraşanların sayısı artmaya ve orduların en önemli silahı arasında yer almaya başladı (Kahraman, 1995:235).

Güven'e göre okçuların piri, oku icat etmesinden dolayı Hz. İsmail iken, yaycıların piri Hz. İbrahim'dir. Ok ve yay düzenlerinin piri olarak ise Ebu Muhammed İmranu'l-Kavvas olduğu aktarılmıştır. Kemankeşlerin piri ise Hz Muhammed'in övgüsüne mazhar olan Sa'd bin Ebu Vakkas'dır (Güven, 2003:6).

Türkler için hem savaşlarda hem de kültürel anlamda çok önemli olan ok ve yay Hz. Peygamber'in hadisleri ve yorumlanan ayetler çerçevesinde dini olarak da çok önemli bir konuma gelmiştir. Osmanlı Devleti döneminde kurulan Okçular Tekkesine abdestsiz girilmemesi, ahlaklı olunması ve menzil atanların dualarla karşılanması da İslamiyetin Türk okçuluğu üzerinde ki etkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

BÖLÜM 3. İSLAMİYETİN KABULÜNDEN SONRA TÜRKLERDE OKÇULUK

3.1. İslamiyetin Kabulünden Sonra Türk Devletlerinde Okçuluk

Türklerin savaşçı bir toplum olması ve İslamiyetin getirdiği şehadet inancı, Türklerin cihan hakimiyeti düşüncesi ve İslamiyetin cihat anlayışı, Türklerin savaşlarda kullandıkları yay ve oklara yükledikleri anlam, kültürel değer ve İslamiyetin yay ve ok hakkında ayet ve Hz. Peygamber'in hadisleri Türkler arasında İslam dininin kabulüne ve hızla yayılmasına sebep olduğu söylenebilir.

Türkler, İslam dinini kabullerinden sonra ise hem dini olarak hem de medeniyet olarak yeni bir yapıyla tanışmış oldu. Bu bağlamda yeni devletlerini de girdikleri medeniyete göre kurmaya başladılar. Temelde Türklük özelliklerini koruyarak, yönetimde İslami tarzı benimsediler. Talas savaşıyla beraber Türk-İslam anlayışı çerçevesinde bir sistem kurmaya çalışan ilk devleti Karahanlılar Devletidir. Daha sonrası Gazneliler Devleti ile gelişen anlayış Selçuklu Devleti ile birlikte olgunlaşarak, Osmanlı Devleti tarafından kusursuz uygulanmaya başlandı (Koca, 2002:251).

Türk-İslam devletleri için ordu devletin başlıca gücü olarak kabul edilirdi. Başta Karahanlılar olmak üzere, Gazneliler, Selçuklular ve diğer Türk-İslam devletlerinde ordu, büyük ölçüde Türkmenlerden meydana gelmekteydi. Bu durum Türk devletlerinin hem cihan hakimiyeti inancının hem de İslamiyeti yayma amacının benimsenmesini kolaylaştırmaktaydı (Koca, 2002:269).

Ordu olarak çok güçlü olan ve cihan hakimiyetini kabul eden Türkler, İslamiyeti kabullerinden sonra fethettikleri topraklarda İslamiyetin hızlı bir şekilde yayılmasına ve benimsenmesini sağladılar. Karahanlı Devleti yaptıkları başarılı savaşlarla İslamiyeti Orta Asya toplumlarına yayarken, Gazneliler Hindistan seferleri sayesinde Hindistana islamiyeti yaydı. Selçuklular ise Anadoluyu İslamlaştırarak İslamiyetin daha geniş

topraklara yayılmasını sağladı. Türklerin savaş meydanlarındaki başarıları İslamiyetin daha hızlı yayılmasını sağladı.

İslamiyetin kabulünden sonra kurulan Türk Devletlerinde de tıpkı İslam öncesinde kurulanlar gibi ok ve yay büyük öneme sahipti. Ok ve yay hakimiyet sembolü olarak kabul edilir, ok ve yay tasvirli tuğra ve paralar bastırılırdı. Çocuklar için yay ve ok kullanma eğitimi verilir ve çeşitli av partileriyle de alınan bu eğitimler savaş eğitimi olarak da devam ederdi.

İslam öncesinde olduğu gibi, İslam sonrasında ki Türk Devletlerinin okçuluktaki ustalıkları ve özellikle de atlı okçuların varlığı başta Türk dünyası için büyük önem arz eden Malazgirt savaşı olmak üzere Dandanakan savaşı, Ani seferi, Haçlı seferlerinin püskürtülmesi gibi birçok önemli savaşta kendisini göstermiştir. Kısaca Türk Okçuluğu, Anadolu'nun kapılarının Türklere açılması ve kalıcı yurt olarak kabul edilmesinde büyük rol oynadığı söylenebilir.

3.1.1. Karahanlılar devletinde okçuluk

Karahanlı hükümdarları genel olarak ilig, hakan ve han gibi ünvanlar kullanmakta idiler. Ancak İslamiyeti kabul etmelerinden sonra sultan ünvanı kullanmaya başlamışlardır. Ok ve yay Karahanlılar da diğer Türk devletlerinde olduğu gibi hakimiyet anlamına gelmekteydi (Koca, 2002:258-262).

Karahanlılar devletinin ordu yapılanması hakkında net bir bilgi olmamakla birlikte dönemin önemli isimlerinden Kaşgarlı Mahmud'un söylediklerine göre Türk kölelerinden oluşturulmuş doğrudan hükümdara bağlı merkezi bir ordu bulunmaktadır. Orduyu oluşturan köle sayısında çok az delil bulunmaktadır ve bunlardan kaçının okçulardan oluştuğu da bilinmemektedir. XII. yüzyıl başlarında Batı Kağanlığı'nda yaklaşık olarak 12 bin kölenin bulunduğu söylenmektedir. Aslında ordu hakkında net bilgi olmaması merkezi bir devlet teşkilatı kurmadıkları ve her mülk sahibinin kendi askeri gücünü oluşturmasından kaynaklandığı söylenebilir (Jürgen, 2002:836). Salim Koca'a göre ise Karahanlılar hassa ordusu diye bir orduya sahipti ve bunlar tıpkı saray muhafızları gibi maaş alırlardı (Koca, 2002:271). Bu durumda Jürgen Paul'un bahsettiği köle ordusunun bu hassa ordusunu oluşturduğu muhtemeldir.

Karahanlılar ordularını otağ, hayl ve on otağ diye sistemlere ayırmışlardı. Otağ 8-10 kişiden oluşmakta iken, başlarındaki komutana otağ başı denilmekteydi. Hayl ise 25-30 kişiden oluşur ve başındaki komutana hayl başı denilirdi. On otağ ise 80-100 kişilik bir birlikti. Karahanlılar da ayrıca 4 ile 12 bin arasında değişen büyük birliklerde bulunmakta ve Subaşılar komuta etmekteydi (Koca, 2002:272).

Karahanlılar da diğer Türk Devletleri gibi okçu birliklere sahip olduğu bilinmekte birlikte sayıları bilinmemektedir. Ancak diğer Türk devletlerinde olduğu gibi ordunun asıl gücünü oluşturdukları ve hassa ordusu içerisinde bulundukları muhtemeldir. Çünkü atlı okçular hemen hemen bütün Türk Devletlerinin en önemli savaşçı unsurunu oluşturmaktaydı.

3.1.2. Gaznelilerde okçuluk

Gazneliler Devleti'nin temeli Alptegin'in, Eş'as b. Muhamme'in komutasında bulunan 16 bin askere karşı, 12 bin gulam ve 800 atlı ile savaşı kazanması sonucunda Gazne şehrinin ele geçilmesiyle atılmış oldu (Merçil, 2002:860). Gazneliler kurulduklarından itibaren Hindistan'a yaptıkları seferlerle ön plana çıkmış, 17 Hint seferi yapmış ve Hindistan'da İslamiyetin yayılmasında büyük pay sahibi olmuşlardır.

Gazneliler ordusunun en önemli güçlerinden birini de filler oluşturuyordu. Sultan Mahmud'un II. Hint Seferi sırasında Vayhand Racası Caypal ile yaptığı savaş sonrasında galip gelmiş ve bu savaşta esir edilen Caypal'ın serbest kalması karşılığında 250 bin dinar ve 50 fil almıştır(Merçil, 2002:865). Bu filler Gazneliler'in ilk filleri olması muhtemeldir.

Gazneli ordusunda çok sayıda Türkmen okçu da bulunmaktaydı ve savaşlarda da etkin rol oynamaktaydı. Sultan Mahmud'un IX. Hint seferinde Nandana kalesini feth etmesi esnasında kalede savunma yapan Bidar Bhimpal, Türkmen okçular tarafından çaresiz duruma düşmüş ve teslim olmuştur (Merçil, 2002:866).

Sultan Mahmud ordusunda Oğuzlarında bulunmasını, çok iyi okçulara sahip olan bu boydan askeri olarak faydalanmayı çok istiyordu. Bu sebepten o dönem zor durumda olan Oğuzların Horasan geçmelerine izin verdi. Burada önemli olan hadise ise Sultan Mahmud'un komutanlarından olan Arslan Cazib'in, Oğuzların kendilerine isyana kalkışabileceklerini ve çok iyi okçu olduklarını söyleyerek bölgemize giren Oğuzların ok atmamaları için başparmaklarının kesilmesini istemesi ve Sultan Mahmud'un buna karşı

çıkmasıdır (Göksu, 2018:126-127). Bu durumda Oğuzlar'ın (Selçuklu) okçuluk konusunda Gazneliler'den iyi oldukları ve bazı Gazneli komutanların bu durumun kendilerine üstünlük sağlayacağı düşündüğü şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Arslan Cazib'in haklı olduğu sonraki yıllarda ortaya çıkacaktır.

Gazneli ordusunun temelini gulamlar oluşturmaktaydı. Gulam sistemini en iyi uygulayan devletin Gazneliler olduğu söylenmektedir. Gulam birliklerinin en önemli özelliği ise kölelerden oluştuğundan ve yerleşimleri olmadığından her an savaşa hazır olmalarından kaynaklanmaktadır. Gulam ordusu gulam-ı saray ve gulam-ı hassa olarak ikiye ayrılırdı ve gulam-ı hassa gerek kıyafetleri gerekse teçhizatlarıyla daha önemliydi. Türkler genel olarak gulam-ı saray içerisinde bulunup yay ve ok taşırlardı. Türkler ordunun temelini teşkil etmekteydi ve genellikle her kademede komutanlar Türklerden çıkmaktaydı (Nuhoğlu, 2002:559).

Gazneli ordusu Turan taktiğini savaşlarda birçok kez kullanmış, Tuslular ile savaşı kazanmasında ve Mekran'ın fethedilmesinde bu taktiğin başarılı bir şekilde uygulaması önemli bir rol oynamıştır. Gazneli ordusu meydan savaşlarında özellikle süvari birliklerini kullanır bu süvari birlikleri meydan savaşlarının en etkili gücünü oluştururdu (Nuhoğlu, 2002:561). Gaznelilerin turan taktiğini çok sık kullanmaları, bu süvari birliklerin çoğunun atlı okçu birliklerden oluştuğunu düşündürmektedir. Çünkü turan taktiğinde okçu birliklerinin önemi ortadadır.

Gazneliler Devleti'nin sınırlarının en geniş olduğu zamanda ordu sayısının 100 bin olduğu söylenmektedir. Sultan Mahmud 1016-1017 yılları arasında Harezm üzerine 100 bin kişi ve 500 filden oluşan bir ordu ile yürümüştür. Ordunun Başlıca taarruz silahı ok ve yay, kılıç, mızrak ve gürzdür. Ancak gerek meydan savaşlarında gerekse muhasaralarda en önemli silah yay ve oktur. Saray gulamlarının tamamı ok ve yay kullanmaktadır (Nuhoğlu, 2002:563). Bu da ordunun asıl gücünün okçular ve özellikle atlı okçular olduğunu göstermektedir. Gaznelilerin, Selçuklular ile mücadelesinde de ok ve yay her iki taraf için de kaderlerini belirleyen unsur olduğu söylenebilir.

3.1.3. Büyük selçuklu devletinde okçuluk

Türk – İslam devletleri içinde ordu olarak en mükemmel ordulardan biriside Selçuklu ordusuydu. Selçuklu ordusunun hemen hemen tamamı Türkmen atlılardan meydana

gelmekteydi. Selçuklular ordu sisteminde ilk olarak Gazneliler'in etkisinde kalarak gulam sistemini benimsemişlerdi. Daha sonrasında ise meliklere, komutanlara ve beylere hizmetlerinin karşılığında büyük ıktalar verilerek savaşa her an hazır bir ordu kurmuş oldu. İlk defa Selçuklular tarafından uygulanan bu ıkta sistemini kusursuz uygulayan Selçuklular ordu sayısını 400 binlere kadar çıkarmaya başardı. Selçuklu ordusunun en temel silahları arasında ok ve yay bulunmaktaydı ve Türklerin savaştaki başarıları genellikle atı ve silahı olan oku, çok iyi kullanmasından kaynaklanmaktaydı (Koca, 2002:262-271). Hatta Selçuklu ordusunun bir savaşta 10 bin ok attığına dair bilgilerde mevcuttur (Göksu, 2018:132).

Selçuklu Devleti'nin kurucusu Selçuk Bey'in oğlu olan Arslan Yabgu dönemin en güçlü devletlerinden biri olan, Gazneliler'in sultanı Gazneli Mahmud ile yaptığı bir görüşmede, Sultan Mahmud'un kendisine; "Eğer askere ihtiyacım olursa kaç asker gönderebilirsin" diye sorduğunda Arslan Yabgu yayını Sultanın önüne atarak "bu yayı kavmime gönderirsen 30 bin atlı gelir" diyerek cevaplamıştır. Sultan Mahmud'un "ya daha fazla istersem" demesi üzerine Arslan Yabgu Sultanın önünde bir ok atarak "bu oku nişan olarak kavmime gönderirsem 10 bin atlı daha gelir" der. Sultan Mahmud "daha fazla istersem" dediğinde ise Arslan Yabgu "bu yayı ve oku Türkistana gönderirsen 200 bin atlı gelir" der (Köymen, 2000:85). Bu diyalog yay ve okun Türkler üzerinde ki hakimiyet ve davetin göstergesidir.

Arslan Yabgu'nun, Gazneliler ile arasında bir husumet olması durumunda Sultan Mahmud'u kastederek onların filleri varsa bizimde yağmur gibi yağan oklarımız var, Aramızda harp olursa askerlerini delik deşik ederiz diyerek okçularına olan güveni göstermiştir(Köymen, 2000:77). Benzer şekilde Sultan Sencer Katvan savaşında Selçuklu okçularını kastederek bizim okçularımız içinde öyle yiğitler var ki bir ok ile bir kılı ikiye ayırır diyerek aynı şekilde okçularına olan güveni göstermiştir (Metin, 2014:133).

1064 yılında Alparslan ile Melikşah birleşip, Anadolu'nun kilit noktalarından biri olan Ani Kalesine düzenledikleri seferde de Selçuklu okçularının maharetleri ön plana çıkmıştır. Sarp ve yüksek kayalar üzerine kurulu ve üç tarafından nehir akan bu kalenin bir tarafı da su dolu hendek ile çevrilmiş olması neredeyse kalenin alınmasını imkansız hale getirmişti. Ancak Alparslan okçu birlikleri ile kale savunmasını baskı altına alarak

kaleyi düşürmek için hücum üstüne hücum düzenleyip kaleyi almıştır. Böylece Anadoluya yapılan Türk akınları fethe dönüşmüştür (Koca, 2002:953).

Aynı şekilde İbnü'l Adim'in babasından naklettiğine göre Alparslan Halep kuşatması sırasında da askerlere 1000 adet halenç oku dağıtmış bu atılan okların dışında depodan 80.000 halenç oku getirilip onlarda atılmıştır. Bu okların tamamının halenç oku olduğu söylenirken, Ermeni kaynaklar halenç okundan bahsetmeyip çok sayıda ok atıldığından bahsetmektedir (Göksu, 2018:131).

Selçuklu Devleti ve sultanları için ok ve yay savaşta vazgeçilmeyecek bir üstünlük iken aynı zamanda devletin yönetiminde de kullanılmaktaydı. Selçuklu sultanları bastırdıkları paralarda ok ve yay simgesinin bulunması bunun işaretlerindendir. Aynı zamanda Selçuklu sultanlarının çetrlerinin (saltanat şemsiyesi) üzerinde Oğuz Türklerinin sembolü olan ok ve yay bulunmaktaydı. İlk Selçuklu tuğrasında da sadece ok ve yay işareti vardı. Tuğrul Bey halifeden aldığı ünvanları yay işaretinin içine yazdırmıştı. Ok ve yay Selçuklu Devleti içinde hakimiyet sembolüydü ve bu sebepten hükümdarlar tarafından sıkça kullanılmaktaydı (Koca, 2002:259-261).

Selçuklu Devleti'nin savaşlarda sağladıkları üstünlüğün sahip oldukları okçuların başarısından kaynaklandığı söylenebilir. Çok iyi okçulara sahip olan Selçuklular Gazneliler'e karşı yaptıkları Dandanakan savaşında, Bizans'a karşı yaptıkları Pasinler savaşında ve tarihimizde büyük bir öneme sahip olan 1071 yılında Anadolunun kapılarına açan, Bizans'a karşı yaptıkları Malazgirt savaşının kazanılmasında kullandıkları stratejilerin yanında okçu birliklerinin başarılarının da olduğu bir gerçektir.

3.1.3.1. Dandanakan savaşı

Gazneliler, Selçukluların devamlı olarak kendi topraklarında yaptıkları akınların önüne geçmek için 1040 yılında Dandanakan Kalesine doğru ilerledi. Selçuklular bu haberi alınca ilk başta biraz korkuya kapılmışlardı. Hatta Tuğrul bey geri çekilmeyi düşünmüş ancak Çağrı bey ısrarla savaşmak istemiştir. Sonuç olarak savaşmayı seçen Selçuklular Gazne ordusunun ilerleyişini yavaşlatmak maksatlı 2000 atlısını göndererek hücuma geçti. Gazne ordusu buna rağmen Dandanakan kalesine ulaşmayı başardı (Merçil, 2002:893).

Selçukluların asıl ordusunun 16 bin atlıdan oluşuyordu. Gazne ordusunda saray gulamı olarak bulunan Türkmen okçuların saf değiştirerek Selçuklu tarafına geçmesi ile daha da güçlenen Selçuklu ordusu Gazne ordusunu bozguna uğratmayı başardı (Merçil, 2002:1027).

Dandanakan savaşı Selçukluların atlı okçularının gücünün de göstergesidir. Gazne ordusunda bulunan fillerin karşısında, Selçuklunun tüm ordusunun atlı birliklerden oluşması, bu birliklerin çok iyi okçu olmaları ve Gazne ordusu içerisinde bulunan Türkmen okçuların saf değiştirmesi savaşın kaderini değiştirmiştir. Yani o tarihte yay ve okun, devletlerin kaderini değiştirecek kadar önemli bir silah gücü olduğunun göstergesi olduğu söylenebilir.

3.1.3.2. Pasinler savaşı

Selçukluların Anadoluya akınlara başlaması Bizans ile karşılaşmasına ve Bizans'ın Selçuklu okçuları ile tanışmasına vesile oldu. Anadoluya giren Selçuklu komutanlarından olan İbrahim Yınal, Hasankale mevkiinde Katakalon komutasında bulunan 50 bin kişilik Bizans ordusu ile karşılaştı ve bu orduyu bozguna uğratmayı başardı. Bunun üzerine Bizans İmparatoru, Tuğrul beye elçi göndererek anlaşmak istedi. Tuğrul beyin isteği doğrultusunda 685-705 yılları arasında Emevi Halifesi Abdülmelik zamanında İstanbul'da inşa edilmiş ve harap halde olan cami Bizans İmparatoru tarafından onarıldı. Caminin mihrabına ise Türkler için hakimiyet sembolü olan ok ve yay işaretlerinden oluşan tuğra koyuldu. Bu Tuğrul beyin itibarının İslam coğrafyasında yayılmasına sebep oldu (Koca, 2002:950).

Bizanslı tarihçi Kedrenos'un naklettiğine göre, Bizanslıların Pasinler savaşında Selçuklulara mağlup edilmesi sonucunda Bizans imparatoru Konstantin Monomach kendi ordusunda yer alan Peçeneklerden oluşan 15 bin askeri toplayarak Anadoluya geçirmek istemiş ancak Selçukluların galibiyetini öğrenen bu askerler Bizans'a güvenilmeyeceğini düşünerek Rumeliye geçip yurtlarına dönmüşlerdir (Kafalı, 2002:287). Bizans, Selçuklular ile yapacakları sonraki savaşlarda da Selçuklu okçularıyla baş edebilmek için Peçenek ve Uz gibi Türk boylarını kullanmak istemiş ancak başarılı olamamış aksine Türk okçuların Selçuklular tarafına geçmesi ile bozguna uğramıştır.

3.1.3.3. Malazgirt savaşı

Türklerin, Bizans ile ilk karşılaşmaları Pasinler savaşında olmuştur. Pasinler savaşı sonrasında Anadoluya Türk akınları yoğunlaşmış ve bu akınların önüne geçmek isteyen Bizans İmparatoru Romanes Diogenes sayıları 200 bini bulan büyük bir ordu hazırlayarak Selçukluların üstüne yürümüştür. Bu orduda Peçenek, Oğuz (uz), Kıpçak gibi Türk boylarının da olduğu bilinmektedir (Kafalı, 2002:288). Büyük sayıda Bizans ordusunu Malazgirt ovasında karşılayan Alparslan komutasında ki orduda ise sadece Türklerden oluşan yaklaşık 50 bin kişilik bir ordu bulunmaktaydı (Merçil, 2002:1046).

26 Ağustos 1071 yılında iki ordu karşı karşıya gelmiş, Bizans savaş düzeninde sağ ve sol kanadına Peçenek ve Oğuz Türklerini koyarken, Alparslan klasik Türk taktiği ile düşmanı az sayıda okçu birlikle karşılayıp asıl gücünü tepelere pusuya çıkartmıştı. İlk olarak Selçuklu okçuları merkezden ok atışları ile Bizans ordusuna kayıplar verdirmeye başlamış hemen akabinde ise Diogenes ordusunu bu küçük Selçuklu grubunun üzerine sürmüştür. Alparslan Türklerin savaş stratejisi olan turan taktiğini (Kurt kapanı) uygulamak sureti ile merkez kuvvetini geri çekip Bizans ordusunun çevresini sarmıştır. Ayrıca Bizans ordusu içerisinde bulunan Türklerinde Selçuklu saflarına geçmesi ile Bizans ordusu bozguna uğratılarak asla unutulmayacak bir yenilgi yaşamıştır (Kürkçüoğlu, 2002:1165).

3.1.4. Anadolu Selçuklu devletinde okçuluk

Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından kurulan Anadolu Selçuklu Devleti'nde de okçuluk hem savaş meydanlarında hem de kültürel hayatta çok önemliydi. O dönemin Türk okçuları hakkında çok sayıda kayıt bulunmakla birlikte, Türkler ile savaşanların en büyük kayıplarını Türk okçuları karşısında verdikleri de bilinmektedir. O dönemin önemli isimlerinden olan ve bize o dönemi aydınlatan İbn-i Bibi Türk okçularını "süt emmekten kesilince ok ve yay ile uğraşırlar" diyerek açıklamıştır (İbn'i Bibi, 1996:299).

Türkler okçuluğu hakkında bilgi veren Komnena, Türk okçuluğu için "Düşmanı tam bir çengel içine alan Türkler onları yok etmek için oklarını kullanırlar. Eğer bir Türk düşmanını kovalıyorsa onu ok ile öldürür eğer kovalanıyorsa geriye dönerek attığı ok ile onu yine öldürür" diyerek Türk okçularının savaş meydanlarında ki maharetlerinden bahsetmiştir (Göksu, 2018:148-149). Bu tanımlama aslında Turan taktiği olmalıdır.

Türkler tarafından ustaca uygulanan bu taktik Anadolu Selçuklu Devleti tarafından da ustaca uygulanmıştır.

Konyayı ele geçirmeye çalışan Bizans kuvvetlerine karşı II. Kılıçarslan ilk olarak okçular ile Bizans ordusunun sağ ve sol tarafından kayıplar verdirtmiş, dar bir vadiye çekilen Bizans ordusu burada imha edilmiştir (Kuşçu, 2002:261). Selçuklular kale fetihlerinde de okçuları kullanmışlardır. Mancınık ve surlara dayanan merdivenler ile kaleyi aşmaya çalışan Selçuklu askerlerine mukavemet gösterilmemesi için okçular kaleyi yoğun bir şekilde ok yağmuruna tutarlardı. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Antalya kuşatmasında (Göksu, 2018:151), I. İzzeddin Keykavus'un Haçin kalesi kuşatmasında, I. Alaeddin Keykubat'ın Alaiye kuşatmasında okçular kullanılmıştır (Metin, 2014:137).

Selçuklu sultanlarının da çok iyi okçu oldukları ve Oğuz töresi gereği okçuluk talimleri yaptıkları bilinmektedir. Alaeddin Keykubat'ın çok iyi bir okçu olduğu, I. Kılıçarslan'ın Büyük Selçuklu emiri Çavlı ile yaptığı savaşta Habur nehrinde yüzmeye çalışırken bir taraftan da Çavlı'nın askerlerine ok atarak kendini savunduğu kaynaklarda mevcuttur (Metin, 2014:139).

Anadolu Selçuklu Devleti'nde yay ve ok yapımı önemli bir meslekti. Türkler kendi ok ve yaylarını kendileri yapardı. Sadece ok ve yay ustaların bulunduğu ve bir arada çalıştığı mekanlara ise okçular çarşısı denilmekteydi (Turan, 1997:365).

Anadolu Selçukluları ok ve yayı aynı zamanda kültürel yaşamlarında da kullanmışlardır. Selçuklu ok ve yayı hakkında XIV yy. da kaleme alınan Varka ve Gülşah mesnevisi minyatüründe ok ve yay tutan Selçuklu askerleri bulunmaktadır. Ayrıca bazı sultanların değişik dönemlerde sikkeler üzerinde de Oğuzların Kınık boyunu temsil eden ok ve yayı kullanmışlardır. IV. Rüknü'd-din Kılıçarslan'ın Sivas da bastırdığı gümüş sikkede ok atmaya hazır bir şekilde yayını germiş olan Selçuklu süvarisi bulunmaktadır (Göksu, 2018:154-155).

3.1.4.1. Haçlı seferleri

Kudüs'e erişme ve Anadolu'dan Türkleri atma amaçlı düzenlenen haçlı seferlerine toplam 500 bin ile 600 bin arasında Haçlı gücünün katıldığı söylenmektedir. Haçlı seferleri yüzünden Anadolu Selçuklu Devleti devamlı harp ve mücadeleler ile geçmiştir

(Kafalı, 2002:290). Bu mücadeleler esnasında Selçuklu okçularının başarıları ön plana çıkmış ve okçular sayesinde Selçuklular, haçlılara karşı birçok galibiyet almıştır.

Örneğin, Haçlıların İznik yakınlarındaki Kserigordon kalesini ele geçirmeleri üzerine I. Kılıçarslan, kaleyi tekrar almak için buraya hareket etti ve kaleyi aldı. Kaleyi kaybeden haçlılar tekrar kaleyi almak için Selçuklu ordusunun üzerine yürüdü. Selçuklu okçuları gelen Haçlı birliklerini pusuya düşürerek haçlı atlarını hedef alan oklar atmaya başlaması üzerine panik olan haçlı ordusu ağır bir yenilgi almış oldu (Demirkent, 2002:1138). Daha sonra İznik'in kuşatıldığı haberi alan I. Kılıçarslan haçlı ordusunun üzerine yürüdü ve başarılı olamadı. Ancak Mateos'un "Türk ok ve yaylarının çıkarttığı sesler adeta dünyayı kaplamıştı" (Göksu, 2018:149) şeklinde ifadesi burada ki mücadelede de Türk okçularının yoğun bir şekilde kullanıldığının göstergesi açısından önemlidir.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud, Haçlı ordusuna karşı büyük bir ordu toplamış ve uygun bir yerde saldırmayı bekliyordu. Ancak Haçlı ordusu ilerleyişinde, geride kalan yaya askerlere ise gönderdiği okçular ile büyük kayıplar verdirtmişti (Altan, 2002:1138). Türk okçularının bu küçük okçu birlikleriyle yaptığı saldırılar hem haçlı ordusunun moralini bozması açısından hem de ordunun yıpratılması açısından Haçlı seferlerinde çok önemli olmuştur.

Haçlılar Anadolu topraklarına birçok kez saldırıda bulunmuştur ve her saldırıda karşısında çoğunluğu atlı okçu birliklerden oluşan Türk birlikleriyle karşılaşmıştır. Türk okçularının başarıları ve savaş taktikleri sayesinde çok sayıda mağlubiyet yaşamış olan Haçlı seferleri amaçlarının çok gerisinde kalmıştır.

3.1.4.2. Miryakefalon savaşı

IV. Haçlı seferi yapılmadan önce Bizans İmparatorluğu son bir kez daha Türkleri Anadolu'dan atmak amacıyla Selçuklulara karşı saldırıya geçti. Selçuklu ordusu ile Bizans ordusu Isparta'nın kuzeyinde bulunan Miryakefalon (Karamuk Beli)'da son ve ciddi bir şekilde karşılaştı ve bu savaş Türklerin Anadolu'dan atılamayacağının anlaşılması ve Türk mührünün Anadoluya sağlam bir şekilde vurulmasıyla sonuçlandı (Kafalı, 2002:290).

Miryakefalon savaşının Bizans'ın hezimeti ile sonuçlanmasını Bizanslı tarihçi olan Niketas Khoniates, Bizans ordusunun Miryokefalonda bulunan ve Tzibritze denilen dar

ve sarp bir geçide girmesini ve Bizans İmparatoru olan Manuel'in bu geçide girmeden önce hiçbir tedbir almamasına bağlamıştır (Altan, 2002:1102). Niketas'ın dediği gibi vadiden geçmeye çalışan Bizans ordusunu kıstıran Türkler yüksek tepelerden hücuma geçmişti. Bu hücumların Selçuklu okçu birlikleri tarafından yapılması da muhtemeldir. Bu savaşta II. Kılıçarlan'ın taktiksel başarısından da bahsedilebilir. Bizans ordusunun öncü birliklerinin vadiden geçmesine izin veren Türk birlikleri Bizans İmparatorunun has ordusunun vadiye girmesinden sonra saldırıya geçerek Bizans ordusunu ikiye bölerek panik havası yaratmıştır (Altan, 2002:1102).

Bu savaşta ağır bir yenilgiye uğratılan Bizans adeta Malazgirtte de yaşadığı hezimetin tekrarını yaşamış ve Türklerin Anadolu hakimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır.

3.1.4.3. Yassıçemen savaşı

1230 yılında Alaattin Keykubat ile Celalüddin Harezmşah arasında yapılan bu savaşta ilk olarak öncü birlikler mücadeleye girmiştir. İbn-i Bibi'nin verdiği bilgiler ışığında, mızrak ve gürz anlamında Anadolu Selçuklu Devleti'nden daha güçlü durumda olan Harezmşah ordusu, Selçukluların okçularının başarısı karşısında karşı koyamamış ve mağlup olmuştur. Aynı savaşta Harzemlilerin oktan ve yaydan mahrum kalmalarının, erkeklikten eser kalmadığı şeklinde yorumlamasına sebep vermiştir (Göksu, 2018:152). Bir Türk Devleti olan Harezmşah Devleti için ok ve yay kullanmamalarının bu derece kötü yorumlanması, aslında Türkler için ok ve yayın ne derece önemli olduğu açısından değerlendirildiğinde dikkate değerdir.

3.1.4.4. Kösedağ savaşı

Moğol ordusu ile Selçuklu ordusunun karşı karşıya geldiği Kösedağ savaşı, iki ordunun da önemli güçlerinden birini oluşturan okçu birlikleri açısından değerlendirildiğinde önemli bir savaştır. Selçuklu ordusunun yaklaşık 20 bin kişilik bir kuvvetle Moğol üzerine yürümesi üzerine, Moğol ordusu bir müddet geri çekilerek Selçuklu ordusunun gelmelerini beklemiş daha sonra ise hücuma geçerek Selçukluları bozguna uğratmıştır. Bunun üzerine tecrübesiz kumandanlar ve Sultan şaşırarak kaçmaya başlaması ve Selçuklu Devleti'nin ana ordusunun beklenmeden hücuma kalkışması da bu savaşın hezimet ile sonuçlanmasına sebep olmuştur (Merçil, 2002:891).

3.1.5. Memlüklü devletinde okçuluk

Memlüklü Devleti, Orta Çağ'ın en güçlü devletlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Tabi ki bu gücün çok iyi teşkilatlanmış, eğitimli ordusu ve bu ordu tarafından kullanılmakta olan teçhizatlardan ileri geldiği söylenebilir. Memlüklüler için de ok ve yay savaş meydanlarında çok önemli bir yere haizdir. Memlüklülerin başarılı savaşlarının ve güçlü bir devlet olmalarının ok ve yayı kullanmakta ki ustalıklarıyla ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım olarak benimsenmektedir.

Memlüklüler için ilk okçu Hz. Adem olarak görülmekteydi. Ok atmak Memlüklere göre sadece savaş sanatı olarak görülmez, Allah'ın savaş yolunda emri olarak benimsenirdi. Bu bağlamda savaşta uygulanan bir ibadet olduğu düşünülmekteydi (Çetin, 2011:69).

Memlük Devleti furusiyye anlayışı çerçevesinde yönetilirdi ve bu anlamda okçuluk anlayışı da bu bağlamda değerlendirilmekteydi. Furusiyye dair Kıpçak Türkçesi ile yazılan ve Memlük okçuluğu hakkında bize önemli bilgiler veren "Kitab fi İlm en – Nüşşab" ve "Münyetü'l Guzat" isimli iki çok önemli okçuluk eseri bulunmaktadır (Çetin, 2011:70). 14 yy sonlarında yazılan Kitab fi İlm en-Nüşşab, Memlük yönetiminin üst kademesinde bulunan bir emirle kaleme alınmıştır ve kitapta her kim ok atmak üzerine kitap yazsa Türk dili üzerine olsun denilerek Türk diline verilen önemde gösterilmiştir (Öztopçu, 2002:181). Memlüklülerin risalesi olarak da kabul edilen Münyetü'l Guzat da 14 yy sonlarında kaleme alınmıştır. Bu kitapta Türk dili üzerine eserler yazılması gerekliliği bildirilerek, savaş aletlerinin kullanımı ve eğitimi üzerine de bilgiler verilmektedir (Uğurlu, 1987). Bu eserlerin dikkat çeken önemli bir özelliği de ok ve yay ile ilgili tabirlerin Divanu Lügati't Türk ile Kutadgu Bilig ile benzerlik göstermesidir (Göksu, 2018:161).

Memlüklüler de tıpkı diğer Türk devletleri gibi kompozit yay kullanmaktaydı (Metin, 2014:148). Ayrıca Memlük okçuluk tekniğine göre; yay, kiriş, ok, zihgir ve okçu olmak üzere, ok atmanın beş temel unsuru mevcuttu (Çetin, 2011:74). Memlük Devleti okçuluk konusunda mahir askerlere de sahipti. Joinville bu hususta Dimyat da bulunduğu esnada bazı Memlük okçularının önünde taştan setler olduğunu ve bu setlerden dolayı Haçlı ordusu okçularının ok atmada zorluk çektiğini ancak Memlük okçularının oldukları yerden Haçlı ordugahını ok yağmuruna tutup çok zahiyat verdirdiklerini belirtmiştir (Joınvılle, 2014:60).

Memlüklülerin askeri eğitimlerinde, ergenlik çağına erişenler öncelikle furussiye üstatları tarafından eğitilirdi. Genel anlamda olan bu eğitimlerde birçok savaş sanatı öğretilmeye çalışılırdı. Okçuluk eğitimlerinde ise Osmanlı Devleti'nde de olduğu gibi bir anlayış mevcuttu. Bu anlayışa göre eğitim yapılan yer kutsal sayılır ve camiye girer gibi girilmesi gerekliydi. Ayrıca iyi bir ruh hali için yay ve ok ele alınmadan önce namaz kılınması öğütlenirdi (Çetin, 2011:79).

3.1.5.1. Ayn calud savaşı

Memlük Devleti ile Moğol arasında gerçekleşen bu savaş, Memlük Devletinin İslam dünyasının parlayan bir yıldızı haline gelmesi ve sonucu bakımından da hem Mısır hem de Suriye'nin Moğol hakimiyetinden kurtulması açısından çok önemlidir (Kopraman, 2002:174).

Memlük sultanı Kutuz bu savaşta Moğolları alt etmek için ordusunun büyük bir kısmını savaş meydanının yanında bulunan ormana saklamış, Baybars komutasında ki ordunun küçük bir kısmını ise Moğolların karşısına çıkartmıştı. Moğolların yoğun saldırı karşısında direnç gösteren Baybars komutasında ki bu ordu daha sonra asıl Memlük ordusunun bulunduğu ormanlık alana çekilmeye başladı. Moğollar ise Mümlük ordusunun bozguna uğradığını düşünüp bu orduyu takip etmesiyle ormanda bulunan asıl Memlük ordusu tarafından kuşatılıp ağır bir yenilgiye uğratıldı. Bu savaş stratejisi aslında Moğollarında çok sık kullandığı Turan taktiğiydi (Özbek, 2002:221). Türk savaş taktiği olan, turan taktiğini kullanan hemen hemen bütün devletlerin okçulukta çok iyi oldukları söylenebilir. Memlük ordusunun da okçu birliklerinin bu savaşın kazanılmasında büyük bir payı olduğu ve uygulanan taktiğin ana unsurunu oluşturdukları da bu bağlamda çok önemlidir.

3.1.5.2. Mercidabık ve ridaniye savaşları

Mercidabık ve Ridaniye savaşları Osmanlı Devleti ile Memlük Devleti arasında gerçekleşmiş ve sonucu itibariyle Memlük Devletinin yıkılmasına sebebiyet vermiştir. Hemen hemen eş askeri kuvvetlere sahip bu iki devlet, askeri ve teçhizat olarak da eş durumdaydı. Osmanlı Devleti'nde okçu ve atlı birliklerin yanında tüfek ve topta

bulunmaktaydı. Aynı şekilde Memlük ordusunda da okçu atlı birliklerin yanında tüfek ve topçu birliklerde bulunmaktaydı (Kopraman, 2002:205).

Savaş stratejilerinin yanında bu savaşın Osmanlı Devleti'nin lehine sonuçlanmasının birçok sebebi mevcuttu. Ancak Memlük Devletinin furussiye geleneği Memlük ordusunun okçularına daha çok güvenmesine sebebiyet verdiği söylenebilir. Memlük okçularının karşısında ise o zamanın teknolojik üstünlüğü olarak kabul gören tüfek kullanımı Osmanlı Devletinde daha yaygın konumda olduğu ve bununda Memlüklüler karşısında bir üstünlük oluşturduğu düşünülebilir. Bu bağlamda Memlükleri, orta çağın en önemli devletlerinden biri olmasını sağlayan, eğitimde ve askeriyede etkisini çok fazla gösteren furussiye geleneğinin, Memlük Devletinin yıkılmasına da sebebiyet verdiği söylenebilmektedir.

3.1.6. Timurlularda okçuluk

Timurlular Devleti Türk, Moğol, İran ve İslam unsurlarının karışmasından oluşan bir devletti. Ordu devlet anlayışı çerçevesinde Cengiz Han yasaları ve Timur töresine bağlı olarak yönetilmekteydi. Askeri teşkilatlanma huşunda Cengiz Han'ın kurduğu sisteme yani onluk sisteme bağlı kalınmıştı (Aka, 2002:906). Ordunun tamamının başında ise hiçbir birliğe bağlı bulunmayana iki ya da üç komutan bulunmaktaydı. Bu komutanların silahları içerisinde en önemli olan ise yay ve çok keskin olan, zırhlı bile delebilecek temrene sahip oklar ve bu okların konulduğu üç büyük okluk bulunmaktaydı. Ordu düzeninde de okçu birlikler çok fazla önem arz etmekteydi. Savaş sırasında bu okçu birlikler düşman hatlarına yoğun bir şekilde ok atışı yaparak düşmanın düzenini bozmak ile görevliydi. Düşmana yaklaşıldığında ise okçular geriye çekilerek ağır bir şekilde silahlanmış askerler ile yakın savaşa geçilirdi. Bu taktik bir savaşta defaatle tekrarlanarak uygulanmaktaydı. Eğer düşmana okçular tarafından gerekli zahiyat verilemediyse ön saflarda bulunan birlikler geri çekilerek Turan taktiği uygulanmaktaydı (Buryakov, 2002:927).

Yetenekli bir kumandan olan Timur, askeri teknolojilerin kullanılması ve askeri buluşlardan yararlanması ile de meşhur bir kumandandı. Ancak ordunun temelini eskisi gibi atlı süvariler oluşturmaktaydı. Ordu içerisinde her birimin silahı ve zırhlıları farklılık göstermekteydi. Bu bağlamda o dönemin tarihçilerinin, silah ustalarının tamamının

Timur emriyle başkentte toplanmasına ilişkin verdikleri bilgiler de çok anlamlıdır. Semerkant kalesini tasvir eden Clavijo kalede bulunan saraylar ve hazinenin dışında ordu için silah üreten imalathanelerden de bahsetmektedir. Bu imalathanelerde savaşlarda kullanılan yay ve oklar da yapılmaktaydı (Buryakov, 2002:928).

Timur ordusunun önemli bir gücünü de filler oluşturmaktaydı. Filler üzerinde bulunan komutanlar savaşı daha iyi okuyabiliyordu. Aynı zamanda bu fillerin üzerlerine okçuların yerleştiği de düşünülürse, görüş açısının daha yüksek olmasıyla da düşmana daha fazla zarar verildiği de söylenebilir.

3.1.6.1. Ankara savaşı

Cengiz Han'ın dünya imparatorluğunun varisi olarak kendini gören Timur, Anadoluya Bayezid liderliğinde ki Osmanlı Devleti'nin hakim olmasını kabul edemiyor ve Osmanlı Devletini kendine bağlı bir uç beyliği olarak görmek istiyordu. Bu bağlamda Bayezid'i küçümsüyor ve yardım öneriyordu. Bayezid'in Sivas, Amasya ve Erzincan dolaylarını fethetmesi, Timur'u kızdırmış ve kendi egemenliklerine bir saldırı olarak görülmüştü. Bu da Timur ile Bayezid'in ilk çekişmesiydi ve Doğu Anadolu üzerineydi (İnalcık, 2008:56). Fakat Timur başlangıçta Bayezid'e karşı harekete geçmedi ve tereddüt etti. Bayezid'e karşı olan bazı Anadolu beylerinin Timur'a sığınması ve iyi bir şekilde karşılanmaları buna karşı olarak da Timur düşmanı olan Sultan Ahmet Celayir ve Kara Yusuf'un Bayezid tarafından korunması iki devleti karşı karşıya getirdi. Timur ilk olarak Osmanlı Devletine ait olan Sivas kalesini kuşattı ve şehrin teslim olmasına rağmen kanlı bir şekilde yağmalattı. Bu olaylar neticesinde Timur ile Bayezid ordusu 1402 yılı 28 Temmuzunda Çubuk ovasında karşı karşıya geldi (İnalcık, 2010:116).

Bayezid, Çubuk ovasına Timur'dan önce varmıştı ve Timur ordusu savaş düzenine geçmeden baskın yemiş oldu. Ancak Bayezid, komutanlarının derhal saldırmaları gereğini hakkında ısrarcı olmalarına rağmen onları dinlemedi. Bu savaşın kaderini değiştiren en önemli unsur olarak görülmüştür (Uzunçarşılı, 1988:310).

Timur ordusunun sayısal anlamda Osmanlı ordusundan fazla olduğu söylenebilir. Günümüz tarihçilerinin verdikleri rakamlar hemen hemen bir birine yakındır. Bu rakamlar ortalama olarak Osmanlı ordusunun sayısının 70 bin, Timur ordusunun ise 160 bin civarında olduğu şeklindedir (Yılmaz, 2018:473). Bu durumda Timur ordusu süvari

olarak da Bayezid ordusundan çok fazlaydı ve ayrıca 32 adet de fili bulunmaktaydı (Uzunçarşılı, 1988:310).

Timur ordusunda da, Osmanlı ordusunda da okçu birlikler bulunmakta idi. Osmanlı saflarında bulunan ancak gizli bir şekilde Timur safına geçen Kara Tatarların, Osmanlı Rumeli askerleri üzerine ok yağdırması Osmanlı sol kolunun iki ateş arasında kalmasına sebebiyet vermişti (Uzunçarşılı, 1988:312). Ancak savaşın kaderini belirleyen Timur'un filleriydi diyebiliriz. Osmanlı askerlerinin ilk defa bir muhaberede fil ile karşılaşmaları şaşkınlık yaratmıştır ve psikolojik olarak Timur'u üstün konuma geçirmiştir. Özellikle fillerin üzerinde okçuların bulunması ve atış hakimiyeti açısından da düşünüldüğünde büyük üstünlük sağladığı söylenebilir. Kara Tatarlar dışında Bayezid'e ihanet edip Timur saflarına geçen diğer kuvvetlerde hezimete sebebiyet veren önemli nedenlerden olduğu da düşünülebilir.

BÖLÜM 4. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada izlenen yöntem ve bu yöntemi belirleyen süreçler ele alınmıştır.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Osmanlı Devleti'nde Türk spor okçuluğunun gelişimini açıklamaya çalışan bu çalışmada belgesel tarama ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Karasar (2005), mevcut belge ve kayıtların incelenerek verilerin elde edilmesinin belgesel tarama yöntemi olduğunu belirtmiştir. Tek başına bir veri toplama tekniği olarak da kullanabilen doküman analizi ise genel olarak daha az kullanılır ve tamamlıyıcı amaçlı görülmektmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Oysaki doküman analizi veri toplama amacıyla kullanıldığında anketler ve gözlemler gibi diğer tekniklerden daha yararlı ve maliyet olarak da bazen daha uygundur (Mogalakwe, 2006).

4.2. Verilerin Toplanması

Araştırma çerçevesinde Osmanlı dönemi Türk okçuluğu hakkında önemli bilgiler veren risaleler, fermanlar, beratlar, minyatürler ve vakanuvistlerin eserleri incelenmiştir. Bu eserlere ulaşmak için ülkemiz sınırları içerisinde bulunan Süleymaniye, Topkapı saray müzesi gibi kütüphaneler, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri gibi devlet kurumları arşivleri ve bu kurumlara ait veri tabanları kullanılmıştır. Ayrıca yurt dışındaki Michigan Üniversitesi, Texas A&M Üniversitesi gibi bazı üniversitelerin kütüphanelerinin de veri tabanları araştırılmış ve bazı eserlere erişimin açık olmasından dolayı ulaşılmıştır. Elde edilen verilerin geçtiği döneme ait olanları birincil kaynak, o dönemin kaynakları kullanılarak oluşturulan eserler ise ikincil kaynak veriler olarak kullanılmıştır. Elde edilen verilerin çalışmamızda faydalınalacak olanların transkripsiyonu yapılmıştır. Bazı verilerin ise farklı kurumlar tarafından transkripsiyonunun yapıldığı gözlemlenmiştir.

4.3. Verilerin Analizi

Toplanan veriler bir sistem dahilinde İslamiyetin kabulünden önce, İslamiyetin kabulünden sonra ve Osmanlı Devleti dönemi olarak tasnif edilerek sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan bu verilerin kaynak ve bilgi yönünden yeterliliğinin değerlendirilmesi açısından tahlil edilmiştir. Çözümleme yapılan veriler verdikleri bilgiler açısından geçerliliği ve güvenilirliğinin tespit edilmesi amacıyla tenkit edilmiştir. Toplanan bütün veriler birleştirilerek terkip edilerek sonuca ulaşılmıştır.

BÖLÜM 5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Osmanlı Devleti döneminde Türk okçuluğunun gelişimi incelenmiştir. Elde edilen veriler neticesinde Osmanlı Devleti'nde Türk okçuluğu savaş okçuluğu, av okçuluğu ve spor okçuluğu olarak üç bölümde ele alınmıştır. En fazla gelişimin spor okçuluğu açısından gerçekleştiği anlaşıldığından ayrıca bir başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür. Bunun dışında ok meydanları ile ilgili olarak İstanbul okmeydanı da ayrıca ele alınmıştır.

5.1. Osmanlı Devleti'nde Okçuluk

Osmanlı Devleti'nin, okçuluğu birçok farklı açıdan ele aldığı bilinmektedir. Okçuluk sadece savaşlarda kullanılan ya da av amaçlı yapılan etkinliklerden ziyade spor açısından da çok önemlidir. Bu önemi birçok vilayette kurdukları tekkeler ve spor alanlarından da anlıyoruz.

Osmanlı Devleti'nde savaş tatbikatını andıran padişahında katıldığı çok büyük av partileri yapılmaktaydı. Bu partilerin 15. yy sonlarında tamamen spor amaçlı yapılmaya başlandığını görüyoruz (Yücel, 2015:31). Padişahların da katıldığı bu spor amaçlı av partilerinin hemen hemen her padişah zamanında sık sık yapıldığını dönemin minyatürlerinden de anlıyoruz.

Osmanlı Devleti'nde savaşlarda da yay ve ok önem arz etmekteydi. Birçok savaşta ve kuşatmada okçular yer almış ve Osmanlı savaş stratejisinde de kendine yer bulmuştur. II. Viyana kuşatmasının başarısız olmasından sonra ganimet olarak kaybedilen çok sayıda yay ve ok bulunmaktadır (Yücel, 2015:27). Yeniçeri ocağının kuruluşunda, askerlerin silahları arasında yay ve ok bulunduğu da bilinmektedir. Bununla beraber padişahı koruyan dördü sol el kullanan ve dördü sağ el kullanan, toplam sekiz kişiden oluşan, solaklar olarak bilinen bir birlik bulunmaktaydı. Solaklar çok iyi ok kullanmalarıyla

bilinirlerdi. Solaklar arasında Solak Bali gibi menzil sahibi atıcılar da bulunmaktaydı (Kahraman, 1995:242).

Yay ve ok yapımı Osmanlı Devleti'nde çoğunlukla esnaflar tarafından yürütülmekteydi. Bu esnafların dükkanları genel olarak İstanbul ok meydanına yakın yerlerde bulunur ve buraya okçular çarşısı denilirdi (Atabeyoğlu, 1991:8). Bu esnaflar dışında konargöçer olarak bilinen bazı grupların vergilerini ödemek için devlete yay ve ok yaptıkları da bilinmektedir (Yediyıldız, 2002:367). Aynı zamanda Topkapı sarayında bulunan Birun halkına mensup bir grupta okçu ve yaycı olarak bilinmekteydi (Yediyıldız, 2002:348).

Osmanlı Devleti'nde gelişen teknoloji ve tüfek kullanımının yaygınlaşması ile beraber savaşlarda yay ve ok kullanımı giderek kaybolmuştur. Ancak devletin okçuluğa verdiği önem ise hiçbir zaman azalmamıştır. Birçok şehirde kurulan ok meydanları da bu önemi göstermektedir. Aynı zamanda birçok şehirde ok meydanlarında menzil okçuluğu yapılmış ve taş dikilmiştir. İstanbul da 19. yy kadar menzil sayısı 50 i bulurken, Bursa da 6 menzil, Bağdat da ve Mısır da 7 menzil, Edirne de 13 menzil ve diğer birçok şehirde de menziller bulunduğunu, Bahtiyarzade Hasan Çelebi'nin, Katip Abdullah Efendi'nin, Seyyid Halil Hasib Efendi'nin ve Mustafa Kani Bey'in yazdığı risalelerden anlıyoruz. Bu risalelerin ve diğer okçuluk risalelerinin birbirini takip ederek kendinden önceki risaleleri güncelleyerek yazıldığını da biliyoruz. Ünsal Yücel bu meydan ve menziller hakkında Türk Okçuluğu adlı eserinde toplam 39 meydan da 157 menzil olduğunu beyan etmiştir (Yücel, 2015:70). Bu menzil sayılarının tam olarak bilinmesinin mümkün olmadığı da bir gerçektir. Çünkü geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti'nde okçuluk geleneği çok eski Türk geleneklerinden geldiğinden hemen hemen her vilayette ok atışlarının yapılabileceği ve atılan her okun ya da menzilin kayda işlenmesinin o dönemde mümkün olmadığını da söyleyebiliriz.

Osmanlı Devleti'nde okçuluk spor olarak yalnızca menzil atıcılığından ibaret değildir. Okçuluk puta ve kabak atışı olarak bilinen hedef okçuluğu, çeşitli gösterilerde eğlence amaçlı yapılan okçuluk gösterileri ve kazanana ödüller verilen ok koşularının da yapıldığı bilinmektedir.

Osmanlı Devleti yönetim biçimi olarak kurumların birbirinden ayrıldığı ancak mutlak hakimiyetin padişahta bulunduğu ve buna bağlı olarak keskin bir hiyerarşik yapının bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu hiyerarşik yapıya keskin olarak sadece ok

meydanlarında rastlanılmaması da okçuluğa verilen önem açısından çok önemlidir. Dönemin sadrazamı Kara Mustafa Paşa'nın ok meydanına geldiğinde "vezirliğim orada kaldı, şimdi aranızda sıradan biriyim" demesi de bunun göstergesidir. Aynı zaman da okçuluk risalelerinde bulunan "Burası er meydanıdır. Burada şah-ü geda birdir" sözü de bu eşitliği işaret eden başka bir göstergedir. Fişek'in (1985), bu meydanlarda ve tekkelerde eğitim alan okçuların (kemankeşlerin) eğitimlerinin temelinin fair play ruhuna dayandığını (Fişek, 1985:39) söylemesi de ok meydanlarında ki bu eşitliğin fair play açısından da değerlendirilmesi gerektiğini akıllara getirmiştir.

5.1.1. Osmanlı devletinde savaş okçuluğu

Osmanlı Devleti'nde savaş amaçlı kullanılan okçuluğun gelişen teknoloji ile beraber yavaş yavaş önemini yitirmeye başladığı bir gerçektir. Ancak XVI yüzyılda, tarihten beri Türklerin savaş silahı olarak kullandığı ok ve yayın önemini devam ettirdiği (Koç, 2002:1422), XVII yüzyılın sonlarına doğru ise yay ve okun ordunun savaş silahı arasında sayılamayacağı söylenmektedir (Yücel, 2015:29).

Yeniçeri Ocağı kurulmadan önce eyalet askeri olarak görev yapan azepler, orduda hafif okçu olarak görev yapmaktaydı daha sonra ise öncü birlik olarak görevlerine devam ettiği bilinmektedir. Azepler, ordunun merkezinde bulunan ve düşmanı ilk karşılayan birliklerdi (Özcan, 2002:213).

Osmanlı Devleti'nde okçu birliklerin başarısı sayesinde birçok savaşın kazanıldığı tarihçilerinde kabul ettiği bir gerçektir. Orhan Gazi zamanında ise Osmanlı askeri yapılanmasında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. O dönemde beyliklerde bulunan ve akınlara katılan yayaların okçuluk açısından çok mahir oldukları ve halktan taktıkları kızıl börk ile ayırt edildikleri bilinir. Bu esasında okçuların ayırt edilmesi açısından da göze çarpmaktadır (İnalcık, 2010:71).

Orhan Gazi'nin Bizans ile yaptığı mücadelelerde okçulardan çok fazla yararlandığı bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda Bizans ile mücadele ettiği dönemlerde Cenevizliler ile iyi ilişkiler kuran Orhan Gazi, Pera'ı Bizans ve müttefiklerine karşı savunmak üzere Cenevize bin okçusunu göndermiştir (İnalcık & Arı, 2005:43). Orhan Gazi ile Bizans arasında yapılan bir savaşta, sekiz binden oluşan Osmanlı ordusunun en önemli gücünü atlı ve yaya okçu birlikleri oluşturmaktaydı. Ordusunun önemli bir bölümünü dağlık

alanda bekleten Orhan Gazi ilk hücumu iyi okçular olduğunu düşündüğü üç yüz atlı okçusu ile başlattı. Orhan Gazi'nin amacı Bizans ordusunu üstüne çekip Turan taktiği uygulamaktı. Bu ordu gücünden de anlaşılacağı gibi kuruluş döneminde okçu birlikleri Osmanlı ordusunun ana unsurlarından birini oluşturmakta idi (von Hammer, 2003:125).

Yıldırım Bayezid komutasında ki Osmanlı ordusu da okçu birlikleri sayesinde büyük başarılar elde etmişlerdir. 1396 yılında yapılan Niğbolu savaşında Osmanlı atlı okçu birliklerinin manevra kabiliyetleri ve savaşta gösterdikleri başarı sayesinde, bu savaş Avrupa orduları için tam bir hezimet olmuştur (Black, 2003:41). Benzer şekilde İstanbul'un fethedilmesinde de okçu birlikler, şahi topları ve çok sayıda mancınık İstanbul surlarını döverken surlar üzerine ok yağmuruna tutmuşlardır (von Hammer, 2003:281).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise tüfek ve okçu birliklerinin beraber kullanıldığını görüyoruz. Bağdat'ın alınmasından sonra Sultan Süleyman buranın müdafası için bin tüfekçi ve bin okçudan oluşan bir birlik bıraktığı bilinmektedir (von Hammer, 2003:171).

Türklerin tarih boyunca en önemli gücünü oluşturan yay ve ok Osmanlı Devleti'nde savaş silahı olarak kullanımını zamanla kaybetse dahi okçuluk Osmanlı da spor okçuluğu olarak varlığını devam ettirmiştir. Spor okçuluğu ile uğraşan trendazların bazılarının aynı zaman da savaşlara da katıldığı bilinen bir gerçektir.

5.1.2. Osmanlı devletinde av okçuluğu

Tarih boyunca hemen hemen bütün Türk devletlerinde gelenek olarak yapılan av, Osmanlı Devleti zamanında da yapılmış ve sık aralıklarla av partileri düzenlenmiştir. Av, padişah ve şehzadeler için öğretici bir idman olarak kabul edilirdi. Şehzadeler hem ata binmeyi hem de yay ve ok kullanmayı av partilerinde öğrenirdi. Büyük kitleler ile yapılan partilerde ise verdiği emirleri ile orduyu örgütlemeyi, sevk ve idareyi öğrenirdi (İnalcık, 2014:249).

Osmanlı Devleti'nde avcılık teşkilatları da son derece gelişmişti (Akın Zorba, 2014:730). Ava verilen önem, av için görevlendirilen kurum ve kişiler incelendiğinde de anlaşılmaktadır. Av, kurulan otağlar, çadırlar ve sonradan yapılan kasr ve saraylar Osmanlı Devleti'nde ava verilen değerin bir diğer göstergesidir. Av partilerinin

maliyetleri ise zevk için değil talim için yapıldığı görüşünün hakim olmasından dolayı masraf olarak görülmezdi (Türkmen, 2009).

Osmanlı padişahlarının av meraklısı olduklarını dönemin minyatürlerinden de anlamak mümkündür. Hünername minyatürlerinde padişahların av yapmaları ve av zamanında kurulan çadırları görmek mümkündür. Hünername'nin 61a sayfasında bulunan bir minyatürde Kanuni Sultan Süleyman'ın geyik avı ve peşindekiler ile kurulan çadır ve otağ resmedilmiştir. Hünarname de Mehmet Çelebi ve II. Beyazıd'ın da arkalarında bulunan tebası ile birlikte av yaptıkları bu avlarda yay ve ok kullandıkları görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyıl sonrasında düzenlenen av partilerinde ise yay ve ok kullanımı yerine tüfek kullanımına bıraktığı görülmektedir (Yücel, 2015:33).

5.2. Osmanlı Devleti'nde Spor Okçuluğu

Osmanlı Devleti'nde savaş ve av okçuluğunun yanında spor okçuluğuna da büyük önem verilmiştir. Hakimiyeti altında bulunan topraklarda kurdukları tekkeler ve meydanlar da bu önemin bir göstergesidir.

İlk Osmanlı Devleti sultanlarından olan Orhan Bey, Bursa da bir atıcılar alanı yaptırarak Osmanlı padişahları arasında ilk olarak da tarihe geçmiştir. Bu alanda yarışlar tertip edilip eğlenceler düzenlenmiştir. Yıldırım Bayezid ise Gelibolu da tesisleri ile birlikte bir ok meydanı kurulması talimatı ile birlikte, okçuluğun spor olarak Osmanlı Devleti içerisinde yapılması da hız kazanmıştır (Kahraman, 1989:28). Zaman içerisinde ok meydanlarının farklı yerlerde açılmasına şüphesiz devam edilmiştir. Osmanlı Devletinde çok sayıda ok meydanının ve bu meydanlarda atılan menzillerin bulunması da bunun göstergesidir. İstanbul'un fethedilmesi ile birlikte, İstanbul da açılan ok meydanı ise Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğunu çok daha ileriye taşımıştır. Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu ile ilgilenen kemankeşlerin aynı zamanda Yeniçeri ocağına kayıtlı olmaları ve 14. Ve 15. yüzyıl kemankeşlerinin ordu ile sefere katılmaları, o dönemde askeri okçuluk ile spor okçuluğunun bir arada gittiğini göstermektedir (Güven, 2003:2).

Ok meydanlarının bir vakfa bağlı olması, bazı yöneticilerinin seçimlerinde kemankeşlerin fikrinin alınması, kendisine ait olan atıcılar kanunnamesi ve sicillerine kayıtlı birçok sporcunun olduğu düşünüldüğünde de çok iyi bir sistemde kurulmuş bir spor kurumu olarak düşünmek mümkündür (Yücel, 2015:42).

Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu sadece ok meydanlarda atılan menzil okçuluğundan ibaret değildi. Aynı zamanda hedef okçuluğu olarak yapılan puta atışları, kabak atışları, darb vurma bulunurken, okçuluk koşuları gibi yarışmalarda düzenlenmekteydi.

Okmeydanı'nda bir kişiye kemankeş denilebilmesi için öncelikle belli ahlaki şartları taşıması ve bazı ritüelleri yerine getirmesi gerekirdi. İlk olarak kemankeş olmak isteyen kişi mutlaka kabza almalıydı. Kabza alabilmek için ise pişrev oku ile 900 gez (594 m.) mesafeye, azmayiş oku ile 800 gez (528 m.) mesafeye ok atması gerekirdi (Güven, 2003:10).

Osmanlı padişahları da spor okçuluğuna büyük önem vermişlerdi. Ok meydanlarında menzil atıp taş diken padişahlar olmasının yanında kabak ve puta atışları yapan padişahlarda bulunmaktaydı. Padişahların büyük şenliklerde veya misafirleri önünde puta ve kabak atışları yaptıkları da minyatürlerde gösterilmiştir.

5.2.1. Hedef okçuluğu

Hedef okçuluğu, tarihsel açıdan değerlendirildiğinde insanlığın yay ve oku kullanmasıyla birlikte başlamıştır. O dönemde insanlar ekinlerini korumak için ya da av amaçlı, hedeflere ok atmaktaydı. Yücel, Asurlulardan kalma bir mührün üzerinde bulunan okçu figürünün hedefe ok atışı yaptığını söylemektedir (Yücel, 2015:44).

Türklerde ise yay kullanımı küçük yaştan başlar ve hedefe atılan ok çalışmaları ile gelişirdi. Bu gelişim Türklerin tarih boyunca birçok savaşta düşmanlarına üstün gelmelerini sağlamıştır. Özellikle at üzerinden atılan isabetli atışlar, kurulan atlı okçu birlikler tarih boyunca Türk Devletlerine büyük kazanımlar katmıştır.

Hedef okçuluğu, Osmanlı Devleti'nde spor olarak değerlendirildiğinde farklı atış şekilleri ile yapılmaktaydı. Genelde gösterilerde ve düğünlerde güçlerini göstermek isteyen usta atıcılar, sert levhalara, cam bardaklara ve cam aynalara atışlar yapar ve buna darp vurma denilirdi (Doğan, 2017:11). Kabak atışı ise yüksek bir direk tepesine konulan hedefe, at üstündeyken yapılan atıştır. Bu atışta makbul olan direğin altında yani hedefin tam altından yapılandır. Bu atış II. Murad gibi birçok padişah tarafından da yapılmıştır (Yıldıran, 2002:1174). Bir diğer hedef atışı ise puta atışlarıdır. Puta bir yere asılan ya da bir direğe tutturulan içinde talaş bulunan bir hedefe yapılan atıştır (Yücel, 2015:45).

5.2.1.1. Darp vurma

Darp vurma, genellikle talimhane atıcılarının, askerlerin ve usta atıcıların çeşitli etkinliklerde sert cisimlere ok atıp delmek amaçlı gerçekleştirilirdi. Burada atıcıların amacı ise padişahın ihsanını almaktı. Ünlü ok atıcılarının deldikleri mermer levhalar, tunç ziller, bardak ve aynalar gibi sert materyaller talimhanelerde sergilenir ve böylelikle yeni atıcıların örnek almaları ve daha istekli olmaları hedeflenirdi (Kahraman, 1995:245). Darp vurmak halk arasında zarp vurmak olarak da bilinirdi. Sert bir materyali delmek için kullanılan yaylar çok katı yaylardı. Bu yayları çekmek ve kullanmak ise atıcının kol gücüne dayanır ve eğitimler çocuk yaştan itibaren başlardı (Yücel, 2015:55).

Osmanlı padişahlarının bazılarının da darb atışı yaptığı bilinmektedir. Bunlardan biri olan IV. Mehmed 1667 yılında Edirne sarayında tablaya ok atmış, attığı oklardan biri ise tablanın alt kısmında bulunan tunç zili delerek öbür tarafa geçmişti. Padişah bu zili deldiğini dört şahit ile birlikte İstanbul'a geldiğinde ok meydanı tekkesine vermiştir (Kahraman, 1995:401). Benzer şekilde padişah III. Selim de şehzadeliği zamanında attığı bir okun tunç zilini delerek diğer tarafa geçtiği belirtilmiştir (Kahraman, 1995:402).

5.2.1.2. Kabak okçuluğu

Kabak atışı, at üzerinde giderken sırık üzerinde bulunan hedefe yapıldığından, atıcının sadece iyi bir atıcı olmasının yanında iyi bir binici (cundilik) de olmasını gerektirmektedir. Yücel kabak okçuluğunun tam olarak nereden geldiği hakkında kesin bir bilginin bulunmadığını söylemiştir. İslam ülkelerinde kabak oyununun çokça oynanması bu okçuluğun Araplardan gelmiş olabileceği izlenimi yaratmıştır. Ancak kabak sözcüğünün Türkçe olması bakımından kabak okçuluğunun Türkmen boylarından yayılmış olabileceğini belirtmiştir (Yücel, 2015:45). Tayboga'nın, Bugyetü'l Meram Gayetü'l-Garam adlı eserinde, kabak sözcüğünün Arapça karşılığı olmaması yanında Türk kültüründe düğün ve eğlencelerde Türklerin bir direk dikerek direk üstünde bulunan hedefe ok attıklarını söylemesi, kabak tabirinin Türkler ya da Tatarlardan gelmiş olabileceğini güçlendirmiştir. Aynı zamanda Oğuz destanlarında da, Oğuz Kağan'ın iki direk diktirerek oğullarına bu direkler üzerinde bulunan altın ve gümüş kuşlara ok attırması da kabak okçuluğunun Türkler tarafından ortaya çıkarılmış olabileceğini desteklemiştir (Yıldıran, 2002:1170).

Kabak okçuluğu hakkında bulunan en erken kayıtlar, XIII yüzyılda bulunan Memlük kayıtlarıdır (Yücel, 2015:45). Osmanlılar döneminde ise kabak okçuluğu XV ile XVII. yüzyıllar arasında çok sevilen bir gösteri sporudur (Akın Zorba, 2014:724). Sefer öncelerinde sefere katılacak olan askerlerin moralini yükselterek eğlenmek maksatlı kabak okçuluğu yapılırdı. Bunun dışında şehzadelerin sünnet merasimlerinde, düğünlerde kabak okçuluğu gösteri amaçlı yapılmıştır (Yıldıran, 2002:1173).

Osmanlı padişahlarından II. Murad'ın, diğer ülkelerden gelen elçiler ve misafirler önünde yaptığı kabak atışı Hünername minyatüründe de resmedilmiştir. II. Murad'ın atının boynuna yatmış şekilde tam direğin altındayken yaptığı atış, kabak okçuluğu konusunda da ne kadar maharetli olduğunun bir göstergesidir. Yıldıran, II. Murad'ın bu kadar ustaca kabağa ok atmasını, avcılığı sevmesi ve Edirne de ki köşkte yaptığı idmanlardan kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür (Yıldıran, 2002:1174).

Kabak okçuluğunun, menzil atıcılığı gibi geniş alanlara ihtiyaç duymaması dolayısıyla her yerde yapılabilmesi mümkün olmaktaydı. Ancak sadece bu oyun için İstanbul'da kabak meydanı olarak bilinen meydanlarında bulunduğu bilinmektedir.

Ateşli silahların icadı ile orduda yay ve okun önemi giderek azalmıştı. Ancak kabak oyunu bir gösteri sporu olarak Osmanlı da varlığını bir müddet daha devam ettirmiştir. 1675 yılında IV. Mehmed'in Edirne de düzenlediği şenliklerde ve 1720 yılında III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnetlerinde de kabak okçuluğu yapıldığı Surname-i Vehbi minyatürlerinde anlaşılmaktadır. Yıldıran, bu sporun XVIII yüzyıl başlarında ortadan kalkmış olabileceğini belirtmiştir (Yıldıran, 2002:1174).

5.2.1.3. Puta okçuluğu

Puta kelimesi Osmanlı Devleti spor okçuluğunda hedef demekti. Yani hedef konulur ve kemankeşler o putaya atış yaparlardı. Evliya Çelebi "Seyahatname" isimli eserinde puta kelimesinin Fatih Sultan Mehmed Han'ın İstanbul'u fethinden sonra Ayasofya'da bulunan Vüdd ve Yağüs isimli mücevher putların ok meydanında hedef olarak kullanılmasından geldiğini söylemiş ve bu putların Sultan Ahmed Han devrine kadar da durduğundan bahsetmiştir (Çelebi, t.y.:48). Yücel ise İstanbul fetih edilmeden önce de puta sözünün Türklerde olduğunu söyleyerek Evliya Çelebi'nin bu anlatımının abartılı ve

asılsız olduğunu söylemiş ve kelimenin aslının toprak kap, nişangah anlamına gelen Farsça "bute" sözünden geldiğini belirtmiştir (Yücel, 2015:54).

Puta kelimesi aslında hedefi temsil eder. Puta sözcüğünün farklı isimler ile de anıldığı ortadadır. Ayanoğlu, puta kelimesine aslında sepet de denildiğini ve bu sepetin üzerine bir çıngırak konularak atılan okun hedefe isabet edip etmediğinin de bu çıngaraktan gelen sese göre anlaşıldığını belirtmiştir (Ayanoğlu, 1974:14). Yücel, putaya, sepet denilmesi ile alakalı okmeydanında minber sofasından atış yapılan hedefin adının, puta sepeti denmesinden kaynaklı, Türklerin hedefe puta yerine sepet de dediğini söylemiştir. Ayrıca sepetin içinde ne olduğunun bilinmediğini ancak kum ile doldurulmuş olabileceğini belirtmiştir (Yücel, 2015:55).

Osmanlı Devleti zamanında okçular, 300 gez yani 198 metreye kadar isabetli atışlar yapmaktaydı. Aynı zamanda 25 gez (16.5 m) mesafeden yapılan puta atışı ile 300 gez mesafeden atılan arasında yay tutuşu, vücut duruşu ve kabza kavrayışı açısından da farklılıklar bulunmakta idi (Mustafa Kani Bey, 2010:53).

Osmanlı padişahlarının da puta atışları yaptığı bilinmektedir. Hünername de Yavuz Sultan Selim'in el putasına atışı gösterilmiştir (Hünername:217a). Sultan II. Selim'in de Murakkaa adlı eserde el putasına atışı gösterilmiştir (Murakkaa:41a-b).

Usta kemankeşler puta atışlarını ip altından yaparlardı (Yücel, 2015:57). 1836 yılında dönemin önemli kemankeşi ve menzil sahibi atıcılardan olan Sultan II. Mahmud, okçuluğun temelinin puta okçuluğu olduğunu söylemiştir. Sonrasında ise o dönemde Kadınlar Çeşmesi olarak bilinen ve sürekli puta atışlarının yapıldığı yere ip gerdirmek suretiyle 250 gez (165 m.) uzaklığa hedef olarak sepet koydurup diğer kemankeşlerle usul üzere otuzar ok atmıştır. Diğer kemankeşlerin çoğunun iki ya da üç ok isabet ettirdiği o atışlarda Sultan II. Mahmud ilk atışlarında altı, sonraki atışlarında ise on iki ok isabet ettirmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:57).

Puta okçuluğunun es az menzil okçuluğu kadar zor ve zahmetli olduğu ve idman olarak da menzil okçuluğu gibi sabır ve zaman gerektirdiği ortadadır. Tazkiretü'l rumat, Kanunname-i Rumat gibi dönemin önemli eserlerinin yazarı olan Abdullah Efendi, bir kemankeşin çok iyi ve gerçek bir kemankeş olabilmesi için hem menzil hem de puta okçuluğunda çok iyi olması gerektiğini söyleyerek, puta okçuluğunun da menzil okçuluğu gibi sürekli idman yapmayı gerektirdiğini belirtmiştir (Yücel, 2015:56).

Kemankeşler arasında puta yarışmaları da yapılırdı. Yarışma iki grup halinde ya da bireysel olarak yapılabilirdi. Her kemankeş otuz ok atar fakat ilk atışı her zaman daha önce kabza almış olan kıdemli kemankeş yapardı. Bu yarışmalara puta koşusu adı da verilmekteydi. Bu yarışmanın kumar halini almamasına çok dikkat edilir iki kişi anlaşır diye iki kişi yarışacaksa konulan ödülden almamak üzere üçüncü bir kişide konulurdu (Yücel, 2015:57). Bu gibi yarışmalar Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğuna verilen önemi ve bu yarışmalar da ki adalete verilen değeri de bizlere göstermektedir.

5.2.2. Menzil okçuluğu

Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu genel olarak düşünüldüğünde en önemli okçuluğun menzil okçuluğu olduğu söylenebilir. Çünkü menzil atışının yapılabilmesi için özel olarak ok meydanlarının ayrılması sadece Osmanlı Devleti'nde görülmektedir. Okmeydanı sadece menzil okçuluğunun yapıldığı yerler olarak değil, aynı zamanda bir vakıf olarak kurulmuş ve kendi içerisinde bağımsız bir yönetimi ve her iş için ayrı görevlilerin bulunması açısından da değerlendirildiğinde çok iyi bir spor örgütü olarak düşünülmelidir.

Menzil okçuluğunun ilk olarak nerede ve ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte Dede Korkut Hikayelerinde uzağa ok atmak hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu hikayelerden birisinde Türkmen gençlerin kız, erkek fark etmeden oku uzağa atmak üzere yarıştıkları belirtilmiştir (Yücel, 2015:67).

Bir atıcının kemankeş sayılması ve ok meydanında menzil atışı yapabilmesi için bazı kural ve ritüeller vardı. Öncelikle kişi kemankeş olmak isteğini Okmeydanı şeyhine iletirdi. Sonrasında yoğun bir idman başlardı. Atıcı küçük kabza ve büyük kabza aldıktan sonra kemankeş olarak kabul edilirdi.

Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu bünyesinde yapılan menzil okçuluğu çok kapsamlı olduğundan tek tek ele almak daha doğru olacaktır. Bu bağlamda menzil okçuluğu değerlendirilirken, idmanlar, ok meydanları ve yönetimleri, kemankeş olmak için gerekli olan kurallar, menzil sahibi kemankeşler ve atılan menziller ile birlikte detaylı bir şekilde değerlendirmek gereklidir.

5.2.2.1. Menzil okçuluğu eğitimi ve gerekli kurallar

Dünya tarihinde savaşçı bir millet olarak nam salmış olan Türkler, bu özellikleriyle de birçok devlet ve imparatorluk kurmuştur. Türk milletinde ata binme ve yay kullanma gibi eğitimler çocuklukta başlardı. Osmanlı Devleti'nde de bu durum böyleydi. Çocuk yaşta ata binmeyi ve yay kullanmayı öğrenen kişi, büyüdükçe ustalaşır ve savaşlara katılırdı. Zamanla Osmanlı Devleti'nde yay önemini yitirerek yerini tüfeğe bıraktı. Ama yay sevdası ve ok atma heyecanı kurulan ok meydanlarında devam etti.

Ok meydanlarında menzil okçuluğu yapmak isteyenler ilk olarak belli kurallar çerçevesinde bazı şartları sağlamak zorundaydı. Gerçek bir kemankeş olmak için ise kabza almak durumundaydı. Kemankeş olmak isteyen kişi öncelikle küçük kabza sonrasında ise büyük kabza aldıktan sonra gerçek bir kemankeş sayılırdı. Kabza almamış kişiye hiçbir meydanda menzil atışı yaptırılmazdı (Kahraman, 1995:387).

Kabza alıp kemankeş olan kişinin hedefi ise menzil taşı dikmekti. Bunun için ise çok ağır bir şekilde idman etmesi gerekirdi. İdmanı bırakmak ise kemankeş için geriye gitmek anlamına gelirdi.

Küçük kabza almak: Kemankeş olmak isteyen kişi, ilk olarak bulunduğu yerde okmeydanı mevcut ise, okmeydanında bulunan ihtiyarlara kabza almak istediğini ve kendisine bir üstad verilmesini isterdi. Meydan ihtiyarları ise o kişiyi ahlaki yönden araştırarak kemankeş olmaya layık bir kişi olup olmadığına bakardı. Meydan ihtiyarları o kişinin kemankeş olmaya layık olduğuna karar verdikten sonra kendisine menzil atıp sicile ismi yazılmış usta atıcılardan birini üstad olarak verirdi. Kendisine üstad verilen kişi artık şakird yani çırak olurdu.

Şakird üstadının önünde diz çöker, üstad sol eliyle yayı tutarken şakirde "Bismillah ve ali berekatü Resullu'llah. Kabza Cebrail Aleyhi's selam hu suphane ve Talialinin emr-i şerifleriyle cennetten çıkıp ibtida oku Peygamber Aleyhi's selama getirdi. Sonra Hazret-i Sultan Enbiya-ı Salla'llahu ve Sellem'in izni şerifiyle Sa'd bin ebu Vakkas raziyallahü anh pirimiz olup kabzayı eshab-ı güzine verildi. Ondan birbirlerine emanet edilerek üstadım bana verdi. Bende emaneti sana teslim eyledim. Fi sebilillah niyet edip ok at gaza ile ve talip olan kabza aşığına bu minval üzere hayır ve dua ile teslim eyle" diyerek şikirdin sol eline yayı teslim eder. Sağ elinde bulunan ok ya da gezi ise şakirdin sağ eline

verirdi. Böylelikle şakird küçük kabza almış olur ve bundan sonra kabza talibi olarak anılırdı (Vural & Aksoy, 2010).

Kabza talibi olan şakird, üstadından okmeydanı töreleri ve ok atmayı öğrenmeye başlar ve büyük kabza alıncaya kadar üstadı ile çalışmaya devam ederdi.

Büyük kabza almak: Küçük kabza alan şakird ustasıyla beraber çalışmalara devam eder, ustası şakirdin en az 900 gez (594 m.) pişrev oku ile, 800 gez (528 m.) azmayiş oku ile atabilecek duruma geldiğine kanaat getirirse, şakird üstadın izniyle beraber okmeydanı ihtiyarlarına giderdi (Yücel, 2015:118).

Şakird Okmeydanı ihtiyarlarından izin alarak 900 gez menzile atış yapmak istediğini söyler. İhtiyarlar şakirdin hangi menzilde atacağını, yayının ağırlığını ve atacağı menzile uygunluğunu, okçusu ve yaycısının kim olduğunu öğrenip bir engel bulunmazsa atış yapmasına izin verir (Kahraman, 1995:388).

Menzil atışı yapmak için ihtiyarlardan izin alan şakird, ayakyeri için iki, hava yeri için iki olmak üzere dört şahit bulundurmalıdır (Kahraman, 1995:389). Bazı çalışmalarda bu sayının hava yerinde üç şahit olması gerektiğini söylemektedir (Güven, 2003:11). Kanunname-i Rumat'ın 1682 de kabul edilmesiyle şahitlerin kemankeşler sicil defterine kayıtlı olması şarttı. Bu kanunnameden önce meydan yönetimi yaycı ve okçu esnaflardan oluştuğu için şahitler esnaflardan da olabilirdi (Kahraman, 1995:389).

Şakird atışa uygun bir havada ustasını, yay ve okçusunu, şahitlerini de alarak meydana gelir, şahitlerin huzurunda Ya Hak diyerek atışını yapardı. Kurallara uygun bir şekilde atış yapan şakird eğer 900 gez üstüne atış yaptıysa havacı yeri şahitleri sarıklarına havaya atar menzilin geçildiğini müjdelerlerdi. Buna destar bozmak denilirdi (Kahraman, 1995:389).

Destar bozan atıcının ismi artık okçular sicil defterine kayıt edilir aynı zamanda kendisine kemankeş ünvanı verilirdi. Kemankeş ünvanı olan atıcı, masrafını kendi karşılayarak okçular tekkesinde bir ziyafet verirdi. Ziyafetten sonra ise Büyük Kabza Alma töreni yapılırdı. Okmeydanında bu tören belli kurallar ve ritualler çerçevesinde gerçekleştirilirdi (Yücel, 2015:119).

Tören başlayınca destar bozan atıcı okmeydanı şeyhinin huzuruna getirilirdi. Meydan şeyhi atıcıya 900 gez üzeri atış yaptığını söylersin şahitlerin var mı diye sorardı. Atıcı

şahitlerinin olduğunu söyleyince şeyh bu sefer şahitlere şahitliklerini ve destar bozup bozmadığını sorardı. Şahitler atıcının destar bozduğunu söyleyince kabza alacak olan atıcı şeyhin önünde diz çöker, sağ eli ile kabzanın altından tutarak kaldırıp öperdi. Sonra ise nazikçe ve saygıyla yerine bırakırdı. Sonra kalkar şeyhinde elini öperdi. Şeyh ise "Götürün üstadına kabza versin" derdi.

Üstadın yanına giden atıcı, üstadın önünde diz çöker ve elini öperdi. Üstat atıcının sol kulağına şu duayı okurdu (Kahraman, 1995:390). Yücel ise Kemankeş Mustafa Paşaya dayandırdığı bilgiye göre bu dua üstadın şakirde yen giydirirken okunuyordu (Yücel, 2015:120);

"Bismillahir Rahmani'r Rahim Allahümme salliala seyyidina ve beyyina Muhammedin ve ali nur-ı Muhammed Mustafa. Allahümme salli ala seyyidina Muhammed ve ali Haticetü'l kubra ve Fatımatu'l Zehra ve İmam Hasanü'l razi ve imamü'l Hüseyin el mazlumü'l şehid düşen Kerbela ve İmam Zeynelabidin, Muhammed el Bakır ve İmam Cafer el Sadık ve İmam Musa el Kazım ve İmam Muhammedü'l Şafi ve İmam Hasanül Askeri ve İmam Muhammed el Mehdi sahibü'l zaman ve kutbü'l devranü'l kayim el Rıdvan Allahü Teala aleyhim ecmain ve cümle bu tarıkda gelmiş ve geçmiş ehl-i kabza perverleri ihtiyarları ruhu içün ve mevcud olanların ervahı içün ve cümler şehidlerin ve gazilerin ruhu içün ve rical-i gayib içün ve düşmanların kahrı içün fatiha ruy-ı pak Resulüllah'a salavat"

Duayı dinleyen talip, dua akabinde ayağa kalkarak üstadının elini öper. Sonra ise oradaki kemankeşlerin tamamının elini öper ve şeyh ile bitişik olan odaya girerdi. Burada şeyh kemankeş sırrını söyler ve büyük kabza alma töreni son bulurdu (Kahraman, 1995:391). Okçuluk ile ilgili risalelerde kemankeş sırrı hakkında bilgi verilmezdi. Ancak Yücel bu sırrın yaptığı bir incelemede tesadüf üzere eline geçtiğini ve söyle olduğunu belirtmiştir. "Yayın kabzasına abdestsiz yapışma, onu naehle, serkeşe ve çingeneye eşlim ve talim etme ve eti yenmeyen kuşa veya sair hayvana bile atma, gözünün görmediği mahale atma, atışa besmele ve salat-ü selam ile başla."

Büyük kabzayı da alan atıcı artık kemankeş olur, kolçak takabilir ve padişahların huzurunda atış yapabilirdi.

Padişahlarında kabza alma şartları aynı idi. Ancak törende padişah kimsenin elini öpmeyeceğinden kendisine bir vekil tayin edilirdi. Ayrıca padişah kemankeşlik sırrını

öğrenmek için şeyhin yanına gitmez, şeyh padişahın yanına gelirdi (Kahraman, 1995:391).

Menzil okçuluğu eğitimi: Menzil okçuluğu çok zor olduğundan kemankeşin yetenekli olmasının yanında iyi bir eğitimde alması şarttı. Aldığı eğitimleri tekrar ederek idman yapması da şarttı. Kemankeş Mustafa'nın "sen idmanı bir gün bırakırsan idman seni yirmi gün bırakır" (Kahraman, 1995:392) demesi de idmanın önemini anlamak açısından önemlidir. Günümüzde de aslında aynı durumun hemen hemen bütün spor branşları içinde geçerli olduğu düşünülmektedir.

Menzil okçuluğu eğitimi kepade yayının çekimiyle başlardı. Çok hafif olan bu yay atıcı tarafından günde elli çekiş ile başlanarak sayısı zamanla arttırılırdı. Atıcının kabza tutmasının öğrenilmesi, vücudun alacağı şeklin tam olarak kazanılması ve yay çekmek için gerekli olan kas gücünün zamanla edinilmesi açısından çok önemliydi (Mustafa Kani Bey, 2010:60). Okçuluk risalelerinde kepade yayı eğitiminin çok önemli olduğu defaatle vurgulanmıştır.

Üstadın oluruyla kepade eğitimini bitiren atıcı, atış eğitimlerine başlardı. Havanın güzel olduğu aylarda hava gezi ile, havanın bozuk olduğu aylarda ise torba gezi atışları yapılırdı. Burada önemli olan kepade yayı ile boş çalışan atıcının, ok ile talim etmeye başlamasından dolayı vücut duruşunun ve ok ile doğru nişan almasını doğru bir şekilde öğretilmesiydi.

Hava gezi ile yapılan idmanda, yalın bir ok kullanılır ve bu okta yelek ve temren bulunmazdı. Dolayısıyla atılan ok uzağa gitmezdi. Bu çalışmanın amacı zaten oku uzağa atmak değil vücuda uygun olan doğru atışı bulmaktı. Bir ay boyunca sabah yüz elli akşam yüz elli olmak üzere toplam üç yüz atış yapılırdı. Bu atışlar ile atıcının menzil atışını ne şekilde yapacağı öğretilirdi (Yücel, 2015:117).

Torba gezi çalışmalarında ise ok yeleksiz fakat temrenli olurdu. İçi talaş dolu olan bir torbaya yakın mesafeden ok atılırdı. Burada da atıcıya menzil yanında puta atışları ile de ilgili bilgilerde verilirdi. Günlük atış sayısı vücudun durumuna göre değişiklik gösterirdi. Fakat eğer atıcı idmana bir gün gelmezse sonra ki gün daha düşük seviyeden başlanırdı (Yücel, 2015:118).

Eğitimler üstat yeterli buluncaya kadar sürerdi. Eğer üstat yeterli bulursa okmeydanında müsait olan zamanlarda atıcı kendini denemek için atışlar yapardı.

Menzil okçuluğu eğitimlerinde üstadın görevi sadece yay ve ok kullanımı ile ilgili değildi. Üstad atıcıya aynı zamanda okmeydanı ile ilgili uyulması gereken kural ve kaideleri de öğretirdi.

5.2.3. Osmanlı devletinde okmeydanları

Okmeydanları, Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu açısından ele alındığında en önemli kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece spora yönelik tahsis edilen bir alan olması münasebetinin yanında, sportif açıdan meydan yönetiminin, kemankeşlerin rekabetlerini eşitlik çerçevesinde ele alması, teşkilatlanması, organizasyonu, planlaması ve ahlaki değerler barındırması açısından değerlendirildiğinde, o dönem için çok önemli bir spor örgütlenmesi olduğu da söylenebilir. Bu önemli örgütlenmenin vakıf olarak kurulması ise o yıllarda yalnızca Osmanlı Devleti'nde görülmektedir.

Okmeydanları neredeyse tamamı ile menzil okçuluğu için kullanılmaktaydı. Zaman içerisinde menzil sayılarının artması da başka sportif faaliyetlerin yapılmasını da imkansız kılmaktaydı (Yücel, 2015:69).

Osmanlı Devleti'nde birçok ok meydanı bulunmaktaydı. Bunların sayısının tam olarak ne olduğu bilinmemekle birlikte Yücel, Telhis-i Resailü'r Rumat ve Künhül Ahbar başta olmak üzere diğer kaynaklara da dayandırarak İstanbul Okmeydanı ve menzilleri hariç toplam 38 ayrı ok meydanı ve 107 adet ise menzil olduğunu söylemektedir (Yücel, 2015:70).

Bu okmeydanlarının ilk olarak hangisinin yapıldığına dair de farklı görüşler bulunmaktadır. Kunter, Atıcılar Kanunnamesi isimli eserinde ilk olarak okmeydanının Bursa da yapıldığını bildirirken (Kunter, 1942), Yücel ve Acar ise ilk olarak Edirne ok meydanının yapıldığını savunmaktadır (Yücel, 2015:69;Acar & Özveri, 2017).

Okmeydanları içerisinde Bahtiyarzade Hasan Çelebi risalesi ile Abdullah Efendi'nin Tezkirat-u Rumat incelendiğinde Yücel ve Acar'ın tespitinin daha doğru olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu okmeydanlarından en önemlisinin İstanbul okmeydanı olduğu ise tartışmasız bir gerçektir.

Elimizdeki kaynaklar ışığında okmeydanları incelendiğinde İstanbul okmeydanı haricinde ki okmeydanlarının çoğunda menzil taşlarının kaybolduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen Tezkirat-u Rumat, Bahtiyarzade Okçuluk Risalesi, Tünfetül Hasib, Telhis-i Resailat-ı Rumat gibi okçuluk risalelerinde dahi menzil atan kemankeşlerin çoğunun isminin ve atılan menzil mesafesinin dahi bilinmediği, ancak atıldığı tespit edilmiştir. Mevcut risaleler ışığında okmeydanları detaylı bir şekilde incelenmiş, okmeydanlarında atılan menziller ve atan kemankeşler hakkında elde edilen bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. İncelenen risalelerde, mevcut menzilleri, atılan menzil sayıları, yönetim ve örgütlenmesi açısından İstanbul okmeydanı detaylı olarak incelenmiştir. İncelenen bütün menzillerde 1 gez mesafesi 0,66 cm olarak hesaplanmıştır.

5.2.3.1. Edirne okmeydanı ve menzilleri

İstanbul okmeydanından sonra 13 adet menzil ile Osmanlı Devleti'nin en çok menzil bulunduran ok meydanlarından bir tanesidir. Bazı menzillerde, taş diken kemankeşlerin taşları kaybolduğundan isimleri tespit edilememiştir. Ayrıca incelenen okçuluk risalelerinde atılan mesafelerinde çoğu verilmemiş sadece isimleri ile yetinilmiştir. En önemli menzili ise Deve Kemal ile Bali Bey'in kavgaları sonucu konunun çözümü için dönemin padişahı II. Bayezid'e de aksettirilen menzildir. Bu menzilin rekoru ise, sadece bu menzil için Edirne'ye gelen Tozkoparan İskender'e aittir (Hasan Çelebi, t.y.:58b; Abdullah Efendi, t.y.:52b).

Tablo 5.1. Edirne musalla meydanı Deve Kemal menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kör Kemal	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Üsküfcüzade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Üstad Karaca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Yeniçeri Sinan	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Yanmazağaçoğlu Hoca Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Dayekulu Bali Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Deve Kemal	Bilinmiyor	Bilinmiyor
8	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşının sahibi Kör Kemal isimli ve Fatih Sultan Mehmed Han dönemi kemankeşlerindendir (Yücel, 2015:72).

Menzilin ikinci taşı Üsküfcüzade, Usta Sinan isimli kemankeşin şakirdi olup hem yay yapımı hem de ok yapımı konusunda ünlü bir kemankeştir (Abdullah Efendi, t.y.:52b).

Menzilin üçüncü taşı Üstad Karaca isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Yeniçeri Sinan isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin beşinci taşı Yanmazağaçoğlu Hoca Ali'e aittir. Hoca Ali yayını at üzerinde kurması ve at üzerinde ki atışları ile dönemin ünlü kemankeşlerindendir ve Üsküp'te de menzili bulunmaktadır.

Bu menzil Edirne de ki en ünlü menzillerden bir tanesidir. Rekabetin üst seviyede olduğu bu menzilde Hoca Ali, Dayekulu Bali Bey ve Deve Kemal arasında bir mücadele söz konusudur. Bahtiyarzade Risalesinde bu olay şu şekilde anlatılmıştır; ilk olarak Hoca Ali menzilin beşinci taşını diker ve akabinde daha uzağa atarak taşını ileri sürer. Daha sonra Deve Kemal, Hoca Ali'den daha uzağa atarak taşını diker. Ancak Deve Kemal'den sonra atan Bali Bey, Deve Kemal ile aynı mesafede atınca taş dikmek ister, Deve Kemal ise izin vermez ve bunun üzerine bir münakaşa söz konusu olur. Konu dönemin padişahı II. Bayezid'e aktarılarak çözüm bulunması istenir. Ancak Bali Bey'in, padişah II. Bayezid'in süt annesinin kulu olması dolayısıyla padişahın Bali Bey lehine karar vereceğini düşünen Deve Kemal taşın dikilmesine müsaade eder. Daha sonra bu menzilde tekrar şansını deneyen Deve Kemal, Bali Bey'den aşırı atarak taşını daha ileriye taşır. Deve Kemal'in taşını ileri sürerek Bali Bey'i geçmesi Sultan II. Bayezid'i rahatsız etmiş olmalı ki o dönem İstanbul'da atılan menziller akabinde II. Beyazid'in hünerleri var ise Edirne'de Deve Kemal menzilini atsınlar dediği anlatılmıştır. Padişah'ın bu sözü üzerine İstanbul'un ünlü kemankeşleri yıllarca Edirne'de Deve Kemal menzilini atmayı denedilerse de başarılı olamamışlardır. Üçüncü senede Tozkoparan İskender, İstanbul'da çalışıp Edirne'de atış yapmaktan başarısız olduğunu düşünerek, Edirne'ye taşınmıştır. Burada bu menzil için çalışan Tozkoparan İskender, Deve Kemal'in menzilini geçip taşını dikmeyi başardı (Hasan Çelebi, t.y. :43b-58a).

Bu olaylar neticesinde menzilin altıncı taşı Dayekulu Bali Bey'e aittir.

Menzilin yedinci taşı ise Deve Kemal'e aittir.

Menzilin sekizinci ve son taşı ise Deve Kemal'i geçen Tozkoparan İskender'e aittir.

Tablo 5.2: Edirne musalla meydanı lodos menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Mütevellikulu Sinan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Zehgirci	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk beş taşının kimler tarafından dikildiği ve mesafeler, bahse konu menzil çevresinde oluşan sel afetinde yıkıldığından bilinemiyor. Ancak padişah II. Murad zamanında atıldığı tahmin edilmektedir (Abdullah Efendi, t.y. :59a). Yıkılan taşların yerlerinin belirlenmesi ve yerlerine koyulması için II. Bayezid zamanında sekiz kişilik bir heyet oluşturulduğu ve bu heyette Cebecibaşı, Üstat İbrahim, Üstat Ali, Bozdoğancı Sufi, Arabacı Mahmud, İshak Bey, Üstat Ahmet Kenamger, Tozkoparan İskender'in bulunduğu heyetin başında ise Bahtiyarzade Hasan Çelebi olduğu belirtilmiştir (Hasan Çelebi, t.y. :59b).

Menzilin altıncı taşının Fatih Sultan Mehmed Han zamanının okçularından olan Mütevellikulu Sinan Bey atmıştır.

Menzilin yedinci ve son taşı ise Zehgirci isimli kemankeşe aittir.

Tablo 5.3: Edirne ada menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mütevellikulu Sinan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Deve Kemal	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Mütevellikulu Sinan Bey tarafından açılan bu menzilin ilk taşı da kendisine aittir.

Deve Kemal bu menzil üzerine çok çalışmış ve Sinan Bey'i geçmeyi başarmıştır.

Bu iki kemankeşten başka bu menzilde yapılan bir atışa rastlanılamamıştır (Hasan Çelebi, t.y. :59b; Abdullah Efendi, t.y. :59b).

Tablo 5.4: Edirne musalla meydanı kapı yeri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Papasoğlu Kulu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Kocaeli Beyi Küçük Deve	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Kefe Beyi Keyvan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Kapı yeri menzilinin ilk taşı Papasoğlu Kulu diye anılan bir kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı ise Küçük Deve isimli bir kemankeşe aittir. Bu kişi daha sonra Kocaeli Bey'i olduğu belirtilmiştir.

Menzilin son taşı ise sonrada Kefe Bey'i olan II. Beyazıd dönemi okçularından Keyvan Bey'e aittir.

Bu menzil ile alakalı Kanuni Sultan Süleyman dönemi ünlü kemankeşlerinden olan Miralem Ahmet Ağa'nın ağaç ok ile yaklaşık 100 gez aşırı attığı ancak atılan ok salkı kaldığı için taş dikmediği belirtilmiştir. Bahtiyarzade risalesinde bu isim Kapudan Bey olarak geçer, Abdullah efendi risalesinde ise Ahmet Ağa olarak geçmektedir. Yücel ise bu ismin Miralem Ahmet Ağa olduğunu belirtmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:60a.;Abdullah Efendi, t.y. :59b; Yücel, 2015:74). Yücel'in bu menzili atanın Miralem Ahmet Ağa olduğunu söylemesi bizcede doğru olmalıdır. Çünkü Kanuni Sultan Süleyman devrinin ünlü kemankeşlerinden olan Miralem Ahmet Ağa, İstanbul'da Kanuni Sultan Süleyman'ın daveti üzerine sonradan kendi adıyla anılacak olan Lodos menzilinin rekorunu kırmak için yıllarca süren çalışma sonrasında menzilin rekorunu kırmıştır. Rekorun kırılması üzerine Kanuni Sultan Süleyman kendisine Miralem ünvanı vererek Kapudan yapmıştır. Bu sebeple Bahtiyarzade risalesi ve Abdullah Efendi'nin risalesinde bahsedilen kişinin kendisi olması muhtemeldir.

Tablo 5.5: Edirne saray ağaç ok menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Nal'in Karagöz	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Kasab Bali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Yorgancı Sufi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Mevlana Osman Halife	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Ali Ağa kulu Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Nasuh Çukacı Sinan Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Miralem Ahmet Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Ağaç ok menzilinde ilk taş Nal'in Karagöz isimli bir kemankeşe aittir. Abdullah Efendi'nin Tezkire-i Rumat'ında bu isim Naleyni Karagöz diye geçer.

Menzilin ikinci taşı Kasab Bali isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı hem at sürmede hem de ok atmada mahir olduğu söylenen Yorgancı Sufi isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Mısır kadısı olan Mevlana Seyid Çelebi'nin danışmendliğini yapan Mevlana Osman Halife isimli kemankeşe aittir.

Menzilin beşinci taşı Sultan II. Beyazid'in hazinedarbaşılığını yapan Ali Ağa isimli şahsın kullarından Ahmet isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin altıncı taşı Çukacı Sinan Çelebi isimli bir kemankeşe aittir. Sinan Çelebi okmeydanlarının ünlü okçularından biri olan Bursalı Şüca'nın üstadıdır. Bahtiyarzade risalesinde yayını çok gerdiği fakat okunun bu gerginliğe rağmen çok gitmediğinden söz edilmiştir.

Menzilin yedinci ve son taşı Miralem Ahmed Ağa'a aittir (Hasan Çelebi, t.y. :60a-b).

Bahtiyarzade risalesinde bu menzil için Cafer Gulamı Ali Paşa'nın, Miralem Ahmet Ağa'dan aşırı attığı ancak gerekli şartlarda atılmadığını anlatmıştır (Hasan Çelebi, t.y. 62a-b).

Tablo 5.6: Edirne namazgah ağaç ok menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bahtiyarzade Hasan Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Kadı Ömer Halife	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı Bahtiyarzade Hacı Hasan Çelebi'e aittir ve bu menzili o açmıştır.

Menzilin ikinci taşı ise Ömer Halife isimli kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y. :63a; Abdullah Efendi, t.y. :60b).

Tablo 5.7: Edirne musalla meydanı Tirger Hacı Hasan menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hüseyin Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Filibeli Saka Hüseyin	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bu menzilin ayak taşı Bahtiyarzade Hasan Çelebi tarafından dikilmiştir. Menzilin ilk taşı ise Hasan Çelebi'nin kardeşi olan Hüseyin Çelebi'e aittir.

Menzilin ikinci taşı ise Filibe şehrinden Saka Hüseyin'e aittir (Abdullah Efendi, t.y.:60b).

Tablo 5.8: Edirne yeksuvar menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Ömer Efendi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Kayyumzade Ahmed Efendi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzil, yeksuvar oku ile atıldığından bu ismi almıştır. Menzilin ilk dört taşının kimler tarafından atıldığı bilinmemektedir.

Menzilin beşinci taşı Ömer Efendi ismiyle bilinen bir kemankeş dikmiştir.

Menzilin altıncı taşı ise Kayyumzade Ahmed Efendi isimli bir kemankeşe aittir (Abdullah Efendi, t.y.:61a). Ahmed efendinin Edirneli olduğu bilinmektedir (Yücel, 1999:168).

Tablo 5.9: Edirne musalla meydanı Yaycı Hüseyin menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hüseyin Kemanger	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Samsoncubaşı Süleyman Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Hafaf Hacı Mustafa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Muradiye Katibi İbrahim	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Topçu Hüseyin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Lala Ebubekir Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Tirdar Ahmed Bey	1016	670,56

Yıldız havasıyla atılan bu menzilin ilk taşı Hüseyin Kemanger isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Samsoncubaşı Süleyman Ağa'a aittir.

Menzilin üçüncü taşı Hafaf Hacı Süleyman isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Muradiye katibi olan İbrahim Bey'e aittir.

Topçu Hüseyin isimli kemankeş menzilin beşinci taşını dikmiştir.

Menzilin altıncı taşı Valide Sultan'ın ağası olarak tanıtılan Lala Ebubekir Ağa'a aittir.

Menzilin yedinci ve son taşı ise Tirdar Ahmet Bey tarafından atılmıştır. 1016 gez olarak aktarılan atış günümüzde 670,56 m (1 gez.=0,66 cm)' e tekabül etmektedir (Abdullah Efendi, t.y. :61a).

Tablo 5.10: Edirne musalla meydanı kıble menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Ali Efendi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Ali Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Filibeli Çukadar Muhammed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Tavlacı Hacı Hüseyin	960	633,6

Musalla meydanında olan çeşmenin sağ tarafında bulunan taş kıble menzilinin ayak taşıdır ve yeksuvar oku ile atılmıştır.

Menzilin ilk taşı Ali Efendi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşını Ali Ağa isimli kemankeş dikmiştir.

Filibeli Çukadar Muhammed isimli kemankeş menzilin üçüncü taşını dikmiştir.

Menzilin son taşını ise 960 gez yani 633,6 metre ile Tavlacı Hacı Hüseyin dikmiştir (Abdullah Efendi, t.y. :61b).

Tablo 5.11: Edirne musalla meydanı poyraz menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Samsoncubaşı Süleyman Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Lala Ebubekir Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Şatırbaşı Şahin Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Muhasip Abdülkerim Ağa	932	615,12

Bursa kapısının sağ tarafında ki taş poyraz menzilinin ayak taşıdır ve pişrev oku ile atılmıştır.

Menzilin ilk taşı Samconcubaşo Süleyman Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Lala Ebubekir Ağa'a aittir.

Üçüncü taş Şatırcıbaşı Şahin Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise 932 gez ile Muhasip Aldülkerim Ağa'a aittir (Abdullah Efendi, t.y. :61b).

Tablo 5.12: Edirne kahveci yeri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	700	462
2	Samsoncubaşı Süleyman Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Ayak taşı olarak dağ yanındaki tepenin kenarında bulunan mermer taş belirlenmiştir ve gündoğusu ile atılmıştır. Ana taşın sahibi bilinmemekle birlikte 700 gez mesafenin kısa olmasından dolayı menzil olamayacağı ancak atılan yayın 70 dirhem olması ve diken kişinin vefat etmesinden kaynaklı taş sökülmemiştir.

Menzilin baş tacı ise Süleyman Ağa isimli kemankeşe aittir (Abdullah Efendi, t.y.:61b-62a). Kendisinin poyraz menzilinden de taşı bulunmaktadır.

Tablo 5.13: Edirne demirtaş menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Hacı Mustafa Batman	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Hacı Baki	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bu menzil Edirne'nin Demirtaş köyünde olduğundan bu isim ile anılmıştır. Menzilin ilk iki taşının kime ait olduğu bilinmemektedir.

Menzilin üçüncü taşı Hacı Mustafa Batman isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Hacı Baki isimli şahsa aittir. Abdullah Efendi Hacı Baki için atış yapmadan bulunan bir ok ile taş dikip hile yaptığını bu sebepten hoş görülmediğini dile getirmiştir. Hacı Baki'nin daha sonrasında haydutlar tarafından da öldürüldüğünü belirtmiştir (Abdullah Efendi, t.y. :62a).

5.2.3.2. Bursa okmeydanı ve menzilleri

Bursa ok meydanında altı adet menzil bulunduğu bilinmektedir. Bu menzillerde de Edirne menzillerinde olduğu gibi kaç gez mesafede atışlarda olduğu belirsizdir. Ancak menzil atan kemankeşlerin isimleri mevcuttur. Okçuluk tarihimizin en büyük kemankeşlerinden sayılan ve aynı devirde yaşamaları büyük bir rekabeti beraberinde getiren Bursalı Şüca ve Tozkoparan İskender, İstanbul da bulunan menziller dışında Bursa da ki menziller içinde yoğun bir rekabete girmiştir.

Tablo 5.14: Bursa Yusuf yeri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Yusuf	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Katır Karagöz	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Üstad Şems	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Üstad Cemşid	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Attar Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Seyis Mahmud/Nakkaş Mehmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Bursalı Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
8	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Yusuf isimli bir kemankeşin bu menzili açmasından dolayı bu menzile Yusuf Yeri menzili derler ve ilk taş ona aittir.

Menzilin ikinci taşı Katır Karagöz isimli kemankeşe aittir. Katır karagöz, Cem Sultan ile II. Bayezid'in taht mücadelesinde Cem Sultan'ı desteklediğinden Cem Sultan kulu olarak bilinir ve Cem Sultan ile beraber Frengistan'a kaçmıştır.

Menzilin üçüncü taşı Üstad Şems isimli kemankeşe aittir. Kavs ilmi ve ok ilminden büyük bir alimdi. Bunun dışında birçok alanda ilim sahibiydi.

Menzilin dördüncü taşı Üstad Cemşid isimli hem iyi bir şair hem de iyi bir okçu olan kemankeşe aittir. Üstad Cemşid, İstanbul okmeydanında bulunan ünlü Lodos menzilinde Bursalı Şüca'nın menzil attığı oku yapan ustadır.

Menzilin beşinci taşı Attar Çelebi tarafından dikilmiştir.

Altıncı taş Seyis Mahmud isimli kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y. :64a). Abdullah Efendi risalesinde ise bu isim Nakkaş Mehmed olarak verilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:63a).

Menzilin yedinci taşı Bursalı Şüca tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Tozkoparan İskender'e aittir.

Tozkoparan İskender o dönemde kendisine rakip olarak Bursalı Şüca'ı gördüğü açıktır. Çünkü Bursalı Şüca'nın attığı tüm menzilleri atmış ve baş taşı dikmiştir. Ancak sadece İstanbul okmeydanında bulunan bir menzilde Bursalı Şüca'ı geçememiştir. Yusuf Yeri menzil mücadelesini ise Hasan Çelebi, Bahtiyarzade Risalesinde şöyle anlatmıştır; Tozkoparan İskender İstanbul menzillerinden Yıldız menzilinde Bursalı Şüca'nın menzilini bozduktan sonra Bursa'a gelir. Burada Katır Karagöz'ün evinde misafir olarak kalır. O zamana kadar Bursalı Şüca'da olan Yusuf Yeri Menzili için İstanbul'dan birçok kemankeşin gelip atış yaptığını fakat baş taşı dikemedikleri de bilinmektedir. Tozkoparan İskender o dönemde o kadar namlı bir pehlivandır ki Bursa halkı bir yandan onun ok atışını izlemek bir yandan da Bursalı olan Şüca'ı geçmemesini dilemektedir. Tozkoparan İskender tam bir hafta boyunca Bursalı Şüca'a ait olan iki menzil üzerine atışlar yaptı. Yedinci gün sonunda ise Şüca'ı geçerek Yusuf Yeri menzilinde baş taşı dikmeye hak kazandı (Hasan Çelebi, t.y. :65b-66a).

Tablo 5.15: Bursa Kemhacı Hayreddin yeri - yıldız menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Makremeci	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Kör Kemal	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Üstad Karaca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Abdurrahman	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Pehlivan Hayreddin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Bursalı Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bursa'nın önemli menzillerinden bir tanesidir. Menzilin ilk taşını Makremeci isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin ikinci taşını diken Kör Kemal'dir. Edirne'de de menzilleri bulunmaktadır.

Menzilin üçüncü taşı ise Üstad Karaca'a aittir.

Menzilin dördüncü taşını Abdurrahman isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin beşinci taşı Pehlivan Hayreddin'e aittir. Bu menzilin onun adıyla anılmasının ise bir hikayesi mevcuttur. Bahtiyarzade Hasan Çelebi'nin aktardığına göre, kemankeş

Hayreddin bu menzil için çok uğraşmış ancak ihtiyacı olan rüzgarı yakalayamadığından atamamıştır. Oğlunu kaybeden kemankeş Hayreddin aradığı Yıldız havasını tam da oğlunu defnetmek için kabre giderken yakalar ve ciğerparem göremedi ve benim göreceğim de malum değildir zira ölümün ne zaman geleceği de belli değildir, beni mazur görün ve ciğerparemi defnedin, bana da müsaade edin ki ben meydana gidip atayım demiştir. Gözyaşları içerisinde atış yapmadan önce Allah'a dua ederek kendisini mahcup etmemesi için yaratana sığınan kemankeş Hayreddin atışını yapar ve menzili geçerek taşını diker.

Pehlivan Hayreddin'i geçerek menzilin altıncı taşını Bursalı Şüca dikmiştir.

Menzilin baş taşı ise Tozkoparan İskender'e aittir.

Tablo 5.16: Bursa Attar Çelebi menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Şirmerd	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Sirkecizade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Attar Ahmed Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Bursalı Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bursa okmeydanının üçüncü menzili olan Attar Çelebi menzili gündoğusuyla atılır. Menzilin ilk taşı ise Şirmerd isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşını diken ise Sirkecizade isimli bir kemankeştir.

Menzilin üçüncü taşı Attar Ahmet Çelebi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Bursalı Şüca'a aittir.

Tozkoparan İskender bu menzilde Bursalı Şüca'ı geçmeyi başaramamıştır (Hasan Çelebi, t.y.:67b). Abdullah Efendi'e göre ise Tozkoparan İskender bu menzile rağbet etmemiştir (Abdullah Efendi, t.y.:64b).

Tablo 5.17: Bursa poyraz menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Katır Karagöz	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Çil Hamza	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Nefci Hüsam/Takiyyeci	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Nefci İshakzade	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bu menzil ile ilgili risaleler arasında farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Bahtiyarzade risalesi poyraz havası ile atıldığını bildirirken, Tezkire-i Rumat ise yıldız havası ile atıldığını söylemiştir. Yücel, bu menzili poyraz menzili olarak vermiş ancak hangi havada atıldığını söylememiştir.

Menzilin ilk taşı Katır Karagöz isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı ise Üstad Şems'in şakirdlerinden olan Çil Hamza isimli kemankeştir.

Menzilin üçüncü taşı Bahtiyarzade risalesine göre Nefci Hüsam, Tezkire-i Rumat'a göre ise Takiyyeci isimli kemankeşe aittir. Yücel bu üçüncü taştan hiç bahsetmemiştir.

Menzilin baş taşı ise Nefci İshakzade isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Yücel, 2015:79; Hasan Çelebi, t.y. :67b; Abdullah Efendi, t.y.:64b).

Tablo 5.18: Bursa ağaç ok menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Yaycı Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Çulha Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Karamanlı Kevser	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Ağaç ok ile atıldığından ağaç ok menzili olarak bilinir. Lodos havası ile atılmaktadır.

Menzili Yaycı Ali isimli kemankeş açmıştır ve ilk taş onundur.

Menzilin ikinci taşını Çulha Şüca isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin baş taşını ise Karamanlı Kevser isimli kemankeş dikmiştir. Bahtiyarzade risalesinde sanatının hamamcı olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda hem okçu hem atıcı olduğu ve puta atışlarında çok iyi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kendisinin Saad bin ebu Vakkas'dan sonra ok atma hakkının kendisinde olduğunu söylermiş (Hasan Çelebi, t.y. 67b).

Tablo 5.19: Bursa İmam Hoca menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	İmam Hoca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Sipahi Kasım	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Kara Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Kıble havası ile atılan bu menzilin ana taşının tam olarak kim tarafından dikildiği bilinmemektedir. Ancak kendisinin Bursa Tahtakale Mescidi'nin imamı olduğu bilindiğinden muhtemelen Hasan Çelebi bu isim ile bildirmiştir.

Menzilin ikinci taşı Kasım isimli bir sipahi'e aittir.

Menzilin baş taşını ise Kara Ahmed isimli kemankeş dikmiştir.

5.2.3.3. Gelibolu okmeydanı ve menzilleri

Gelibolu menzilleri ile alakalı Bahtiyarzade risalesi ve Tezkire-i Rumat sadece bir menzilin varlığından söz etmiştir. Yücel ise Mustafa Ali'nin Künhül Ahbar isimli eserine dayandırarak toplam dokuz adet menzilden söz eder (Yücel, 2015:75; Gelibolulu Mustafa Ali, t.y.:160b-161a).

Tablo 5.20: Gelibolu gündoğusu menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Başçı Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Zehgirci	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Miralem Ahmet Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşını Bahtiyarzade risalesi ve Tezkire-i Rumat'a göre Başçı Ahmed dikmiştir ve poyraz havasında atılmıştır. Künhü'l Ahbar'a göre ise ilk taş Zehkirci'e aittir.

Zehgirci, Fatih dönemi veziri olan Mahmud Paşa'nın kullarından olup yay çekmede çok mahir olduğu söylenmiştir. Bu maharetin ise İskenderiye fethinde bir kafirin bir çok müslümanı şehit ettiği, Zehgirci'nin ise bir ok ile o kafiri öldürdüğü ve orada bulunanların "hay koluna kuvvet" diye dua ettiklerini bu duadan sonra ise çekemediği yay kalmadığı belirtilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Tozkoparan İskender'e aittir. Tozkoparan İskender bu menzili İnebahtı savaşına giderken atmıştır. Savaş sonrasında ise o dönemin kaptanlarından olan Davud Paşa bir ziyafet ile Tozkoparan'ın taşını dikmiştir (Hasan Çelebi, t.y. :69a-69b).

Miralem Ahmed Ağa'nın attığı ok Tozkoparan'ın mesafesinden aşırıya gitse dahi salkıya düşmüş ve taş diktirmemiştir. Ancak kemankeşler adı anılsın diye atılan yere nişan yeri dikmişlerdir (Abdullah Efendi, t.y. :65a)

Tablo 5.21: Gelibolu lodos menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Emre	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Ustaoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Miralem Ahmed Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı Emre isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı ise Ustaoğlu'na aittir.

Menzilin baş taşı ise Kanuni Sultan Süleyman devri ünlü kemankeşlerinden Miralem Ahmet Ağa'a aittir (Yücel, 2015:76).

Tablo 5.22: Gelibolu Ustaoğlu menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Ustaoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Pehlivan Mehmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Sipahi Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin il taşı Ustaoğlu isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Ustaoğlu isimli kemankeşin şakirdi olan Pehliven Mehmed'e aittir.

Menzilin baş taşı ise Sipahi Ahmed isimli Biga Bey'i oğlu olan kemankeşe aittir (Yücel, 2015:76).

Tablo 5.23: Gelibolu gündoğusu Ustaoğlu menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Ustaoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Boyacıoğlu Ahmed Reis	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ana taşı Ustaoğlu tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Boyacıoğlu Ahmed Reis isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise ikinci taşın sahibi Ahmed Reis'in kardeşi Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi isimli kemankeşe aittir (Yücel, 2015:76).

Tablo 5.24: Gelibolu kıble menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Havadelen Solak Bali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Zehgirci	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Başçı Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Emir Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşını II. Bayezid döneminin ünlü kemankeşlerinden aynı zamanda İstanbul Ok meydanında da taşı bulunan Havadelen Solak Bali isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin ikinci taşını Gelibolu gündoğrusu menzilinde de taşı bulunan Zehgirci isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Başçı Ahmed isimli Gelibolu gündoğrusu menzilinde taşı bulunan kemankeş dikmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Emir Ali isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Ustaoğlu menzilininde baş taşının sahibi olan Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi'e aittir (Yücel, 2015:76).

Tablo 5.25: Gelibolu batı menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Mustafa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Sipahi Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı Hacı Mustafa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Gelibolu Ustaoğlu menzilinin baş taşının sahibi olan Biga Bey oğlu Sipahi Ahmed isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise başka menzilllerde de baş taşı olan Zenberekçi Sıddık Çelebi'e aittir (Yücel, 2015:77).

Tablo 5.26: Gelibolu karayel menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Emre	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Ustaoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Sipahi Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı Gelibolu lodos menzilininde baş taşının sahibi olan Emre isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Ustaoğlu isimli başka menzillerde de taşı olan kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı başka menzillerde de baş taş sahibi olan Biga Bey oğlu Sipahi Ahmed isimli kemankeşe aittir (Yücel, 2015:77).

Tablo 5.27: Gelibolu poyraz menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sipahi Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ana taşı Biga Bey oğlu Sipahi Ahmed tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Zenberekçibaşı Sıddık Çelebi'e aittir (Yücel, 2015:77).

Tablo 5.28: Gelibolu haki menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	İbrahim Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ana taşını Şehremini Baba Haliloğlu İbrahim Çelebi isimli kemankeş dikmiştir.

Daha sonra Emir Ali isimli kemankeş İbrahim Çelebi'e bedel atmış fakat okunu aşıramadığından taş dikememiştir (Yücel, 2015:77).

5.2.3.4. Sofya okmeydanı ve menzilleri

Sofya menzilleri ile ilgili olarak Bahtiyarzade risalesinde dört menzilden Tezkire-i Rumat da ise üç menzilden söz edilmiştir.

Tablo 5.29: Sofya kıble menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hüsam Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Nefci/Takiyyeci Sufi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Hüsam Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Hüsam Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Kıble havasıyla atıldığından dolayı menzile bu isim verilmiştir. Menzilin ana taşı Hüsam Çelebi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Bahtiyarzade risalesinde Nefci Sufi, Tezkire-i Rumat da ise Takiyyeci Sufi adıyla anılan bir kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı Hüsam Bey isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş tacı ise Hüsam Çelebi isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Baş taşı diken ile ana taşı diken kemankeşlerin arasında isim benzerliği olduğu düşünülmektedir. Çünkü Tezkire-i Rumat da baş taş diğer Hüsam olarak geçer (Hasan Çelebi, t.y. :70a; Abdullah Efendi, t.y. :65b).

Tablo 5.30: Sofya Hasan Çelebi yeri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hasan Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Rum Yusuf	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Batı havası Lodos rüzgarı ile atılan bu menzilin ilk taşı Bahtiyarzade Hasan Çelebi'e aittir.

Menzilin baş taşı ise Sultan Süleyman dönemi Belgrad seferine katılan Rum Yusuf isimli kemankeş tarafından atılmıştır (Hasan Çelebi, t.y. :70a; Abdullah Efendi, t.y.:65b).

Tablo 5.31: Sofya Kürkçü Hacı Ali menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kürkçü Hacı Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Kara Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Kemanger Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Mustafa Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ana taşı Kürkçü Hacı Ali isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Kara Ali isimli bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Kemanger Ahmed isimli kemankeşe aittir. Hasan Çelebi, Kemanger Ahmed için gariplerin esirgeyicisi ve cömertliğinden bahseder. Kendisi Acem seferinden gelirken vefat etmiş ve Kara Hisar da defnedilmiştir.

Menzilin baş taşı sipahi oğlanlardan olan Mustafa Bey isimli kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y. :70b; Abdullah Efendi, t.y.:66a).

Tablo 5.32: Sofya Bedreddin menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bedreddin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Hacı Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	İstanbullu Saraç	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Mustafa Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bedreddin menzilinden Abdullah Efendi'nin Tezkire-i Rumat'ın da bahsedilmemiştir. Bahtiyarzade risalesinde ise yer verilmiştir.

Gün doğusu havasıyla atılan bu menzilin ana taşı Bedreddin isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Hacı Ali isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı İstanbullu Saraç isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı Mustafa Bey tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y. :70b).

5.2.3.5. Belgrad okmeydanı ve menzilleri

Belgrad okmeydanında dört adet menzil bulunmaktadır. Bu menzillerin üçünün baş taşının sahibi olan Talimhaneci Ali Subaşı oldukça bilinen bir kemankeştir.

Tablo 5.33: Belgrad menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Katip	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Yahya Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Çavuş	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Gazzaz Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Çizmeci	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Talimhaneci Ali Şubaşı	1208	797,28

Belgrad okmeydanının ilk menzili olan bu menzil Lodos havasıyla atılırdı. Menzilin ilk taşı ise Katip isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Yahya Ağa isimli kemankeşe aittir. Bahtiyarzade risalesinde Semendire de Şehid olarak geçer.

Menzilin üçüncü taşı Cavuş isimli bir kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Gazzaz Ahmed isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Gazzaz Ahmed'in İstanbul okmeydanında da taşı mevcuttur.

Menzilin beşinci taşı Çizmeci isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ana taşı ise 1208 gez yani 797,28 metre ile İstanbul'da attığı menzilden daha da uzağa atan yeniçeri ocağı üyesi Talimhaneci Ali Subaşı'a aittir (Abdullah Efendi, t.y.:66b; Hasan Çelebi, t.y.:72b).

Tablo 5.34: Belgrad menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Halil Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Okçu Kasım	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Talimhaneci Ali Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Karayel havasıyla atılan Belgrad okmeydanının ikinci menzilinin ilk taşını Halil Ağa isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin ikinci taşı ise Okçu Kasım tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Talimhaneci Ali Subaşına aittir (Hasan Çelebi, t.y.:73a; Abdullah Efendi, t.y.:66b).

Tablo 5.35: Belgrad menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Yeniçeri Deli Nacak	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Talimhaneci Ali Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Belgrad okmeydanının üçüncü menzili Lodos havası ile atılmıştır. Menzilin ilk taşı Yeniçeri Deli Nacak isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci yani baş taşı ise Talimhaneci Ali Subaşı'na aittir (Hasan Çelebi, t.y.:73a; Abdullah Efendi, t.y.:66b).

Tablo 5.36: Belgrad menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hüseyin Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Necati	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Belgrad okmeydanının bu son menzili Lodos havasıyla atılmıştır. Menzilin ana taşı Hüseyin Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Necati isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Necati aynı zamanda şair olduğu bilgisi verilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:73a; Abdullah Efendi, t.y.:66b).

5.2.3.6. Ayazma okmeydanı ve menzilleri

Ayazma'da Bahtiyarzade risalesine göre dört, Tezkire-i Rumat'a göre ise üç menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.37: Ayazma menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Karaca Halife	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Ayazma'nın bu ilk menzili poyraz havasıyla atılır ve Karaca Halife isimli kemankeş tarafından dikilen tek taştan oluşmaktadır.

Tablo 5.38: Ayazma menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Nebi Halife	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Mehmed Bali	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Lodos havasıyla atılan bu menzil Tezkire-i Rumat'da geçmemektedir. Menzilin ana taşını ise Nebi Halife isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin baş taşı ise Mehmed Bali'e aittir.

Tablo 5.39: Ayazma menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kara Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Mehmed Bin Nebi Halife	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Mehmed bin Abdülbaki	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Poyraz havasıyla atılan bu menzilin ilk taşı Kara Ali isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Mehmed bin Nebi Halife adıyla bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı Mehmed bin Abdülbaki isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Tablo 5.40: Ayazma menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Ferhizade/Karcızade	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Yıldız havasıyla atılan Ayazma'nın son menzilinin ilk taşının kimin tarafından dikildiği bilinmemektedir.

Menzilin baş taşı ise Bahtiyarzade risalesinde Ferhizade, Tezkire-i Rumat'da Karcızade ismiyle anılan kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y.:74a; Abdullah Efendi, t.y.:67b).

5.2.3.7. Mısır okmeydanı ve menzilleri

Mısırda toplam sekiz adet menzil bulunmaktadır. Ancak İskenderiye menzili ayrı olarak verilecektir. Bu menzillerden ilki Kahire menzilidir ve Osmanlı ile Memlüklüler arasında ki savaşın yapıldığı meydanda bulunduğu Bahtiyarzade Risalesinde söylenmiştir. Ayrıca bu menzilde ilk üç taş Memlük zamanından kalmadır. Mısır'ın Osmanlı Devletine geçmesinden sonra bile burada taşları bulunan kemankeşlerin taşları sökülmeyerek onlardan aşırı atılmaya çalışılmıştır. Bu bize Osmanlı Devleti dışında ki Türk devletlerinde de menzil okçuluğunun yapıldığını ve Osmanlı Devleti'nde ki hoş görü politikasının okmeydanlarında da bulunduğunu göstergesi şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5.41: Mısır Kahire menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Küçük Hekim	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Büyük Hekim	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Soydan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Hasan Dıraz	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Kahire menzilinin ilk taşı Memlüklüler zamanındandır ve Küçük Hekim isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi de Memlüklüler zamanındandır ve Büyük Hekim diye anılan bir kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı yine Memlük zamanından kalmadır ve Memlük sultanlarından olan Sultan Guri (Gavri) kullarından Soydan Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşını dikmek için Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı ele geçirmesinden sonra birçok kemankeş şansını denemiş ancak taşı dikmek Uzun Hasan olarak da bilinen Hasan Dıraz isimli kemankeşe nasip olmuştur.

Menzilin baş taşı ise Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferlerine devam ettiği zaman savaşa gelen Tozkoparan İskender tarafından dikilmiştir.

Bu menzil ile ilgili olarak Okçu Ahmed isimli İstanbul kemankeşlerinden olduğunu söyleyen bir kişi yalancı şahitler ile beraber gelerek Tozkoparan'ı geçtiğini söylemiş ve taş dikmiştir. Ancak yapılan araştırmalarda kişinin yalan söylediği anlaşılmış ve idam

edilmek istenmiş fakat Okçu Ahmed kaçmıştır. Bu olay okmeydanlarında menzil atan kemankeşlerin ahlaki ve doğru söyleyip söylemediğinin de daha sonradan araştırıldığının ve dikilen menzil taşlarına da sahip çıkıldığının göstergesi olarak yorumlanabilir (Hasan Çelebi, t.y.:80a-81a; Abdullah Efendi, t.y.:68b).

Tablo 5.42: Mısır menzili – yıldız havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kemal	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Şüca Kemanger	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Mehmed Kemanger	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Baba Horasan	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Oruç	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Ali Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Cafer Gulam-I Paşa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
8	Hüseyin Bölükbaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Mısır'ın ikinci menzili olan bu menzil yıldız havasıyla atılmıştır. Menzilin ilk taşı Kemal isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Yaycı Şüca olarak bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Yaycı Mehmed isimli kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Baba Horasan adıyla bilinen ve yeniçeri zümresinden olan kemankeşe aittir. Baba Horasan daha sonralarında Mısır beyi olmuştur.

Beşinci taş Oruç ismiyle bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin altıncı taşı yeniçeri zümresinden olan Ali Subaşı isimli kemankeşe aittir.

Menzilin yedinci taşı Süleyman paşa kulu olarak bilinen Cafer isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Hüseyin Bölükbaşı isimli bir kemankeşe aittir.

Tablo 5.43: Mısır menzili – poyraz havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Oruç	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Hüseyin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Pervane Kemanger	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Poyraz havasıyla atılmış olan bu menzilin ilk taşı Oruç isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Davud Paşa'nın kullarından Hüseyin isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Pervane adıyla bilinen ve paşa kulu olan yaycıya aittir.

Tablo 5.44: Mısır menzili – batı havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kemanger İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Rıdvan Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Batı havasıyla atılmış olan menzilin ilk taşını Yaycı İskender olarak bilinen kemankeş dikmiştir.

Menzilin baş taşı ise Ali Paşa'nın kullarından Rıdvan Ağa'a dikmiştir.

Tablo 5.45: Mısır menzili – lodos havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Seyyid Mehmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Zağarcı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	İbrahim Kaşif	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Cafer Gulam-ı Paşa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Rıdvan Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Mısır'ın beşinci menzili olan bu menzil Lodos havasıyla atılmıştı. Menzilin ilk taşı ise Seyyid Mehmed isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Zağarcı olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı Ahmed isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı İbrahim Kaşif isimli kemankeşe aittir.

Menzilin beşinci taşı yıldız havasıyla atılan Mısır menzilinde de taşı bulunan Paşa kulu Cafer olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı batı havasıyla atılan Mısır menzilininde baş taşının sahibi olan Rıdvan Ağa'dır.

Tablo 5.46: Mısır menzili – batı havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kemanger İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Mısır menzillerinden batı havasıyla atılan ikinci menzildir. Tek taşı bulunan bu menzilde taşın sahibi Yaycı İskender olarak bilinen bir kemankeştir. Mısır menzillerinde batı havasıyla atılan ilk menzilde de ilk taşı diken kendisidir (Hasan Çelebi, t.y.:81a-81b; Abdullah Efendi, t.y.:69a).

Tablo 5.47: Mısır menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Haneci Mustafa Taberdar	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bu menzil Bahtiyarzade risalesinde bulunmamakla beraber Tezkire-i Rumat'da mevcuttur. Mısır'ın İskenderiye menzili dışında ki bu son menzilde tek taşın sahibi Haneci Mustafa Taberdar ismiyle bilinen bir kemankeştir (Abdullah Efendi, t.y.:69a).

5.2.3.8. Diğer okmeydanları ve menzilleri

Bu bölümde Osmanlı Devleti'nde tespit edilen diğer ok meydanları verilmiştir.

Üsküp okmeydanı ve menzilleri: Üsküp de üç menzil bulunmaktadır. İlk menzilde ise ilk dört taşın adı bilinmemektedir.

Tablo 5.48: Üsküp menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Arabacı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Yanmazağaçoğlu Hoca Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Üsküp de bulunan menzil Bahtiyarzade risalesine göre günbatısı havasında, Tezkire-i Rumat'a göre ise batı lodosu havasında atılmaktadır. Toplam altı taştan oluşan menzilin ilk dört taşın hangi kemankeşlere ait olduğu bilinmemektedir.

Menzilin dördüncü taşının sahibinin Arabacı denilen bir kemankeşe ait olduğu Bahtiyarzade Risalesinde söylenmektedir. Tezkire-i Rumat da ise beşinci taşın ismi de belirtilmemiştir.

Menzilin baş taşı ise Edirne menzillerinin en ünlüsü olan Deve Kemal Menzilinde de taşı bulunan Yanmazağaçoğlu Hoca Ali isimli kemankeşe aittir. Hoca Ali ile ilgili Bahtiyarzade risalesinde, üstat Bahtiyardan bin akçe karşılığında üç adet ok aldığı ve bu oklardan biriyle Edirne Deve Kemal menzilini attığı ve taş diktiği, biriyle de bu menzile atarak baş taşı diktiği belirtilmiştir (Hasan Çelebi, t.y. :70b-71a; Abdullah Efendi, t.y. :66a).

Tablo 5.49: Üsküp menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Şeyhzade Ali Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Tirger Ali Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Üsküp menzillerinin ikincisi olan bu menzil poyraz-lodos havası ile atılırdı. Menzilin ilk taşı ise Şeyhzade Ali Çelebi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Tirger Ali Çelebi isimli kemankeşe aittir (Abdullah Efendi, t.y.:66a).

Tablo 5.50: Üsküp menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bahtiyarzade Hasan Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Hacı Yusuf	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Üsküp menzillerinin üçüncüsü olan bu menzil poyraz havasıyla atılırdı. Menzilin ilk taşı ise Bahtiyarzade risalesinin yazarı olan Bahtiyarzade Hasan Çelebi'e aittir.

Menzilin ikinci taşı Hacı Yusuf isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise birçok menzilde baş taşında sahibi olan Tozkoparan İskender'e aittir (Hasan Çelebi, t.y.:72b; Abdullah Efendi, t.y.:66a).

Vardar Yenicesi okmeydanı ve menzilleri: Vardar Yenicesi okmeydanında yalnızca bir adet menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.51: Vardar menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kapucı Mustafa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Voyvoda	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Lodos havasıyla ayılan bu menzilde ilk taş Kapucı Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Voyvoda isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:72b; Abdullah Efendi, t.y.:66a).

Usturumca okmeydanı ve menzilleri: Usturumca okmeydanında Bahtiyarzade risalesine göre iki menzil, Tezkire-i Rumat'a göre ise bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.52: Usturumca menzili – lodos havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Dizdar Mehmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Sinan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Lodos havası ile atılan bu menzil Tezkire-i Rumat'da verilmemiştir. Menzilin ilk taşı Dizdar Mehmed isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Sinan Bey tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:72b).

Tablo 5.53: Usturumca menzili – yıldız ve lodos havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hoca Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Mehmed Çilingir	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Mesih Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bahtiyarzade risalesinde bu menzilin hem yıldız hem lodos havası ile atılabildiği ve üç taştan oluştuğu belirtilirken, Tezkire-i Rumat'da lodos havası ile atıldığı ve iki taştan oluştuğu belirtilmiştir.

Menzilin ilk taşı Hoca Ali isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Mehmed Çilingir isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Tezkire-i Rumat'da bu taş baş taşı olarak verilmiş ve Mesih Bey den bahsedilmemiştir.

Menzilin baş taşı ise Mesih Bey tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:72b; Abdullah Efendi, t.y.:66a).

İpsala okmeydanı ve menzilleri: İpsala okmeydanında iki adet menzil bulunmaktadır. İpsala ismi Bahtiyarzade risalesinde Elbasan olarak geçmektedir.

Tablo 5.54: İpsala menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Bali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Mevlana Seyyid Mehmed Danışmend	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Mevlana Nureddin	Bilinmiyor	Bilinmiyor

İpsala okmeydanının bu ilk menzili lodos havasıyla atılır ve ilk taşı Hacı Bali isimli bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Mevlana Seyyid Mehmed Danışmend isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Mevlana Nureddin isimli kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y.:72b; Abdullah Efendi, t.y.:66a).

Tablo 5.55: İpsala menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Hamza	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Cemal Efendi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Mesih Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

İpsala okmeydanının bu ikinci menzili yıldız havası ile atılırdı. Menzilin ilk taşı Hacı Hamza isimli kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı ise Cemal Efendi isimli kemankeşe aittir. Bahtiyarzade risalesinde bu taş baş taş olarak verilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Mesih Bey tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:72b; Abdullah Efendi, t.y.:66b).

Budin okmeydanı ve menzilleri: Budin de bir adet menzilden bahsedilmiştir. Tezkire-i Rumat da Budin isminin yerine Dem ismi kullanılmıştır.

Tablo 5.56: Budin menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Yeniçeri Deli Nacak	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Talimhaneci Ali Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Budin menzili lodos havası ile atılmıştır. Menzilin ilk taşı Yeniçeri Deli Nacak tarafından dikildikten sonra kimse atmamıştır.

Talimhaneci Ali Subaşı, Yanık seferinde dönerken bu menzilde atmış ve Deli Nacak'ı geçerek baş taşı dikmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:73a; Abdullah Efendi, t.y.:66b).

Kale Peşte okmeydanı ve menzilleri: Macaristan da bulunan bu meydanda sadece bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.57: Kale Peşte menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Aşık Deli Şaban	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Muhterem Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Deli Muharrem	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Talimhaneci Ali Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Kale Peşte menzili Tuna nehri aşırısına poyraz havası ile atılırdı. Menzilin ilk taşını Aşık Deli Şaban isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin ikinci taşı Muhterem Ağa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı Deli Muharrem isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Talimhaneci Ali Subaşı tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:73a; Abdullah Efendi, t.y.66b-67a).

Ovlun/Vezdeçe okmeydanı ve menzilleri: Bahtiyarzade risalesinde Ovlun olarak geçen bu menzil Tezkire-i Rumat da Vezdeçe olarak belirtilmiştir ve bir adet menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.58: Ovlun / Vezdeçe menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mevlana Hoca Murad	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Tirger Hüseyin	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Ovlun menzili Yıldız havasıyla atılırdı ve ilk taşı Mevlana Hoca Murad isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise Tirger Hüseyin tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:73a; Abdullah Efendi, t.y.:67a).

Avlonya okmeydanı ve menzilleri: Avlonya meydanında sadece bir adet menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.59: Avlonya menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Katib Mahmud	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Haydar Aşiyane	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Hüseyin Celalzade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Murad Sipahi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Mevlana Nureddin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Cemal Efendi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Yıldız havasıyla atılan bu menzilde ilk taş Katib Mahmud'a aittir.

Menzilin ikinci taşı Haydar Aşiyane tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Hüsyein Celalzade isimli kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Sipahi olan Murad adında bir kemankeşe aittir.

Beşinci taşın sahibi Mevlana Nureddin isimli bir kemankeştir. Kendisi İpsala menzilinde de taş sahibidir.

Menzilin baş taşı ise Cemal Efendi tarafından dikilmiştir.

Maraş okmeydanı ve menzilleri: Maraş okmeydanı bir adet menzile sahiptir ve lodos havası ile atılmıştır.

Tablo 5.60: Maraş menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hasan	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Parlak Hasan	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Mustafa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Divani	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ana taşı Hasan isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Parlak Hasan isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı Divani isimli kemankeşe aittir.

Konya okmeydanı ve menzilleri: Konya da iki adet menzil bulunmaktadır. Menzillerin bir tanesi Ertaş Kapısı diye bilinen yerde olduğu aktarılmıştır.

Tablo 5.61: Konya menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kilercibaşı Sinan	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Hüseyin Celalzade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Burhan	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Lodos havasıyla atılan bu menzili açıp ilk taşı diken Kelircibaşı adında bir kemankeştir.

Menzilin ikinci taşı Hüseyin Celalzade isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Burhan adında kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y.:73b; Abdullah Efendi, t.y.:67a).

Tablo 5.62: Konya menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Akıncı Kadir	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Akçakocaoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Sakalıkesikoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Hoşkadem Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Mahmud Zehgirci	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Seyis Mahmud	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Konya'nın ikinci menzilinin ilk taşını Akıncı Kadir isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin ikinci taşı Akçakocaoğlu'na aittir.

Menzilin üçüncü taşı Sakalıkesikoğlu adıyla bilinen bir kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Hoşkadem Ağa adıyla bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin beşinci taşı Mehmud Zehgirci isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise yeniçerilerden olan ve yayabaşı olarak görev yapan Seyis Mahmud isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Tezkire-i Rumat'da bu isim Sinan Mahmud ismiyle geçer ve Celali isyanlarında şehit olmuştur (Hasan Çelebi, t.y.73b; Abdullah Efendi, t.y.:67a).

Bergama okmeydanı ve menzilleri: Bergama da iki adet menzilden söz edilmiştir. Menzillerin birinde beş taş dikilirken ikincisinde üç taş dikilmiştir.

Tablo 5.63: Bergama menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Reis	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Kütük Memi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Mehmed Yeniçeri	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Seyyid Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bergama'nın ilk menzili olan bu menzil lodos havasıyla atılırdı. Menzilin ilk taşı ise Reis adıyla bilinen bir kemankeşe aittir.

Menzilin ikinci taşı Kütük Memi ismiyle anılan kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşının ismi bilinmemektedir. Dödüncü taş ise Yeniçeri zümresinden Mehmed isimli bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Seyyid Ali isimli kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y.73b; Abdullah Efendi, t.y.:67a).

Tablo 5.64: Bergama menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Seydi Halife	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Emrullah Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Hacı Bestani	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Bergama'nın bu ikinci menzili poyraz havasıyla atılırdı. Menzili açan ve ilk taşı diken Seydi Halife isimli kemankeştir.

Menzilin ikinci taşı Emrullah Çelebi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı Haci Bestani isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:74a; Abdullah Efendi, t.y.:67b).

Balıkesir okmeydanı ve menzilleri: Balıkesirde iki adet menzili bulunmaktadır. Bu iki menzilde poyraz havasıyla atılmıştır. Birinci menzilde iki taş, ikinci menzilde yedi taş bulunmaktadır.

Tablo 5.65: Balıkesir menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mehmed Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Benli İsa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı Zağanos Paşa oğlu olan ve Sultan Bayezid'e defterdarlık yapmış aynı zamanda da tıp ilminde maharetiyle bilinen Mehmed Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Benli İsa adıyla bilinen bir kemankeşe aittir.

Tablo 5.66: Balıkesir menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Dursun	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Göke Hamza	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Karaca Muhiddin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Mustafa Sipahi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Benli İsa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Kara Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Balıkesir'in bu ikinci menzilinin ana taşı Hacı Dursun isimli bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Göke Hamza isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı Karaca Muhiddin isimli kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı Ali isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşı Mustafa Sipahi isimli kemankeşe aitir.

Menzilin altıncı taşı Benli İsa ismiyle bilinen ve Balıkersir'in diğer menzilinin baş taşının sahibi olan kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşının sahibi ise Kara Ali ismiyle bilinen kemankeştir (Hasan Çelebi, t.y.:74a; Abdullah Efendi, t.y.:67b).

Akhisar okmeydanı ve menzilleri: Akhisar da Lodos havasıyla atılmış ve iki taşı bulunan bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.67: Akhisar menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Ferhizade/Karcızade	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşının kimin tarafından dikildiği bilinmemektedir.

Menzilin ikinci taşı ise Bahtiyarzade risalesinde Ferhizade, Tezkire-i Rumat'da ise Karcızade ismiyle anılan bir kemankeş tarafından dikilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:67b; Hasan Çelebi, t.y.:74a).

Manisa okmeydanı ve menzilleri: Manisa da ikisinde tek taş, birinde ise iki taş bulunan toplam üç adet menzil bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde şehzadeler şehri olarak bilinen Manisa da dönemin önemli kemankeşlerinin neden menzil atmadıkları bilinmemektedir.

Tablo 5.68: Manisa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mehmed bin Mahmud Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Poyraz havasıyla atılan bu menzilin tek taşı Mehmed bin Mahmud Çelebi isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Tablo 5.69: Manisa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Ferhad Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Batı lodosu havasıyla atılan bu menzilin ilk taşının sahibi bilinmemektedir.

Menzilin ikinci taşı ise Fatih Sultan Mehmed'in şehzadeliği zamanında kapı kethüdalığı yapan sonra da kapıya çavuş yapılan Ferhad Bey isimli kemankeşe aittir.

Tablo 5.70: Manisa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mevlana Mehmed Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Manisanın bu son menzili yıldız havasıyla atılmıştır. Menzilin tek taşı ise Mevlana Mehmed Çelebi isimli kemankeşe aittir (Abdullah Efendi, t.y.:67b-68a; Hasan Çelebi, t.y.:74a-74b.).

Tire okmeydanı ve menzilleri: Tire de lodos havasıyla atılan bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.71: Tire menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mevlana Sinan Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Tire'de ki tek menzilin taşını Mevlana Sinan Subaşı isimli kemankeş dikmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:74b; Hasan Çelebi, t.y.:68a).

Kütahya okmeydanı ve menzilleri: Kütahya da bir adet menzil bulunmaktadır. Hangi havada atıldığı bilinmeyen bu menzilde iki taş bulunmaktadır.

Tablo 5.72: Kütahya menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kapucıbaşı Sinan	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Miralem Ahmet Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı II. Bayezid zamanında Anadolu Beylerbeyi olan Karagöz Paşa'nın kulu Kapucıbaşı Sinan adında bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise birçok menzilde baş taşı bulunan ve Kanuni Sultan Süleyman zamanının en büyük kemankeşlerinden biri olan Miralem Ahmet Ağa tarafından dikilmiştir. Miralem Ahmet Ağa bu taşı Rodos seferine giderken atmıştır (Hasan Çelebi, t.y. :74b-75a; Abdullah Efendi, t.y.:68a).

Ankara okmeydanı ve menzilleri: Ankara'da, Bahtiyarzade risalesine göre iki, Tezkire-i Rumat'a göre ise bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.73: Ankara menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	İshak Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bozdoğancı Mustafa Çelebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Rum Yusuf	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Haydar Çerkes	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Mehmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı İshak Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Bozdoğancı Mustafa Çelebi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı İstanbul menzillerinde de taşı bulunan Rum Yusuf tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Haydar Çerkes isimli kemankeşe aittir.

Menzilin beşinci yani baş taşı ise Mehmed isimi kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:75a; Abdullah Efendi, t.y.:68a).

Tablo 5.74: Ankara menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sinan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Miralem Ahmed Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Tezkire-i Rumat da geçmeyen bu menzil, Bahtiyarzade risalesinde ise önce atan olup olmadığının bilinmediği şeklinde geçerek ilk taşının Sinan Bey isimli kemankeşe ait olduğu belirtilmiştir.

Menzilin ikinci taşı ise Miralem Ahmet Ağa'a aittir (Hasan Çelebi, t.y.:75b).

Amasya okmeydanı ve menzilleri: Osmanlı Devleti açısından önemli şehirlerden olan Amasya'da bir adet menzil bulunmaktadır. Dönemin önemli kemankeşleri olan Bursalı Şüca ve Tozkoparan İskender'in bu menzilde de rekabet ettikleri görülmektedir.

Tablo 5.75: Amasya menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Tirendaz Şahin	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	İsmail Şehri	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Kemankeş	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	İskender Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Bali Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Acem Alioğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Saraç Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
8	Bursalı Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
9	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Kıble havasıyla atılan bu menzilin ilk taşını Tirendaz Şahin isimli kemankeş dikmiştir. Kendisi Acem olarak da bilinmektedir.

Menzilin ikinci taşı İsmail isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı kemankeş olarak bilinen Pehlivan Ahmed isimli kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı İskender Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Bali Bey isimli kemankeştir.

Menzilin altıncı taşı hem hünerli hem de iyi bir insan olarak bilinen Acem Alioğlu tarafından dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşı Saraç Şüca isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin sekizinci taşı dönemin önemli kemankeşlerinden Bursalı Şüca tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Buralı Şüca'ı her menzilde geçmeye çalışan Tozkoparan İskender'e aittir (Hasan Çelebi, t.y.:75b-79b; Abdullah Efendi, t.y.:68a).

Lazkiye okmeydanı ve menzilleri: Lazkiye'de dört adet menzil taşından oluşan ve kıble havasıyla atılan bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.76: Lazkiye menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sarac Şüca	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Acem İsaoğlu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Bali Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Kemankeş Ahmed Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Lazkiye menzilinin ilk taşı Sarac Şüca tarafından dikilmiştir. Sarac Şüca Amasya menzilinin yedinci taşınında sahibidir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Acem İsaoğlu isimli kemankeştir.

Menzilin üçüncü taşı Bali Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Kemankeş Ahmet Bey tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:79b; Abdullah Efendi, t.y.:68a).

Tokat okmeydanı ve menzilleri: Tokat da üç taşı bulunan bir menzil bulunmaktadır.

Tablo 5.77: Tokat menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Acem Kulu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Tüfekçizade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Tokat menzilinin ilk taşı Acem kulu ismiyle bilinen bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Tüfekçizade isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı Ahmed isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:79b; Abdullah Efendi, t.y.:68a).

Cidde okmeydanı ve menzilleri: Cidde içerisinde iki adet menzil bulunmaktadır. Birinci menzilde atan ve taş diken kemankeşlerin isimleri mevcut iken, ikinci menzil de isim mevcut değildir. Hasan Çelebi, Bahtiyarzade risalesinde bu menzil için Edirne'de kabza sahibi bir ihtiyarın kendisine bildirdiğini, hacca gittiğinde kendisinin bu menzilde ok atmak için yayını dahi götürdüğünü fakat kendisine atmanın nasip olmadığını bildirmiştir.

Tablo 5.78: Cidde menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sufi/Sıdkı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Gazi Mustafa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Gulam Hoşgeldiler	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Hasan Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Mumcu Yusuf	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Ciddenin bu ilk menzili Mekke iskelesinde bulunmaktadır. Menzilin ana taşı Bahtiyarzade risalesine göre Sufi, Tezkire-i Rumat'a göre Sıdkı isimli kemankeş tarafından dikişmiştir.

Menzilin ikinci taşı Gazi Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Gulam Hoşgeldiler isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Tezkire-i Rumat da Hoşkadem olarak geçer.

Menzilin dördüncü taşının sahibi Hasan Bey isimli kemankeştir. Kendisi Arnavud oğlu olarak da bilinir. Aynı zamanda Cidde'nin de beyidir.

Menzilin baş taşı Mumcu Yusuf isimli kemankeşe aittir.

Tablo 5.79: Mekke menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Mekke de Mina yolunda bulunan menzili açan ve ilk taşı diken hakkında bilgi mevcut değildir (Hasan Çelebi, t.y.:79b-80a; Abdullah Efendi, t.y.:68b).

İskenderiye okmeydanı ve menzilleri: Mısır sınırları içerisinde bulunan İskenderiye şehri, Bahtiyarzade risalesinde ayrı verilmiştir. Bunun sebebi Mısır'ın diğer menzillerinden ayrı bir yerde olmasından olabilir. İskenderiye'de bir adet menzilden söz edilmiştir ve ilk iki taşın kimin tarafından dikildiği belli değildir.

Tablo 5.80: İskenderiye menzili – karayel havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Pehlivan Hacı Süleyman	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Karayel havasıyla atılmış olan menzilin ilk iki taşını kimin diktiği belli değildir. Baş taşı ise Hacı Süleyman isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:81b; Abdullah Efendi, t.y.:69a).

Şam okmeydanı ve menzilleri: Şam da bir bir adet menzil bulunmaktadır ve toplam üç taş dikilmiştir. İlk taşın kimin tarafından dikildiği ise belli değildir. Sonra ki iki taşı ise Yavız Sultan Selim'in Mısır seferi esnasında dikilmiştir.

Tablo 5.81: Şam menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Rum Yusuf	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Tozkoparan İskender	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin kim tarafından açılıp taş dikildiği belli değildir. Hasan Çelebi Şam menziline vardıklarında birkaç taş olduğunu beyan eder yalnız kaç taş olduğunu söylemez.

Menzilin ikinci taşı ise Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi esnasında Şam'da durduklarında Rum Yusuf bu menzilde atış yapmış ve kendinden önce dikilen taşı geçerek taş dikmeye hak kazanmıştır. Bu atışı seferde olan diğer kemankeş Tozkoparan İskender de görmüş hatta Rum Yusuf'un okunu kendisi çıkarmıştır. Rum Yusuf taş dikmek istememiş fakat kendisi vefat ettikten sonra taşı Bahtiyarzade Hasan Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin son taşını ise Rum Yusuf dan bir kaç gün sonra gelerek bu menzilde atış yapan ve Rum Yusuf'un menzilinden aşırı atan Tozkoparan İskender tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y. :81b-82b; Abdullah Efendi, t.y.:69a-69b).

Halep okmeydanı ve menzilleri: Halep de üç adet menzil bulunmaktadır. İlk menzilin ise ilk altı taşının kime ait olduğu bilinmemektedir.

Tablo 5.82: Halep menzili – lodos havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Yayabaşı Hasan Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
8	İçkoz Ahmed	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Halep de bulunan bu ilk menzil lodos havasıyla atılmıştır. Menzilin ilk altı taşının kim tarafından dikildiği bilinmemektedir.

Menzilin yedinci taşı Yayabaşı Hasan Subaşı atmış, atış sonrasında ise büyük bir ziyafet vermiştir.

Menzilin baş taşı ise kendisine İçkoz denilen Üstad Ahmed tarafında atılmıştır. Üstad Ahmed ünlü kemankeş Tozkoparan'ın bütün yaylarını yapmasıyla da bilinir.

Tablo 5.83: Halep menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Pir Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Subaşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	Sunkur Paşa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Mehmet Meta	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Menzilin ilk taşı Pir Ali isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Subaşı adıyla bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Sunkur Paşa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı Bahtiyarzade risalesinde Mehmed Meta, Tezkire-i Rumat da Muhammed Şüca olarak aktarılmış olan kemankeş tarafından dikilmiştir.

Tablo 5.84: Halep menzili – batı havası.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Koca Taşı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Arab	Bilinmiyor	Bilinmiyor
3	İshak	Bilinmiyor	Bilinmiyor
4	Süleyman	Bilinmiyor	Bilinmiyor
5	Bakırcı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6	Seyis Mahmud	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Batı havasıyla atılan Halep'in bu son menzilinin ilk taşı Koca Taşı ismiyle bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Arab isimle kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı İshak isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Süleyman isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Bakırcı adıyla bilinen bir kemankeştir.

Menzilin baş taşı yeniçeri zümresinden ve yayabaşı olan ayrıca Konya menzilininde baş taşının sahibi olan Seyis Mahmud isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:82b-87a; Abdullah Efendi, y.y.:69b).

Diyarbakır okmeydanı ve menzilleri: Diyarbakır da tek taştan oluşan bir menzil bulunmaktadır. Bu menzil de batı lodosu havasıyla atılmıştır.

Tablo 5.85: Diyarbakır menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Vezir Mahmud Paşa	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Diyarbakır da bulunan bu menzilin taşı Vezir Mahmud Paşa tarafından dikilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:70a).

Bu meydanların dışında Bağdat okmeydanının bulunduğu ve burada da yedi adet menzil bulunduğu anlaşılmıştır (Mustafa Kani Bey, 2010:153). Ancak menzil taşları ile ilgili olarak detaylı bilgi bulunamamıştır.

5.2.4. İstanbul okmeydanı ve menzilleri

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan ve elli adet menzili içerisinde bulunan İstanbul okmeydanı, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethi sırasında otağını kurduğu yerde kurulduğu söylenmektedir. Fatih, İstanbul'da Bizans'dan kalma bir spor meydanı (hipodrom) kalmasına rağmen ok atılması için ayrı bir alan tahsis etmesi devlet içerisinde okçuluğa verilen önemi de işaret etmektedir. Okmeydanının açılmasına yönelik Fatih Sultan Mehmed'in fermanına bakıldığında amacın "halkın ve gazilerin toplu halde dua edip ok atması için.." ibaresi geçmektedir (Yücel, 2015:81).

Vakıf olarak kurulan İstanbul okmeydanı sonra ki dönemlerde birçok sıkıntı yaşamıştır. İlk olarak meydanın sınırları doğuda Kasımpaşa, Haliç ve Kağıthane derelerinin arasında bulunan büyük bir kısım olarak belirlenmiş, Fatih Sultan Mehmed'in vefatından sonra ise II. Bayezid döneminde bu sınırlar açılan menziller ve atılan mesafeler ile daha da genişletilmiştir. Bu sınırlar padişah fermanları ile belirlenmesine rağmen defalarca halk tarafından uyulmadığı ve defaatle o dönem paişahlarınca ferman çıkartıldığı görülmüştür (Kahraman, 1995:248). Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, IV. Mehmed, III. Mustafa, I. Mahmud, III. Osman, II. Mahmud ve son olarak Abdulmecit zamanlarında fermanlar çıkartılmış ancak okmeydanına yapılan tecavüzlere engel olunamamıştır. Bunların dışında Veziriazam Köprülüzade Ahmed Paşa orduyu okmeydanı sınırları içerisinde konaklatmış, kemankeşler tarafından kutsal olan ok meydanı sınırlarına hürmetsizce davranılmıştır (Yücel, 2015:82-92; Şahintürk ve diğerleri., 2019:157-161-229-247).

Vakıf olarak kurulan okmeydanının kurulduğuna dair bir vakıf defteri mevcut değildir. Yücel vakıf olarak okmeydanında ilk gelirin Sultan IV.Mehmed dönemine denk geldiğini, ok meydanında bulunan binaların bakımı için de fermanlar bulunduğunu belirtmiştir (Yücel, 2015:101-104).

Fatih Sultan Mehmed okmeydanını okçuların kullanımına kazandırmış ancak okmeydanına ait tesilerin yapımı II. Bayezid zamanında yapılmıştır. Dönemin paşalarından olan İskender Paşa ilk olarak tekyeyi ve mesciti yaptırarak vakfa bağlamıştır. Daha sonraları cami, minber, minare ve mezarlık yapılarak okmeydanı tesis sayısını arttırılmışdır (Kahraman, 1995:249).

5.2.4.1. İstanbul okmeydanında teşkilatlanma

Okmeydanı sadece tesisler veya vakıf özelliği açısından değil aynı zamanda başına geçen kişinin padişah oluru ile belirlenmesi ve bünyesinde birçok görevlinin bulunduğu bir spor teşkilatlanmasıdır denilebilir. Okmeydanı görevlilerine bakıldığında, meydandan birinci derece sorumlu ve yönetiminin başında olan kişiye meydan şeyhi denilmekteydi (Güven, 2003). Meydan şeyhliği XVII yüyılda okçu ve yaycı esnafın eline geçmiş ve yapılan bu gayrı meşru müdahale neticesinde Tezkire-i Rumat'ın da yazarı olan Abdullah Efendi durumu o dönemin padişahı olan IV. Mehmed'e bildirerek bu duruma son vermiştir. Daha sonra ise Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan bütün kemankeşlerin uymasını gerekli kılan Kanunname-i Rumat'ı kaleme alıp padişaha onaylattıktan sonra yürürlüğe sokmuştur (Kunter, 1942). Bu Osmanlı Devleti'nin okçuluğa verdiği değeri göstermesi açısından son derece önemlidir. Spor okçuluğu olarak ise o dönemden çok daha ileri düşünüldüğünü gösteren spor kanunu olarak değerlendirebilir.

Meydan şeyhliği genel olarak menzil sahibi olan yaşlı kemankeşler arasından seçilirdi ve keskin bir hiyerarşi mevcuttu. Meydanda yapılan toplantılarda bu hiyerarşi gözetilir şeyhten sonra ihtiyarlar ve menzil sahibi kemankeşler taş dikme sırasına göre otururdu.

Meydan şeyhliği dışında meydandan görevli birçok kişi bulunurdu.

Meydanda hukuki anlaşmazlıkları çözmek için Galata kadısınında vekili olan meydan kadısı bulunurdu.

Sadece menzil atışları ile ilgilenen kişiye menzil şeyhi denilirdi.

Meydan şeyhinin yardımcılarına ise vekilharç denirdi.

Okmeydanının katibine meydan yazıcısı denilirdi.

Meydanda bulunan bina ve eşyaların güvenliğinden sorumlu ve devamlı tekke de kalan kişiye Tekke-nişin denilirdi.

Atışlar sırasında yapılan duaları ve toplu ibadetleri yöneten kişiye meydan imamı denirdi.

Meydanın güvenliğinden birinci derece sorumlu olan kişiye korucubaşı denilirdi.

Meydanın güvenlik işlerinden sorumlu olup, yaz kış meydanda kalan, yeniçeri ağasına bağlı olarak çalışan ve başlarında korucubaşı bulunan kişilere korucular denilirdi.

Padişahın hizmetinde bulunan okçuların başına okçubaşısı denilirdi.

Menzil atışlarında hava yeri şahitliği yapmakla görevli olan havacılar bulunur ve bunların başında bulunana ise havacıbaşı denilirdi.

Aynı zamanda meydanda ahçı ve hizmetkar olmak üzere meydan kadrosunda bulunan çalışanlar da mevcuttu.

Tüm bu tesisler ve çalışanlar düşünüldüğünde okmeydanının, Osmanlı Devleti'nde spor teşkilatlanması açısından önemli bir örnek olduğu söylenebilir (Güven, 2003).

5.2.4.2. Okmeydanı menzilleri

İstanbul okmeydanı Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan en büyük okmeydanıdır. Kahraman "Osmanlı Devleti'nde Spor" adlı eserinde İstambul'da kırkbeş adet menzil olduğunu anlatırken, Yücel ise "Türk Okçuluğu" adlı eserinde elli adet menzilden söz eder. İstanbul okmeydanı ve menzilleri ile ilgili bilgiler aktarılırken, Hasan Çelebi'nin Bahtiyarzade Risalesi, Abdullah Efendi'nin Tezkire-i Rumat'ı, Seyyih Halil Hasib Efendinin Tünfetü'l-Hasib'i ve son olarak Mustafa Kani Bey'in Telhis-i Resailat-ı Rumat adlı eserinden yararlanılmıştır.

Tablo 5.86: İstanbul Miralem Ahmed Ağa menzili – Bahtiyar Deresi menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Usta Bahtiyar	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Arap	1024	675,8
3	Şirmerd	1033,5	682,11
4	Benli Karagöz	1154,5	761,97
5	Deve Kemal	1205	795,3
6	Bursalı Şüca	1243,5	820,71
7	Miralem Ahmed Ağa	1271	838,86

İstanbul okmeydanının bu ilk menzilinin ayak taşı dergah önü mezarlık başında olan kırık mermerdir ve lodos havasıyla atılmıştır. Bu noktadan Usta Bahtiyar olarak bilinen, Fatih Sultan Mehmed döneminin ünlü okçu ustası aynı zamanda Bahtiyarzade Risalesi yazarı olan Hasan Çelebi'nin babası, kendi adıyla anılan Bahtiyar Deresine yaptığı atış ile bu menzili açmıştır. Ancak taş zamanla kaybolmuştur ve bu sebeple attığı mesafede bilinmemektedir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Arap isimli kemankeştir. Çok iyi yay ustası ve nişancı olduğuda belirtilmiştir. Arap'ın bu menzili atıp ve sonrasında diktiği taş Yassı Kaya olarak bilinir ve ok meydanında başta bir menzilinde ana taşı olmuştur.

Menzilin üçüncü taşı Şirmerd isimli kemankeşe aittir. Şirmerd yeniçeri zümresinden olup Fatih Sultan Mehmed ile katıldığı Arnavud seferinde şehit olmuştur. Şirmerd'in diktiği taş Delikli Kaya veya Kara Kaya olarak bilinir ve ok meydanında bir menzilin ayak taşı olarak kabul edilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Benli Karagöz isimli kemankeşe aittir. Kendisinin İstanbul ok meydanında başka menzillerde de taşı bulunmaktadır. İyi bir at binicisi olan Benli Karagöz bu sebepten sipahi olmuş ve Yavuz Sultan Selim'in Tebriz seferinde şehit olmuştur.

Menzilin beşinci taşının sahibi Deve Kemal isimli kemankeştir. Kendisinin Edirne ve İstanbul okmeydanında başka menzilde de taşı bulunmaktadır. İşlediği bir suçtan dolayı daha sonra öldürülmüştür.

Menzilin altıncı taşı Osmanlı Devleti menzil okçuluğu açısından en önemli kemankeşlerinden biri olarak kabul edilen Bursalı Şüca'a aittir. Tozkoparan İskender ile arasındaki rekabet o dönemde çok meşhurdur. Tozkoparan teker teker Şüca'nın attığı bütün menzilleri atarak geçmektedir. Ancak bu menzil için Tozkoparan İskender 10 yıla

yakın uğraşmış fakat Şüca'ı geçememiştir. Tozkoparan İskender bu menzili atamadığı için o kadar kederlenirmiş ki ölüm anında bile "ah şu Şüca'nın lodos menzili" diye hayıflandığı aktarılmaktadır.

Menzilin baş taşı ise tarihimizin en ünlü kemankeşlerinden biri olarak kabul gören Miralem Ahmed Ağa tarafından dikilmiştir. Bu menzili Bahtiyarzade Hasan Çelebi'nin oku ve Edirneli Usta Ali'nin yayı ile ve Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile atmıştır. Bursalı Şüca'dan sonra uzun süre hiç kimse bu menzilin atılabilme olasılığı olmadığını düşünerek atmamıştır. Kanuni Sultan Süleyman bir gün okmeydanına gelerek bunu öğrenir. Şehzadelik döneminden bildiği Ahmet Ağa'ı İstanbul'a getirterek tüm masraflarının karşılanmasını söyler ve Ahmet Ağa'a bu menzili atarsan sana Gelibolu Kapudanlığını vereceğim der. Bunun üzerine Ahmet Ağa yedi yıl bu menzil üzerinde çalışarak yaklaşık 839 metre gibi inanılmaz mesafeye atarak taşını diker. Ahmet Ağa'nın bu taşı dikmesinden sonra Miralem Ahmed Ağa olarak anılmaya başlandığı söylenmektedir (Hasan Çelebi, t.y.:2a-16b; Abdullah Efendi, t.y.:15b-18b; Halil Hasib Efendi, t.y.:3b-6b; Mustafa Kani Bey, 2010:166-168).

Miralem Ahmet Ağa ile ilgili olarak Tozkoparan İskender'in "benim menzillerimi atarsa bu atar" dediği söylenmektedir. Miralem Ahmed Ağa o kadar güçlü ve heybetli bir kişiymiş ki, Kanuni Sultan Süleyman'ın Manisa şehzadeliği sırasında Ahmet Ağa çocuk denecek yaştaymış ve okçuluğada meraklıymış. Ahmed Ağa idmanını odun yüklü eşeğin altına girip onu kaldırarak yaparmış, hatta üç yaşında bulunan deveyi kaldırdığı ve bunu gören Sultan Süleyman'ın bir daha böyle ağır şeyler kaldırma dediği rivayet edilir (Kahraman, 1995:258). Bunun dışında Abdullah Efendi Tezkire-i Rumat'da Miralem Ahmed Ağa'nın Rodos seferinde tek eli ile kale duvarından içeriye gülle fırlattığı söyleyerek ne kadar güçlü olduğunu belirtmiştir.

Tablo 5.87: Arkuri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Gazzaz Ahmed	1037	684,42
2	Okçu Sinan	1109	731,94
3	Benli Karagöz	1161	766,26
4	Seyis Mahmud	1201	792,66
5	Sinan Subaşı	1232	813,12
6	Havadelen Solak Bali	1239	817,74
7	Bursalı Şüca	1271,5	839,19
8	Tozkoparan İskender	1281,5	845,79

Poyraz ve gündoğusu havasıyla atılan bu menzil Arkuri menzili olarak bilinir. Menzilin ayak yeri kadınlar çeşmesinin güney tarafında bulunan bir taştır. Menzilin ilk taşı ise Gazzaz Ahmed olarak bilinen Fatih Sultan Mehmed Han zamanının okçusuna aittir.

Menzilin ikinci taşı sarayın ok ustalarından ve en eski kemankeşlerden biri olan Okçu Sinan tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi Benli Karagöz'dür.

Menzilin dördüncü taşı Fatih Sultan Mehmed dönemi kemankeşlerinden olan Seyis Mahmud isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Sinan Subaşı isimli kemankeştir. Kendisi sert yayları çekebilmesiyle ünlüdür.

Menzilin altıncı taşının sahibi sultan II. Bayezid'in solaklarından olan sporcu kişiliği ile de bilinen Havadelen Solak Bali'dir.

Menzilin yedinci taşı Bursalı Şüca'a aittir. Şüca'nın diğer şehirlerde bulunan menzillerde de taşları vardır.

Menzilin baş taşı Tozkoparan İskender'e aittir. Tozkoparan İskender'in bu menzilde attığı mesafe Türk Okçuluk tarihi açısından bilinen en uzak mesafedir (Mustafa Kani Bey, 2010:154-156; Hasan Çelebi, t.y.:16b-19b; Abdullah Efendi, t.y.:19a-22a).

Tablo 5.88: Şirmerd - Delikli Kaya menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Şirmerd	1070	706,2
2	Şeyh Hamdullah	1105,5	729,63
3	Kör Sinan	1119,5	738,87
4	Benli Karagöz	1177	776,82
5	Sinan Subaşı	1210,5	798,93
6	Deve Kemal	1228	810,48
7	Havadelen Solak Bali	1239,5	818,07
8	Bursalı Şüca	1251,5	825,99
9	Tozkoparan İskender	1279,5	844,47

Yıldız havası ile atılan bu menzilin ayak taşı Miralem Ahmed Ağa menzilinde bulunan Şirmerd'in delikli kaya diye bilinen taşıdır. Menzilin ana taşı Şirmerd tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı meydan şeyhi olan yakut-ı sani diye lakabı bulunan Şeyh Hamdullah isimli kemankeşe aittir. Bahtiyarzade risalesinde onun için annesi bebekken abdestsiz meme bile vermezmiş diyerek kişiliği hakkında da bilgi vermiştir. Amasya doğumlu olan Şeyh döneminin en önemli hattat ustalarındandır. Sultan II. Bayezid tahta geçince İstanbul'a gelmiştir. Şeyh Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında vefat etmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Kör Sinan tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Miralem Ahmet Ağa ve Arkuri menzillerinde de taşı bulunan Benli Karagöz'e aittir.

Menzilin beşinci taşı Sinan Subaşı tarafından dikilmiştir.

Menzilin altıncı taşının sahibi Deve Kemal'dir.

Menzilin yedinci taşı Havadelen Solak Bali'e aittir. Solak Bali ilk okunu attıktan sonra Deve Kemal'in menzilini bozmuş ancak ok bulunamamış daha sonra ise bulunduğunda hata ile Bekar Sinan olarak bilinen havacı tarafından çıkartılınca atış geçersiz sayılmıştır. Solak Bali atış yaptıktan altı ay sonra İran'dan gelen usta Beyazıdoğlu'na durumu anlatmış, şahitler yeniden dinlenmiş ve Beyazıdoğlu'nun yardımları ile taşını dikmiştir.

Menzilin sekizinci taşının sahibi Bursalı Şüca'dır. Şüca bu menzili atacağını rüyasında gördüğünü söylediği rivayet edilmiştir.

Bursalı Şüca'nın menzilini bozmak isteyen Tozkoparan İskender üç yılın sonunda Şüca'ı geçmeyi başarmış ancak atılan okun çok salkıya düşüp menzil dışında kaldığının

anlaşılması üzerine taş dikmesine izin verilmemiştir. Daha sonra o dönem meydan şeyhi olan Şeyh Hamdullah ile konu II. Bayezid'e anlatılır. II. Bayezid'in görüşü Tozkoparan İskender'in taş dikmesi yönündedir ama son kararı meydan ihityarlarına bırakmıştır. Ancak meydana gelen Şeyh Hamdullah, II. Bayezid'in dileğini söyleyedikten sonra meydan ihtiyarlarının fikrini alır. İhtiyarların kararı ve II. Bayezid'in dileği ile Tozkoparan İskender bu menzilin baş taşını diker. Ancak ayrı bir menzil olarak düşünülür ve Şüca'ı geçenin taş dikmeye hak kazanmasına da karar verilir (Hasan Çelebi, t.y.:19b-27b; Abdullah Efendi, t.y.:22b-28a; Mustafa Kani Bey, 2010:178).

Tablo 5.89: Çizmeci menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Yaycı Davud	1155	762,3
2	Çizmeci Davud	1162,5	767,25
3	Arapzade Yaycı İbrahim	1174	774,84
4	Karga Mustafa	1187	783,42
5	Börkçü Mehmed	1189,5	785,07
6	Bozdoğancı Mustafa Çelebi	1198	790,68
7	Lenduha Cafer	1201	792,66
8	Çullu Ferruh	1223,5	807,51

Poyraz havası ile atılan bu menzilin ayak taşı Hacı İsmail menzili ile Arabacı menzili arasında bulunan mermer taştır. Menzilin ilk taşını yay ustası olan Yaycı Davud isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Çizmeci Davud isimli kemankeştir. Elleri kan içinde kalınca dahi yayını çekmeye devam ettiği söylenir.

Menzilin üçüncü taşını Arapzade Yaycı İbrahim adıyla bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Karga Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi talimhaneci başı olan aynı zamanda berk yay çekmesiyle ünlü Börkçü Mehmed isimli kemankeştir

Menzilin altıncı taşı döneminin ünlü kemankeşlerinden olan Deve Kemal'in oğlu Bozdoğancı Mustafa Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşı Ali Paşa kulu olması ve yiğitliğiyle bilinen Lenduha Cafer tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı Çullu Ferruh isimli kemankeşe aittir (Hasan Çelebi, t.y.:28a-29a; Abdullah Efendi, t.y.:28b-29a; Mustafa Kani Bey, 2010:187).

Tablo 5.90: Ahi yeri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Top İskender	957	631,62
2	Kara Mustafa	1097,5	724,35
3	Bali Çelebi	1143,5	754,71
4	Karga Mustafa	1157	763,62
5	Sinoplu Mustafa	1161,5	766,59
6	Silahdar İshak Bey	1182	780,12
7	Yaycı Arapzade	1191	786,06
8	Haydar Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
9	Parpul Hüseyin	1207,5	796,95

Yıldız ve poyraz havasıyla atılan bu menzilin ayak taşı Kağıthane'e yakın olan Çakıllı tepe olarak bilinen yerde Ali Bali ve Nakkaş menzili arasında kalan taştır. Menzile Ahi ismi okmeydanına ilk gömülen meydan ihtiyarlarından olan Ahi Çelebi'nin ismi anılsın diye verilmiştir. Menzilin ana taşı Top İskender isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Kara Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Kendisi Sultan Bayezid'in avcıbaşısı olarak bilinmektedir. Yavuz Sultan Selim tarafından Kemah kalesinin alınmasında gösterdiği başarı için kırkbeş bin akçe ile ödüllendirilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Bali Çelebi isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşının sahibi Karga Mustafa isimli kemankeştir.

Menzilin beşinci taşı Sinoplu Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Kendisi aynı zamanda yay ustasıdır.

Menzilin altıncı taşının sahibi silahdarlık yapan İshak Bey isimli kemankeştir.

Menzilin yedinci taşı yaycı Arapzade İbrahim olarak bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin sekizinci taşı Haydar Bey olarak bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Parpu Hüseyin isimli kemankeşe aittir.

Bu menzilde taş diken Miralem Ahmed Ağa, attığım Lodos menzili bana yeter diyerek diktiği menzil taşlarını söktürmüştür. Bu durum Lodos menzilinin İstanbul okmeydanının en önemli menzillerinden bir tanesi olduğunun da göstergesidir (Hasan Çelebi, t.y.:29a-30a; Abdullah Efendi, t.y.:29b-30a; Mustafa Kani Bey, 2010:179-180).

Yücel bu menzilde Haydar Bey den söz etmeyerek menzilin sekiz taştan oluştuğunu belirtmiştir (Yücel, 2015:152). Aynı şekilde Mustafa Kani de, Telhis-i Resailat-u Rumat adlı eserinde de Haydar Bey den söz edilmez. Yücel'in bahsetmemesi bu sebepten olabilir. Ancak Bahtiyarzade risalesi ve Tezkire-i Rumat da Haydar Beyi'in menzilin sekizinci taşının sahibi olduğuna dair bilgiler mevcuttur. Abdullah Efendi bu mesafenin Yaycı Arapzade den 10 gez fazla olduğunu da belirtmiştir.

Tablo 5.91: Arabacı menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Arabacı Mahmud Ağa	Bilinmiyor	Bilinmiyor
2	Zagarcı Kasım	972	641,52
3	Kosta Hüseyin	1041	687,06
4	Nakkaş Mehmet Çelebi	1077,5	711,15
5	Ali Bali	1131	746,46

Ayak taşı Parpul ile Memi menzilleri arasında ki mermer taştır ve lodos havasıyla atılırdı. Menzilik ilk taşı Sultan Beyazıd'ın arabacılar bölükbaşı olan Mahmud Ağa'a aittir. Kanuni döneminde Rodos seferi sırasında şehit olmuştur. Taş sonradan kaybolduğu için Mustafa Kani ölçüm yapamamış ve bu sebepten mesafe vermemiştir. Abdullah Efendi ise Tezkire-i Rumat da 879 gez olarak vermiştir.

Menzilin ikinci taşı yeniçeri zümresinden olan Zagarcı Kasım diye bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı yay ustası olan Kosta Hüseyin tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşının sahibi ise Nakkaş Mehmet Çelebi isimli kemankeştir.

Menzilin baş taşı ise Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'nın çavuşu olan Kaptan Ali Bali tarafından dikilmiştir.

Menzil de Kosta Hüseyin'den sonra Miralem Ahmet Ağa'da yay denemek için atış yapmış ve Kosta Hüseyin'in menzilini bozmuş fakat taş dikmemiştir. Daha sonra ise halk

burayı bağ yapmış uzun süre atış yapılamamıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın fermanı ile bağlar sökülüp tekrar atış yapılmaya başlanmıştır (Hasan Çelebi, t.y.:30a-31b; Abdullah Efendi, t.y.:31a-31b; Mustafa Kani Bey, 2010:170).

Tablo 5.92: Tekke menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kemanger Ahmed	985	650,1
2	Silahdar İshak Bey	1025	676,5
3	Arapzade Yaycı İbrahim	1045	689,7
4	Kosta Hüseyin	1080	712,8
5	Kemhacı Divane Kasım	1110	732,6
6	Haydar Bey	1130	745,8
7	Hüsrev Bey	1163	767,58
8	Lenduha Cafer	1190	785,4

Ayak yeri toptaşı olarak bilinen bu menzil yıldız havası ile atılırdı. Okmeydanın tekkesine yakın olduğu için tekke menzili ismi ile anılırdı. Menzilin ilk taşı Yaycı Ahmed isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Silahdar İshak Bey'dir. İshak Bey'in taşı okmeydanına tekke binası yapılırken tekke kapısının yanındaki duvar içinde kalmıştır.

Menzilin üçüncü taşı Arapzade Yaycı İbrahim olarak bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşının sahibi aynı zamanda yay ustası olan Kosta Hüseyin isimli kemankeştir.

Menzilin bu ilk dört taşı haki ok ile atılırken bundan sonrakiler pişrev oku ile atılmaya başlanmıştır.

Menzilin beşinci taşı Defterdar İskender Paşa'nın kullarından olan Kemhacı Divane Kasım isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin altıncı taşının sahibi Süleyman Paşa'nın kullarından olan Haydar Bey isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Kendisinin attığı ok tekkenin çatısına düştüğünden menzil taşı tekke içine dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşının sahibi Hüsrev Bey ismiyle bilinen bir kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı Kanuni Sultan Süleyman dönemi atıcılarından olan Lenduha Cafer isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Bu menzili Üstad Piyale yayı ve Üstad Behram'ın okları ile atmıştır. Aynı zamanda Tezkire-i Rumat da Lenduha Cafer için Pehlivan-ı alem ismi kullanılmıştır (Hasan Çelebi, t.y.:31b-35a; Abdullah Efendi, t.y.:31b-32b; Mustafa Kani Bey, 2010:180-181).

Tablo 5.93: Haydar yeri – Memi Çelebi menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bahtiyarzade Hasan Çelebi	956	630,96
2	Defterdarzade Musli Çelebi	988	652,08
3	Memi Çelebi	1064,5	702,57
4	Divane Kasım	1111,5	733,59
5	Haydar Bey	1117,5	737,55
6	Kaptan Ali Bali	1141	753,06
7	Çullu Ferruh	1150,5	759,33

Kıble havasıyla atılan menzilin ayak taşı Müezzinler Suffası yakınlarında ki mermer taştır. Menzilin ana taşı Bahtiyarzade risalesinin de yazarı aynı zamanda ok ustası olan Hasan Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Musli Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi Musli Çelebi'nin abisi olan ve aralarındaki rekabetten dolayı onu geçmeyi amaçlayan Memi Çelebi isimli kemankeş tarafından atılmıştır.

Menzilin dördüncü taşı Tekke menzilinde de taşı bulunan Divane Kasım tarafından dikilmiştir. Divane ismi sonradan tımarhaneye yatmasından olabilir.

Menzilin beşinci taşı yine Tekke menzilinde de taşı bulunan Haydar Bey'e aittir. Kendisine Acemi Tosun da denilmektedir.

Menzilin altıncı taşı Arabacı menzilinin baş taşının sahibi olan Kaptan Ali Bali tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı Lenduha Cafer ile aynı zamanda kabza almış olan Çullu Ferruh tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:35a-37b; Abdullah Efendi, t.y.:33a-34b; Mustafa Kani Bey, 2010:168-169).

Tablo 5.94: Zihgirci menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Talimhaneci Zihgirci Kasım	980	646,8
2	Bahtiyarzade Hasan Çelebi	993,5	655,71
3	Okçu Hüseyin	1043,5	688,71
4	Zağarcı Kasım	1074	708,84
5	Lağımcı Ali	1093,5	721,71
6	Uncu Mustafa	1113	734,58
7	Hacı Süleyman	1122,5	740,85

Menzilin ayak yeri dönemin puta sepetine yakın olan yerdeki taş olarak verilmiş ve pişrev ok ile atılmıştır. Kıble lodosu havasıyla atılan bu menzilin ana taşı Kanuni Sultan Süleyman dönemi atıcılarından aynı zamanda zihgir ustası olan Talimhaneci Kasım tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Bahtiyarzade Hasan Çelebi'dir.

Menzilin üçüncü taşı yeniçeri zümrensinden Okçu Hüseyin'e aittir. Kendisi rekoru attıktan sonra Viyana kuşatmasına gitmiş ve orada şehit olmuştur. Menzil taşını okmeydanında ki kemankeşler toplanarak dikmişlerdir.

Menzilin dördüncü taşı Filibeli Zağarcı Kasım isimli kemankeşe aittir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Lağımcı Ali isimli kemankeştir.

Menzilin altıncı taşının sahibi Uncu Mustafa isimli kemankeştir.

Menzilin baş taşı ise Hacı Süleyman isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:37b-38a; Abdullah Efendi, t.y.:34a-34b; Mustafa Kani Bey, 2010:171).

Tablo 5.95: Top yeri – Hasan taşı menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bahtiyarzade Hasan Çelebi	1004	662,64
2	Rum Yusuf	1087	717,42
3	Kuburcu Hüsrev	1167	770,22
4	Lenduha Cafer	1195,5	789,03
5	Hasodalı Ali Ağa	1213,5	800,91
6	Sultan II. Mahmud	1221	805,86
7	Sultan II. Mahmud	1228	810,48

Yıldız havasıyla atılan menzilin ayak taşı Kağıthane yolunda bulunan beyaz küçük mermer olarak gerçer. Menzilin ana taşı Bahtiyarzade Hasan Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan başka şehirlerdeki menzillerde de taşı bulunan Rum Yusuf tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi Kuburcu Hüsrev isimli kemankeştir. Hasan Çelebi, Bahtiyar risalesinde onun için çok civan bir pehlivandı ve ondan çok şey beklerlerdi. Ancak kendisi üstadını dinlemediği için iyi bir atıcı olamadığını beyan etmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Lenduha Cafer tarafından dikilmiştir. Bahtiyarzade risalesi ve Tezkire-i Rumat'da bu taş baş taşı olarak verilmiştir (Hasan Çelebi, t.y.:38a-39b; Abdullah Efendi, t.y.:35a-35b). Çünkü bundan sonra yapılan atışlar onların vefatından sonra gerçekleşmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Sultan III. Ahmed zamanı atıcılarından olan Hasodalı Ali Ağa isimli kemankeştir.

Menzilin altıncı ve baş taşının sahibi okmeydanında başka menzillerinde baş taşın sahibi olan dönemin padişahı Sultan II. Mahmud tarafından dikilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:175).

Tablo 5.96: Uncu Şüca menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Uncu Şüca	983,5	649,11
2	Cerrahzade Mehmed Çelebi	1008	665,28
3	Uncu Mustafa	1083	714,78
4	Solak Kara Hasan	1086	716,76
5	Usta Ali	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Lodos havası ile atılan menzilin ayak yeri haki menzilinin ana taşı gibi görülmüştür ve ilk taş okmeydanı eski şeyhlerinden olan Uncu Şüca isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Cerrahzade Mehmed Çelebi isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi Uncu Mustafa isimli kemankeştir.

Menzilin dördüncü taşı Kara Hasan isimli kemankeşe aittir.

Menzili baş taşı Harem-i Hümayun cerrahlarından olan Usta Ali ismli kemankeş tarafından dikilmiştir. Ancak taş kaybolduğundan kesin mesafe verilememiştir (Abdullah Efendi, t.y.:35b-36b;Mustafa Kani Bey, 2010:173).

Tablo 5.97: Nakkaş menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Demirci Kulu Cafer	896,5	591,69
2	Sekban Kulu Ali Bey	980,5	647,13
3	Talimhanecibaşı Nakkaş Mehmed Çelebi	991	654,06
4	Bilinmiyor	1019	672,54
5	Hacı Süleyman	1075,5	709,83
6	Tacirzade Mehmed Emin Ağa	1095	722,7
7	Sultan II. Mahmud	1102,5	727,65

Lodos havasıyla atılan menzilin ayak yeri Ağalar menzilinin sol tarafında ki taştır ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde açılmıştır. Menzilin ana taşı Demirci Kulu Cafer isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Kanuni Sultan Süleyman'ın Acem seferinde şehit düşen Sekban Kulu Ali Bey isimli kemankeştir.

Menzilin üçüncü taşı Talimhanecibaşı Nakkaş Mehmed Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşının sahibinin ismi ise bilinmemektedir.

Menzilin beşinci taşı IV. Murad zamanının kemankeşlerinden olan Hacı Süleyman tarafından dililmiştir. Tezkire-i Rumat bundan sonraki taşlardan söz etmemiştir.

Menzilin altıncı taşı III. Selim zamanında Küçük Hüseyin Paşa'a bağlı olan Tacirzade Mehmed Emin Ağa atmıştır. Taş dikimi sırasında ki verilen ziyafetin masrafları da Hüseyin Paşa tarafından karşılanmıştır.

Menzilin baş taşının sahibi ise birçok menzilde baş taşı bulunan Sultan II. Mahmud'dur (Abdullah Efendi, t.y.:38a-39a; Mustafa Kani Bey, 2010:163-164).

Tablo 5.98: Cerrah yeri menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kepenekçi Reis	943	622,38
2	Solak Hamza	1016	670,56
3	Solak Mehmed	1034,5	682,77
4	Defterdarzade Ali Bey	1046	690,36
5	Solak İsa	1073	708,18
6	Defterdarzade Mehmed Bey	1076	710,16
7	Solak Kara Hasan	1119	738,54
8	Cerrah Ali Bey	1125,5	742,83
9	Biga Beyi Osman Bey	1128,5	744,81
10	Abad Mehmed Efendi	1143	754,38
11	Kilerci Hasan Ağa	1146	756,36
12	Sultan II. Mahmud	1184,5	781,77

Yıldız ve poyraz havasıyla atılan menzilin ayak taşı Arkuri menzilinde Tozkoparan İskender'in taşı ile Lokmacı menzili arasındadır. Menzilin ana taşı Sinan Paşa camisinin yakınında, Vezir Ferhat Paşa'nın kepenekçisi tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Solak Hamza isimli kemankeştir.

Menzilin üçüncü taşı Solak Mehmed'e aittir. Solak Mehmed bu menzilin ana taşını atmış fakat sonra daha ileri atarak taşını sürdüğü için ana taş Kepenekçi Reis olarak verilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı Defterdarzade Ali Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşı Solak İsa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin altıncı taşının sahibi Defterdarzade Ali Bey'in büyük kardeşi olan Defterdarzade Mehmet (Muhammed) Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşı Solak Kara Hasan'a aittir.

Menzilin sekizinci taşı Cerrah Ali Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin dokuzuncu taşı Biga Beyi olan Osman Bey tarafından dikilmiştir. O gün Osman Bey den sonra Parpul Hüseyin Efendi de atış yapmış ve Osman Bey'i geçmiş ancak havacı şahitler dışında başka şahit olmadığından taş dikmemiştir.

Bahtiyarzade risalesinde bu menzil daha sonra atıldığı için bulunmazken Tezkire-i Rumat da Osman Bey menzilin baş taşını atan kemankeş olarak verilmiştir. Abdullah Efendi daha sonra dikilen taşları görememiştir.

Menzilin onuncu taşı Abad Mehmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin on birinci taşı Enderun ağalarından ve padişahın çuhadarlarından olan Kilerci Hasan Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Sultan II. Mahmud'a aittir. II. Mahmud bu menzilde taşını üç defa ileri sürmüş attığı en uzak mesafe verilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:36b-37b; Mustafa Kani Bey, 2010:176-177).

Tablo 5.99: Hacı Süleyman menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Berber Murad	1030	679,8
2	Feridun Reis	1033	681,78
3	Çavuşzade Mehmed Çelebi	1063	701,58
4	Cebeci Deli Hasan	1074	708,84
5	Yahya Ağa	1094	722,04
6	Küçük Ali Ağa	1146	756,36
7	Hacı Süleyman	1153	760,98
8	Hasodalı Ali Ağa	1188	784,08

Kanuni Sultan Süleyman zamanında açılan menzil yıldız havasıyla atılırdı. Menzilin ayak yeri Miralem Ahmed Ağa menzilinin biraz üzerindedir. Menzilin ilk taşı yeniçeri zümresinden olan Berber Murad olarak bilinen kemankeştir. Kur-an ehli ve ilim sahibi olarak bilinen Berber Murad, Yanık seferi dönüşünde ölmüştür.

Menzilin ikinci taşı Feridun Reis olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşı Cavuşzade Mehmed Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşının sahibi Cebeci Deli Hasan isimli kemankeştir. Budin seferinde gösterdiği üstün başarıdan dolayı Cebeciler kethüdası olmuştur. Peşte'de de menzilleri bulunur.

Menzilin beşinci taşı cundilik konusunda da çok başırılı olan ve en az Miralem Ahmed Ağa ve Lenduha Cafer kadar cüsseli olduğu söylenen Yahya Ağa isimli kemankeşe aittir. Kendisi Belgrad kalesini savunurken şehit olmuştur.

Menzilin altıncı taşı Talimhanecibaşı olan Küçük Ali Ağa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin yedinci taşı Sultan IV. Murad'ın ustası ve o dönemin en ünlü kemankeşlerinden olan Hacı Süleyman'a aittir.

Menzilin baş taşı Hasodalı Ali Ağa tarafından dikilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:39a-41a; Mustafa Kani Bey, 2010:181).

Tablo 5.100: Lenduha Cafer menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	1016	670,56
2	Bilinmiyor	1061	700,26
3	Bilinmiyor	1071	706,86
4	Bilinmiyor	1080,5	713,13
5	Divane Kasım	1142,5	754,05
6	Lebduha Cafer	1209,5	798,27

Lodos havasıyla atılan bu menzilin ayak yeri Tekye tepesinde Rum Yusuf'un taşından on gez aşağıda bulunan küçük küfeki taş olarak bilinir. Menzilin ilk dört taşının sahibi olan kemankeşlerin isimleri belirsizdir.

Menzilin beşinci taşı başka menzillerde de taşı bulunan Divane Kasım tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşının sahibi menzile de adını veren Lenduha Cafer isimli kemankeştir (Abdullah Efendi, t.y.:41b; Mustafa Kani Bey, 2010:168).

Tablo 5.101: Sekbankulu menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sekbankulu	884	583,44
2	Bilinmiyor	952	628,32
3	Bilinmiyor	1020	673,2
4	Bilinmiyor	1052	694,32
5	Bilinmiyor	1125,5	742,83

Lodos havasıyla atılan menzilin ayak taşı Ekşi menzilinin ayak taşı birine ana taşı olmuştur olarak geçmiştir. İlk taşın sahibi Sekbankulu isimli kemankeştir.

Menzilin sonra atılan dört taşının ise kitabeleri olmadığından kimler tarafından atıldığı bilinmemektedir (Abdullah Efendi, t.y.:42a; Mustafa Kani Bey, 2010:170).

Tablo 5.102: Sultan IV. Murad menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sultan IV. Murad	1070,5	706,53

Sultan IV. Murad menzili, yıldız havasıyla ve pişrev okuyla atmıştır. Ayak yeri Çullu deresinin üstünde olan hünkar ayağı olarak bilinen yerdir. Bu menzili attığında ok meydanında birçok ihsanda bulunmuştur. Padişah menzili olduğundan kendisinden sonra atan olmamıştır (Abdullah Efendi, t.y.:41a; Mustafa Kani Bey, 2010:177).

Tablo 5.103: Devatçı (Divitçi) menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	938	619,08
2	Bilinmiyor	966,5	637,89
3	Bilinmiyor	976,5	644,49
4	Bilinmiyor	1005,5	663,63
5	Bilinmiyor	1085,5	716,43
6	Seyyid Halil Hasib Efendi	1091	720,06
7	Bezirgan Fethizade Seyyid Mustafa	1097	724,02
8	Hacı Beşir Ağa	1106	729,96

Yıldız ve poyraz havasıyla atılan menzil başlangıçta haki ok ile daha sonra pişrev ok ile atılmıştır. Menzilin ayak taşı Çoban Çeşmesinin üstünde bulunan düzlükte ki kifeki taş olarak geçer. Menzilin ilk beş taşını diken kemankeşler hakkında bilgi mevcut değildir.

Menzilin altıncı taşının sahibi okçuluk literatürüne Tünfetü-l Hasib adıyla okçuluk risalesini de katan kemankeş Seyyid Halil Hasib Efendi'dir.

Menzilin altıncı taşı aynı zamanda hattat da olan Seyyid Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Ayşe Sultanın Başağası olan Hacı Beşir Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:42b; Mustafa Kani Bey, 2010:184).

Tablo 5.104: Cafer – Hacı İsmail menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	948,5	626,1
2	Bilinmiyor	949,5	626,67
3	Bilinmiyor	1006	663,96
4	Bilinmiyor	1031	680,46
5	Bilinmiyor	1039	685,74
6	Bilinmiyor	1064	702,24
7	Hacı İsmail	1092	720,72
8	Küçük Hacı Mehmed	1095	722,7

Lodos havasıyla atılan menzilin ayak taşı Ahi menziline yakındır. Menzilin ilk altı taşının sahibi bilinmemektedir.

Menzilin yedinci taşı ömrü ok atmak ile geçtiği belirtilen Hacı İsmail isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşının sahibi Süleyman ustanın yayı ile atış yapan döneminin iyi kemankeşlerinden olduğu söylenen aynı zamanda Eskisaray halifesi olan Küçük Hacı Mehmed ismiyle bilinen kemankeşe aittir (Abdullah Efendi, t.y.:43a; Mustafa Kani Bey, 2010:170-171; Halil Hasib Efendi, t.y.:33b-34a).

Tablo 5.105: Yusuf Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Yusuf Ağa	840	554,4
2	Beşir Ağa	928	612,48

Yıldız – poyraz ile atılan menzilin ayak yeri Parpul ile Cafer ayağı arasındaki küçük mermerdir. Menzilin ilk taşı Darüssade ağası olan Yusuf Ağa tarafından dikilmiştir. Abdullah Efendi eserinde bu menzilden söz etmemiştir. Sebebinin 900 gezden aşağıda olduğu söylenebilir. Ancak Yusuf Ağa'nın okmeydanına yaptığı yardımlar neticesinde taş dikmesine izin verildiği düşünülebilir. Aynı zamanda bu menzilde sadece Darüssade Ağalarının atış yapması şartı konulmuştur.

Menzilin baştaşını yine Darüsaade Ağalığı yapmış olan Beşir Ağa dikmiştir (Halil Hasib Efendi, t.y.:51a-52b; Mustafa Kani Bey, 2010:186).

Tablo 5.106: Uşşaki – Hacı İsmail menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Uşşakizade Hamza Çelebi	917	605,22
2	Selanikli Okçu Musa	936	617,76
3	Hamamcı Ahmed Ağa	937,5	618,75
4	Mehmed Efendi	971	640,86
5	İdris Bey	1005	663,3
6	Lalizade Efendi	1032,5	681,45
7	Mevfukati Mehmed Efendi	1034,5	682,77
8	Kayyumzade Ahmed Efendi	1077	710,82
9	Katip Ahmed Efendi	1124	741,84
10	Bey Mustafası	1129	745,14
11	Hacı İsmail	1131	746,46
12	Tomar Ahmed Efendi	1133	747,78
13	Seyid Berbad Mustafa Ağa	1176,5	776,49
14	Hasodalı Ali Ağa	1177,5	777,15

Yıldız havasıyla atılan menzilin ayak yeri Lenduha tepesinde Arkuri menzili ayak yeri ile Lenduha menzilindeki baş taşı arasında kalan beyaz mermer taştır. Menzilin ana taşı Uzunçarşı Uşşaki dükkanında reislik yapan Hamza Çelebi isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Aynı zamanda Hamza Çelebi okçular tekkesine halk olarak bağış yapan ilk kişidir ve 200 akçe bağışlamıştır.

Menzilin ikinci taşı Selanikli bir ok ustası olan Musa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi Hamamcı Ahmed Ağa olarak bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı bir dönem en iyi ok ustası olarak bilinen ve aynı zamanda hattat ve Eskisaray imamı olan Mehmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Eskisaray kapıcılarından olan İdris Bey'e aittir.

Menzilin altıncı taşı Veziri Azam Kaprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın mektupçuluğunu yapan ve kendi vücuduna göre yay ve ok yaptıran aynı zamanda da şair olduğu söylenen Lalizade Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşı ilim sahibi olduğu söylenen Mevfukati Mehmed Efendiye aittir.

Menzilin sekizinci taşı Edirne Yeksuvar menzilininde baş taşının sahibi olan Kayyumzade Ahmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin dokuzuncu taşı Sultan Bayezid camisinde katiplik yapan Ahmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin onuncu taşı Bey Mustafası olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin on birinci taşı menzilin adınında sahibi olan Hacı İsmail tarafından dikilmiştir.

Menzilin ok ikinci taşı Tomar Ahmed Efendi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin on üçüncü taşı Barbad lakabıyla bilinen ve Çorlulu Ali Paşa'nın hizmetçisi olan Seyid Mustafa Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşının sahibi Hasodalı Ali Ağa isimli kemankeştir. Kendisinin mezarı da kendi nisan taşının önünde bulunur (Mustafa Kani Bey, 2010:182-183; Abdullah Efendi, t.y.:43b-44b; Halil Hasib Efendi, t.y.:34a-36b).

Tablo 5.107: Azmayiş menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Rahiki Ali Ağa	1031	680,46

Poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Tekye menzilinin ayağı olan Toptaşı'dır. Menzil demir temrenli azmayiş oku ile atılmıştır. Menzilin tek taşı Rahili Ali Ağa tarafından dikilmiştir. Kendilisinin Haki menzilinde de taşı bulunmaktadır (Halil Hasib Efendi, t.y.:52b; Mustafa Kani Bey, 2010:188).

Tablo 5.108: Bostancı menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Cin Hacı Hüseyin Efendi	861,5	568,59
2	Kılıççı Yusuf	908,5	599,61
3	Kandili Usta Piyale	943	622,38
4	İbrahim Ağa	964	636,24
5	Bilinmiyor	975,5	643,83
6	Ferhad	1009	665,94
7	Hüseyin Çelebi	1026,5	677,49
8	Bostancı Mustafa Bey	1038	685,08
9	Vecahetli Ahmed Ağa	1053,5	695,31

Yıldız ve poyraz havalarıyla atılan menzilin ayak yeri Uncu Şüca menzilinin ayak yerinden biraz daha geride bulunan mermer taştır. Menzilin baş taşı Balıkhane katibi olan Cin Hacı Hüseyin isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşının sahibi Kılıççı Yusuf isimli kemankeştir.

Menzilin üçüncü taşı Kandili Usta Piyale olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü taşı İbrahim Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi bilinmemektedir.

Menzilin altıncı taşı Kemankeş Mustafa Paşa'nın atıcılık üstadı olarak bilinen Ferhad isimli kemankeşe aittir. Kendisi meydanın ihtiyarlarındandır.

Menzilin yedinci taşı zamanının çoğunu ok atmakla geçiren Hüseyin Çelebi isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin sekizinci taşı menzile de ismini veren Bostancı Mustafa Bey tarafından dikilmiştir. Kendisi uzun süre menzilin sahibi olduğu için menzil onun simiyle anılmaya başlanmıştır. Ayrıca birçok savaşa katılmış ve Hotin seferinde şehid olmuştur.

Menzilin baş taşı Hasodalı olduğu söylenen Ahmet Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:45a-46a; Halil Hasib Efendi, t.y.:36b-37b; Mustafa Kani Bey, 2010:185).

Tablo 5.109: Ağalar menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Reyhan Ağa	851,5	561,99
2	Ali Ağa	878,5	579,81
3	Bilal Ağa	920	607,2
4	Evliya	925,5	610,83
5	Derviş Çelebi	927,5	612,15
6	Hacı Aldülbaki	937	618,42
7	Batman Hacı Mustafa	954,5	629,97
8	Feridunzade Mustafa Ağa	982,5	648,45
9	Arnavut Hüseyin Bey	993	655,38
10	Ahmed Ağa	1000	660
11	Çerkes Muhammed Paşa	1040	686,4
12	Rahiki Ali Ağa	1056	696,96
13	Küçük Hacı Mehmed	1093,5	721,71
14	Hasodalı Ali Ağa	1139	751,74

Menzilin ayak yeri Hasköy tarafında bulunan Karlık yakınında ki beyaz küçük mermerdir. Lodos havasıyla atılan menzil genel olarak Harem ve Enderun ağaları tarafından atıldığından bu isim ile anılmaktadır. Menzilin ana taşı Sultan IV Murad

zamanında açılmış olup Sultan IV. Mehmed ‘in hocası ve harem ağalarından Reyhan Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı padişahın hazinedarı olan Ali Ağa’a aittir.

Menzilin üçüncü taşı padişahın sohbet arkadaşı olarak da bilinen Bilal Ağa’a aittir.

Menzilin dördüncü taşı Evliya ismiyle bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir. Kemankeş Mustafa Paşa Kavsname isimli eserinde bu kişinin Evliya Çelebi olduğunu söylemiştir (Kahraman, 1995:297).

Menzilin beşinci taşı Rüstem Paşa Vakfı tahsildarı olan Derviş Çelebi’e aittir.

Menzilin altıncı taşı el-Hac Abülbaki olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin yedinci taşının sahibi Batman Hacı Mustafa olarak bilinen kemankeştir.

Menzilin sekizinci taşı Eskisarayda helvacılar halifesi olarak bilinen Feridunzade Mustafa Ağa tarafından dikilmiştir. Mustafa Ağa bu taşı o dönemde okmeydanının yönetiminde söz sahibi olan okçu ve yaycı esnaftan izin almadığı gerekçesiyle diktirilmemiş sonra alınan Divan kararı ile dikilmiştir. Bu olay Atıcılar Kanunnamesinin hazırlanmasına da zemin hazırlamıştır.

Menzilin dokuzuncu taşı Arnavut Hüseyin Bey isimli kemankeşe aittir.

Menzilin onuncu taşı Ahmed Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin on birinci taşı Çerkes Muhammed Paşa’a aittir.

Menzilin on ikinci taşının sahibi Rahiki Ali Ağa isimli kemankeştir.

Menzilin on üçüncü taşı Küçük Hacı Mehmed isimli kemankeştir.

Menzilin baş taşının sahibi Uşşaki menzilininde sahibi olan Hasodalı Ali Ağa’dır (Abdullah Efendi, t.y.:46a-46b; Halil Hasib Efendi, t.y.:37b-39b; Mustafa Kani Bey, 2010:169-170).

Tablo 5.110: Haki menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Nakkaş Paşazade Mehmed Bey	841,5	555,39
2	Recep Ağa	852,5	562,65
3	Bilal Ağa	867,5	572,55
4	Hacı Abdülbaki	868,5	573,21
5	Hammamizade Mehmed Ağa	893	589,38
6	Okçu Şahin	898	592,68
7	İbrahim Ağa	902,5	595,65
8	Gınayi Çelebi	918,5	606,21
9	Taberdar Ahmed Ağa	961,5	634,59
10	Rahiki Ali Ağa	984,5	649,77
11	Katib Ahmed Efendi	1031,5	680,79

Ayak yeri Tekye önü ile Sinan Paşa Camii arasında bulunan köşkün önünde bulunan mezarlığın bir gez yakınında ki beyaz mermer olarak tarif edilen menzil kıble ile keşişleme arasında atılmaktadır. Menzilin ilk taşının sahibi puta atışlarında da usta olduğu söylenen Nakkaş Paşazade Mehmed Bey'dir.

Menzilin ikinci taşı Tersane bahçesi ustalığı yapan Recep Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Ağalar menzilinde de taşı bulunan Bilal Ağa'a aittir. Menzili attıktan sonra vefat ettiğinden taşı arkadaşları tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı el-Hac Abdülbaki ismiyle bilinen ve Ağalar menzilinde de taşı bulunan kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşı Hammamizade Mehmed Ağa tarafından dikilmiştir. Mehmed Ağa Uşşaki menzilinde taşı bulunan Hamamcı Ahmed Ağa'nın oğludur.

Menzilin altıncı taşı Okçu Şahin ismiyle bilnen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşı Gürcü asıllı olan İbrahim Ağa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin sekizinci taşı ünlü bir ok ustası aynı zamanda şair olan Gınayi Çelebi olarak bilinen Ahmed isimli kemankeşe aittir.

Menzilin dokuzuncu taşının sahibi Taberdar Ahmed Ağa'dır.

Menzilin onuncu taşı Rahikili Ali Ağa tarafından dikilmiştir. Kendisi iyi bir zihgir ve ok ustası olmasının yanında ok meydanında şeyhlikte yapmıştır.

Menzilin baş taşının sahibi Valide Camii katibi olan Ahmet Efendi'dir. Bu menzili usullere uygun atmasına rağmen o dönemin okmeydanı şeyhi olan Mustafa Çelebi

tarafından kabul görmemiştir. Bunun üzerine Ahmed Efendi durumu mahkemeye taşıyarak Galata Kadısı'nın kararıyla taş dikmeye hak kazanmıştır (Abdullah Efendi, t.y.:49b-53a; Halil Hasib Efendi, t.y.:42a-46b; Mustafa Kani Bey, 2010:174-175).

Tablo 5.111: İmam menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mehmed Efendi	743	490,38
2	Abdülbaki Beşe	853	562,98
3	Hasan Bey	863,5	569,91
4	Mirahur Yusuf Beşe	908	599,28
5	Berber Kadri Bey	920	607,2
6	Hasko	923,5	609,51
7	Nakib Mustafası	Bilinmiyor	Bilinmiyor
8	Katip Ahmed Efendi	940	620,4
9	Ali Bey	979,5	646,47
10	İbrahim Efendi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
11	Feridunzade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
12	Kethüda Yusuf Ağa	1024,5	676,17
13	Taberdar Ahmed Bey	Bilinmiyor	Bilinmiyor
14	Kuğu Mustafa	1077	710,82
15	Abaza Osman Ağa	1094	722,04
16	Taberdar Ahmed Ağa	1096	723,36
17	Tomar Ahmed	1149	758,34
18	Seyid Berbad Mustafa Ağa	1162,5	767,25

Yıldız ve poyraz havasıyla atılan menzilin ayak taşı Kağıthane tarafına doğru Nakkaş menzilinin baş taşına yakın bulunurdu. Menzilde 18 adet taş bulunur ve bu özelliği ile ok meydanının en çok taşa sahip menzilidir. Menzil atmak için gerekli mesafenin atılmayarak taş dikildiği görülmektedir. Bu durumu Abdullah Efendi, o dönemde menzil atıcılığına olan rağbetin tekrar artması için olduğunu beyan etmiştir. Menzilin yedinci, onuncu, on birinci ve on üçüncü taşları kayıp olduğundan atılan mesafe verilememiştir. Abdullah Efendi on birinci ve on üçüncü taşlarda menzil mesafesi vermiştir. Ayrıca Tezkire-i Rumat da menzilin baş taşı Abaza Osman Ağa olarak görülmektedir. Bunun sebebi kendinden sonraki atıcıları görememesindendir (Abdullah Efendi, t.y.:47b-49b). Ancak mesafeler son güncel haliyle Mustafa Kani Efendi'nin ölçtüğünü esas aldığımızdan tabloda gösterilmemiştir.

Menzilin ana taşı Uşşaki menzilinde de taşı bulunan Eskisaray imamı Mehmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı yeniçeri zümresinden Abdülbaki Beşe isimli kemankeşe aittir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi donanmada kaptanlık yapan Hasan Bey'e aittir.

Menzilin dördüncü taşı yeniçeri zümresinden Mirahur Yusuf Beşe tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşının sahibi Eskisaray okçularından olan Berber Kadri Bey ismli kemankeştir. Kendisi aynı zamanda ok ustasıdır.

Menzilin altıncı taşı Hasko ismiyle bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin yedinci taşı Nakib Mustafası olarak bilinen kemankeşe aittir. Ancak taşı kaybolduğundan mesafe verilememiştir.

Menzilin sekizinci taşı meydan ihtiyarlarından olan Katip Ahmed Efendi tarafından dikilmiştir. Bu taş daha sonra bu menzilin ana taşı olarak kabul görmüştür. Bunun sebebi Abdullah Efendi'nin Tezkire-i Rumat'ın da 900 gezi geçen ilk mesafe olmasından olabilir.

Menzilin dokuzuncu taşı Hanzade Ali Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin onuncu taşının sahibi İbrahim Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir. Ancak taşı kaybolduğundan atılan mesafe belirsizdir.

Menzilin on birinci taşının sahibi Feridunzade Mustafa Ağa'dır. Mustafa Kani taşı kaybolduğundan atılan mesafeyi verememiştir. Abdullah Efendi ise eski gez hesabıyla 952 gez olduğunu belirtmiştir.

Menzilin on ikinci taşı Yusuf Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin on üçüncü taşının sahibi Taberdar Ahmed Bey'e aittir. Abdullah Efendi eski gez hesabıyla 981 gez olduğunu söylediği taş, Mustafa Kani Efendi tarafından taşın kaybolmasından dolayı verilememiştir.

Menzilin on dördüncü taşı Kuğu Mustafa ismiyle bilinen kemankeşe aittir. Kendisi Viyana kuşatması sırasında şehid düşmüştür.

Menzilin on beşinci taşının sahibi Siyavuş Paşa hizmetkarlarından olan ve aynı zamanda Viyana kuşatmasına da katılan Abaza Osman Ağa isimli kemankeştir.

Menzilin on altıncı taşı Taberdar Ahmed Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin on yedinci taşının sahibi Tomar Ahmed'dir.

Menzilin baş taşı Uşşaki menzilinde de taşı bulunan Seyyid Berbad Mustafa Ağa isimli kemankeşe aittir (Halil Hasib Efendi, t.y.:39b-42a; Mustafa Kani Bey, 2010:183-184).

Tablo 5.112: Abdullah Efendi – Dirhem menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Abdullah Efendi	901	594,66
2	Musahip Mehmed Ağa	911	601,26
3	Abdullah Efendi	915,5	604,23
4	Hacı Mustafa	927,5	612,15
5	Hüseyin Ağa	972,5	641,85
6	Ali Dede	980	646,8
7	Mehmed Efendi	1023,5	675,51
8	Hacı Şatır	1030,5	680,13
9	Kelleci Ömer Bey	1043,5	688,71
10	Ali Ağa	1066	703,56
11	Tacirzade Mehmed Emin Ağa	1093	721,38
12	Sultan II. Mahmud	1111	733,26

Lodos havasıyla atılan menzilin ayak taşı Hasan taşı ile Kızlar ağası taşının ortasında olan küçük taştır. Menzilin ilk taşının sahibi Tezkire-i Rumat'ın yazarı olan aynı zamanda hayli iyi bir okçu olarak bilinen (Bakırcan, 2016:41) Abdullah Efendi tarafından dikilmiştir. 900 gez aşırı olarak belirtilen ve tam olarak gezi söylenmeyen taş 901 gez olarak kabul edilmiştir. Abdullah Efendi menzili atarken 84 dirhem yay kullanmış bundan sonra atılan her menzil için 2 dirhem daha fazla yay kullanılmasını şart koşmuştur.

Menzilin ikinci taşı Harem ağalarından ve padişahın sohbet arkadaşı olarak bilinen Muhasip Mehmed Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı yine Abdullah Efendi tarafından dikilmiştir. Böylelikle Abdullah Efendi taşını ileriye sürmüştür.

Menzilin dördüncü taşı yay ustası olarak bilinen Hacı Mustafa'a aittir.

Menzilin beşinci taşı Tersane-i Hümayun'un veznedarı olan Hüseyin Ağa'a aittir.

Menzilin altıncı taşının sahibi Havacı olarak bilinen Ali Dede'dir.

Menzilin yedinci taşı saygın bir müderris olarak bilinen Eyyübzade Mehmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin sekizinci taşı kemankeşler arasında Hacı Şatır olarak bilinen Hacı Mustafa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dokuzuncu taşı Kelleci Ömer Bey isimli kemankeşe aittir.

Menzilin onuncu taşı pehlivan Ali Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin on birinci taşı Tacirzade Mehmed Emin Ağa tarafından dikilmiştir. Menzil şartlarına uymayan Mehmed Emin Ağa, Sultan III. Selim'in Kaptan-ı Deryası olan Küçük Hüseyin Paşa'nın referansı ile bu taşı dikmiştir.

Menzilin baş taşı ise dönemin padişahı olan Sultan II. Mahmud tarafından dikilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:160-162; Halil Hasib Efendi, t.y.:46b-47b).

Tablo 5.113: Küçük yeksuvar – sala menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Seyyid Mustafa Efendi	961	634,26
2	Fehmi Mehmed Efendi	1000	660
3	Uzun Mehmed	1007	664,62
4	Veznedar Çırağı Mehmed Ağa	1034	682,44
5	İsmail Çelebi	1052,5	694,65
6	İbrahim Bey	1067	704,22
7	Şişebaz İsmail Çavuş	1069	705,54
8	Nazifi Mustafa Ağa	1072	707,52

Lodos havasıyla atılan menzilin ayak yeri Cerrah menzili ile Hacı İsmail menzili arasındadır. Menzilin ilk taşı Katip Abdullah Efendi'nin kardeşi ve aynı zamanda büyük bir müderris olan Seyyid Mustafa Efendi tarafından dikilmiştir. Yeksuvar ok ile atıldığından menzil bu isim ile anılmaktadır.

Menzilin ikinci taşı Cizye Kalemi kesedarlığı yapan Fehmi Mehmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Sadrazam Serçuhadarı Uzun Mehmed'e aittir.

Menzilin dördüncü taşı İbrahim Bey'in çuhdarlarından olan Veznedar Çırağı Mehmed Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşınn sahibi yay ustası İsmail Çelebi'dir.

Menzilin altıncı taşı İbrahim Bey isimli kemankeşe aittir.

Menzilin yedinci taşı Şişebaz İsmail Çavuş isimli kemankeş dikmiştir.

Menzilin baş taşı dönemin padişahının silahşörlerinden olan Nazifi Mustafa Ağa tarafından dikilmiştir.

Bu menzilde Sultan II. Mahmud 1175 gez atarak baş taşı dikmeye hak kazanmasına rağmen baş taşın sahibi olan Mustafa Ağa'nın oğlu Osman Bey hayatta ve hatırı sayılır kemankeşlerden olduğundan "babanın eserini sana bağışladım" diyerek taş dikmemiştir (Halil Hasib Efendi, t.y.:53a-54a; Mustafa Kani Bey, 2010:164-166).

Tablo 5.114: Selim Ağa – Kadir Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Selim Ağa	1012	667,92
2	Halil Efendi	1027	677,82
3	Paşazade Fevzi Bey	1080	712,8
4	Abdülkadir Ağa	1105	729,3

Yıldız-poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Parpul menzili ile Cafer menzili ayak taşları arasındadır. Menzilin ana taşını Enderun-ı Hümayun Hane-i Hassa ağalarından ve padişah gözdelerinden olan Selim Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Divan katipliği yapan Halil Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Gül Ahmed Paşa'nın oğlu olan Fevzi Bey'e aittir.

Menzilin baş taşı Abdülkadir Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir (Halil Hasib Efendi, t.y.:54a-55a; Mustafa Kani Bey, 2010:187).

Tablo 5.115: Lodos - Emin menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Solaklar Emini Ali Ağa	913	602,58
2	İbrahim Bey	958,5	632,61
3	Atarzade Mustafa Ağa	965,5	637,23
4	Seyyid Ahmed Çelebi	974,5	643,17
5	Ağazade Mehmed Ağa	982	648,12
6	Seyyid İbrahim	998	658,68
7	Masraf Mustafa Efendi	1028	678,48
8	Çerkes Mehmed Paşa	1044	689,04
9	Mehmed Efendi	1073	708,18
10	Abaza Osman Ağa	1089,5	719,07
11	Küçük Hacı Mehmed	1126,5	743,49
12	Tacirzade Mehmed Emin Ağa	1160	765,6
13	Sultan II. Mahmud	1199	791,34
14	Sultan II. Mahmud	1201,5	792,99

Günbatısı lodosu ile atılan menzilin ayak taşı Hacı Süleyman menzilinin ayak taşıdır. Menzilin ana taşı Solaklar Emini Ali Ağa olarak bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir ve bu sebepten Emin menzili olarak anılmaktadır.

Menzilin ikinci taşı Abdullah Efendi'nin hazinedarı İbrahim Bey'e aittir.

Menzilin üçüncü taşı Sultan III. Ahmed'in silahşörlüğünü yapan Atarzade Mustafa Ağa ismiyle bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşı kemankeşler arasında Küçük Tacir olarak da bilinen Seyyid Ahmed Çelebi tarafından dikilmiştir.

Menzilin beşinci taşı Bağdad Ağasızadesi olan Mehmed Ağa'a aittir.

Menzilin altıncı taşı kemankeşler arasında Büyük Tacir olarak bilinen Seyyid İbrahim tarafından dikilmiştir.

Menzilin yedinci taşı Masraf Mustafa Efendi olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin sekizinci taşı atışı yaptığı dönemde mirahurluk yapan Çerkes Mehmed Paşa tarafından dikilmiştir. Menzili attığında şahitlerin yetersiz olmasından dolayı taş dikmesine izin verilmemiştir. Daha sonra ise daha uzak mesafelere atış yapabildiği görülünce sözüne inanılıp taş diktirilmiştir.

Menzilin dokuzuncu taşı aslen Mısırlı olan Mehmed Efendi'e aittir.

Menzilin onuncu taşının sahibi Abaza Osman Ağa'dır.

Menzilin onbirinci taşı Küçük Hacı Mehmed isimli kemankeşe aittir.

Menzilin on ikinci taşı Dirhem menzilinde de taşı bulunan Tacirzade Mehmed Emin Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı dönemin padişahı Sultan II. Mahmud'a aittir. Kendisi menzilin baş taşını diktikten sonra ileri sürmüştür. İki atış arasında beş yıl kadar zaman aralığı vardır (Halil Hasib Efendi, t.y.:48a-49a; Mustafa Kani Bey, 2010:157-160).

Tablo 5.116: Silahdar Mehmed Paşa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Silahdar Mehmed Paşa	1087,5	717,75
2	Mehmed Ali Bey	1092,5	721,05

Yıldız havasıyla atılan menzilin ayak yeri Uncu Şüca menzili ile Bostancı menzili arasında bulunan küçük mermer taştır. Menzilin ana taşı Sultan III. Ahmed'in silahdarı olan Mehmed Paşa tarafından dikilmiştir. Bu menzil atıldıktan sonra izin alınmadıkça bu menzil atılamaz şartı konulmuştur.

Menzilin baş taşı Sultan II. Mahmud'dan izin alarak bu menzili atan Mehmed Ali Bey tarafından dikilmiştir (Halil Hasib Efendi, t.y.:55a; Mustafa Kani Bey, 2010: 184-185).

Tablo 5.117: Büyük yeksuvar menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Esirci Ali Beşe	863,5	569,91
2	Müezzin Ahmed Ağa	911,5	601,59
3	Katip Ömer Efendi	985,5	650,43
4	Taberdar Mehmed Ağa	993	655,38
5	Hacibzade Mehmed Ağa	1011,5	667,59
6	Abaza Mustafası	1042,5	688,05
7	Kırkçeşmeli Mustafa Çelebi	1065,5	703,23
8	Ahmed Efendi	1068,5	705,21
9	Erzurumlu Mustafa Ağa	1081	713,46
10	Ahmed Efendi	1095,5	723,03

Ayak yeri Hasan ayağı yeri ile Cafer menzili arasında bulunur ve lodos havasıyla atılmıştır. Menzilin ilk ayak taşını koyan dönemin İstanbul kaymakamı olan Mahmud Paşa'dır. Mahmud Paşa taşını dikmeye fırsat bulamayıp şehid olunca ilk taşı dikmek Esirci Ali Beşe ismiyle bilinen kemankeşe nasip olmuştur. Bu atışı yeksuvar oku ile yapmıştır.

Menzilin ikinci taşı eski vezir-i azamlardan olan Ammizade Hüseyin Paşa'a bağlılığı ile bilinen Müezzin Ahmed Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Darphane katibi olan Ömer Efendi'e aittir.

Menzilin dördüncü taşı baltacılar ocağında da görev yapan Taberdar Mehmed Ağa tarafından dikilmiştir. Kendisi Sultan III. Ahmed döneminde Kaptan-ı Derya olmuş daha sonra ise sadrazamlık yapmıştır.

Menzilin beşinci taşının sahibi Enderun'da Hazine Kethudalığı yapan Mehmed Ağa'dır.

Menzilin altıncı taşı Abaza Mustafası ismiyle bilinen kemankeşe aittir. Kendisi Edirne'de azmayiş menzilini dikmiştir.

Menzilin yedinci taşı Kırkçeşmeli Mustafa Çelebi isimli kemankeşe aittir.

Menzilin sekizinci taşı Meydan Şeyhi Katip Ahmed Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin dokuzuncu taşı aslen Gürcü olan fakat Erzurum'da yetişen ve bu sebeple de Erzurumlu Mustafa Ağa olarak bilinen kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı ise sekizinci taşında sahibi olan Katip Ahmed Efendi'e aittir. Kendisi taşını sürerek baş taşın sahibi olmuştur (Halil Hasib Efendi, t.y.:49a-51a; Mustafa Kani Bey, 2010:172).

Tablo 5.118: Memiş Efendi menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Memiş Efendi	913	602,58
2	Beşir Ağa	971	640,86
3	Halil Ağa	985,5	650,43
4	Enderunlu Ali Ağa	988,5	652,41
5	Muhzır Hacı Ebubekir Ağa	1011	667,26

Batı lodosu havasıyla atılan menzilin ayak yeri Memi Çelebi menzilinin önünde Yassıkaya diye bilinen taşın yanındadır. Menzilin ana taşı Sultan Ahmed ve Sultan I. Mahmud'un imamlık hizmetleri için seçilmiş olan Pirizade Efendi'nin kethüdası olan Memiş Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Sultan III. Ahmed'in kızı Ayşe Sultan'ın Başağalığı görevini yapan Beşir Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Halil Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü taşının sahibi Bi-zeban yani dilsiz lakabıyla anılan Enderunlu Ali Ağa'dır.

Menzilin baş taşı ise Muhzır Hacı Ebubekir Ağa ismiyle bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir (Halil Hasib Efendi, t.y.:55b-56b; Mustafa Kani Bey, 2010:173-174).

Tablo 5.119: Kiler kethüdası menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Kiler Kethüdası Ahmed Bey	923	609,18
2	Kara Hasan Ağa	959	632,94

Yıldız-karayel havasıyla atılan menzilin ayak yeri Hünkar ayağı ile Tirendaz menzili arasındadır. Menzilin ana taşı Sala menzilinin baş taşının sahibi olan Nazifi'nin akrabası olan Kiler-i Enderun Kethüdası Ahmed Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşı ise Hazine-i Hümayun Enderun ağalarından olan Kara Hasan Ağa tarafından dikilmiştir. Çok iyi bir cirit oyuncusuda olan Hasan Ağa cirit oynarken yaralanmış ve vefat etmiştir (Halil Hasib Efendi, t.y.:56b-57; Mustafa Kani Bey, 2010:186).

Tablo 5.120: Beşir Ağa – beş direk menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Beşir Ağa	945,5	624,03
2	İzzet Bey	955,5	630,63
3	İzeet Bey	970,5	640,53

Ayak yeri Karılar Çeşmesi üstünde Lenduha menzili ve Miralem Ahmed Ağa menzillerinin baş taşları arasında bulunan mermer taş olan bu menzil poyraz havasıyla atılırdı. Menzilin ana taşı Darüssade Ağalarından Hacı Beşir Ağa tarafından dikilmiştir. Dikildikten sonra ise yalnızca Darüssade Ağalarının atması yönünde şart koymuştur.

Menzilin baş taşı Sultan II. Mahmud'un yakındalarından olduğu belirtilen İzzet Bey tarafından dikilmiştir. İzzet Bey ilk atışından sonra taşını on beş gez daha uzağa sürmüştür (Halil Hasib Efendi, t.y.:57a-57b; Mustafa Kani Bey, 2010:188-189).

Tablo 5.121: Darüssade ağası Beşir Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Beşir Ağa	909,5	600,27
2	Boşnak Ahmed Ağa	916,5	604,89
3	Hafid Molla	951,5	627,99
4	Küçük Hüseyin Ağa	1011,5	667,59
5	Küçük Hüseyin Ağa	1016	670,56
6	Mehmed Ali Bey	1040	686,4
7	Mehmed Ali Bey	1054	695,64

Poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Toptaşına yakın, Kağıthane yolu üzerinde şeşhane altı haneli mermerdir. Menzilin ana taşı Darüssade Ağası olan Hacı Beşir Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Andürrezzak Efendi'nin kapı çühadarı Boşnak Ahmed Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Aşir Efendizade olarak bilinen Hafid Molla isimli kemankeşe aittir.

Menzilin dördüncü ve beşinci taşları Hazine-i Hümayun ağalarından ve padişahın çuhadarı olan Küçük Hüseyin Ağa tarafından dikilmiştir. Kendisi Kaptan-ı Derya olduğu zaman taşını sürmüştür.

Menzilin altıncı ve baş taşının sahibi Sultan II. Mahmud'un yakınlarından olan Mehmed Ali Bey'e aittir. Kendisi sonrasında taşını sürmeyi başarmıştır (Halil Hasib Efendi, t.y.:58a-58b; Mustafa Kani Bey, 2010:188).

Tablo 5.122: Cafer bey menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Cafer Sadık Bey	925	610,5
2	Şerif Ali Efendi	928,5	612,81
3	Hacı Emin Ağa	941	621,06
4	Musahip Şakir	975	643,5

Poyraz havasıyla atılan bu menzilin ayak yeri Kağıthane yolu üzerinde bulunan Ekşi menzili yakınında ki mermerdir. Menzilin ilk taşı Ahmet Paşazade Cafer Sadık Bey isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı Hacı Titrek ismiyle bilinen Şerif Ali Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşının sahibi Üsküdarlı Korucu Kethüdası ismiyle bilinen Selimpaşalı Hacı Emin Ağa'dır.

Menzilin baş taşının sahibi Sultan III. Selim'in sohbet arkadaşı olan Musahip Şakir isimli kemankeş'e aittir (Halil Hasib Efendi, t.y.:58b-59a; Mustafa Kani Bey, 2010:156-157).

Tablo 5.123: Aldülbaki Efendi menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Arslanzade Abdülbaki Efendi	892,5	589,05

Poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Beşir Ağa menzili ana taşı ile Miralem Ahmed Ağa menzilinin arasında bulunan düz mermer taştır. Menzilin tek taşı Arslanzade Abdülbaki Efendi tarafından dikilmiştir. Menzil yeksuvar okuyla atıldığından atılan mesafe Kanunname-i Rumat da belirtilen kural ve kaidelere uygundur (Halil Hasib Efendi, t.y.:59b-60a). Mustafa Kani Bey bu menzilden bahsetmemiştir. Yücel, bunun sebebinin o dönemde kaybolmuş olabileceğinden kaynaklandığını belirtmiştir.

Tablo 5.124: Şerbetçizade – Hüsam Paşa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Şerbetçizade Mehmed Emin Efendi	938	619,08
2	Müftüzade Selim Molla Efendi	951	627,66
3	Hüsameddin Ağa	991	654,06
4	Rıza Bey	1032	681,12
5	Rıza Bey	1066	703,56
6	Rıza Bey	1072	707,52

Yıldız – poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Karılar Çeşmesi üzerinde bulunan Memiş Efendi menzili ana taşının batısında bulunan küçük mermerdir. Menzilin ana taşı Şerbetçizade Mehmed Emin Efendi ismiyle bilinen kemankeştir.

Menzilin ikinci taşı Şeyhülislam Müftüzade Selim Molla Efendi tarafından dikilmiştir.

Menzilin üçüncü taşı Sultan III. Selim ile şehzadeliği zamanından beri ok atan ve III. Selim'in padişah olmasıyla birlikte kendisine kahvecibaşı yaptığı Hüsameddin Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin dördüncü, beşinci ve baş taşının sahibi Sultan II. Mahmud'un yakınlarından olan Rıza Bey tarafından dikilmiştir. Kendisi üç defa taşını sürmeyi başarmıştır (Halil Hasib Efendi, t.y.:61a-61b; Mustafa Kani Bey, 2010:185-186).

Tablo 5.125: Sultan II. Mahmud – gündoğusu menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sultan II. Mahmud	1215,5	802,23
2	Sultan II. Mahmud	1225,5	808,83

Ayak yeri Karılar Çeşmesi arkasında bulunan fiskiye benzerindeki taştır ve gündoğrusu havasıyla atılmıştır. Sultan II. Mahmud ilk taşını diktikten bir sene sonra ikinci taşını dikmiştir. Mustafa Kani bu yılın 1834 yıllarında olduğunu belirtmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:154).

Tablo 5.126: Halil Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Halil Ağa	1060	699,6

Günbatısı-lodos havasıyla atılan menzilin ayak yeri Hacı Süleyman menzili ile Rum Yusuf taşının arasında kalan ve Deveboynu olarak bilinen yere yakın olan küçük taştır. Menzilin tek taşını, ok koşularının meşhur bin yüzcülerinden ve padişahın dış işleri sorumlularından olan Halil Ağa dikmiştir. Kendisi ihtiyarlayınca bile bin gez mesafeye ok atabilen bir kemankeştir. Mustafa Kani kendisinin Emin menzilinde 1160 gezden aşırı ok attığını fakat haksız bir şekilde kendisine taş diktirilmediğini beyan etmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:173).

Tablo 5.127: Azmayiş – gündoğusu menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hacı Bekir Ağa	700	462
2	Taceddin Molla	730	481,8

Ayak yeri Hacı Süleyman menzili ile Beşdirek menzili sağ tarafında bulunan küçük taştır ve gündoğusu havasıyla atılmıştır. Taş dikilen mesafe normalden kısa olduğu için bu menzilde taş dikenlerin meydan şeyhi olmaması, ok meydanında meydan sofrasında en sonda oturması ve menzil ziyafetlerinde hediye almaması gibi şartlar konulmuştur. Menzilin ilk taşı Hacı Bekir Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin baş taşının sahibi ise Taceddin Molla isimli kemankeşe aittir (Mustafa Kani Bey, 2010:157; Yücel, 2015:167).

Tablo 5.128: Memiş Efendi – Mercan Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Memiş Efendi	850	561
2	Abdi Baba	960	633,6
3	Mercan Ağa	987	651,42

Poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Büyük Yeksuvar menzili ile Nakkaş menzili arasındadır. Menzilin ana taşı Memiş Efendi'e aittir. Mustafa Kani, kendisi bütün çabasına rağmen 900 gez mesafeyi bulamamış o yüzden taşının söktürüldüğünü söylemiştir. Yücel ise adı unutulmasın diye taşının bulunduğunu söylemiştir.

Menzilin ikinci taşı Sultan III. Selim döneminin atıcılarından olan Anadolu Muhzırı Abdi Baba isimli kemankeşe aittir.

Menzilin baş taşı Sultan III. Selim'in annesinin lalası olan Mercan Ağa tarafından dikilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:189).

Tablo 5.129: Ekşi – erkekli dişili menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilinmiyor	884	583,44
2	Bilinmiyor	903,5	596,31
3	Bilinmiyor	1060	699,6
4	Bilinmiyor	1102,5	727,65
5	Peşkir Ağası Süleyman Ağa	1111,5	733,59
6	Küçük Hasan Ağa	1121,5	740,19
7	Seyid Osman Ağa	1127,5	744,15
8	Sueda Bey	1155	762,3
9	Sertahtırevani Hasan Ağa	1177	776,82
10	Tacirzade Mehmed Emin Ağa	1190,5	785,73
11	Sultan II. Mahmud	1196,5	789,69
12	Sultan II. Mahmud	1219,5	804,87

Yıldız – poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Sekbankulu menzilinin ana taşıdır. Menzilin ilk dört taşı ve mesafeleri mevcuttur ancak kim tarafından atıldığına dair bilgi mevcut değildir.

Menzilin beşinci taşı Peşkir Ağası Süleyman Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin altıncı taşı Küçük Hasan Ağa isimli kemankeşe aittir.

Menzilin yedinci taşı Seyyid Osman Ağa isimli kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin sekizinci taşı Sultan Ahmed'in kızı Hatice Sultan'ın oğulluğu olan Sueda Bey tarafından dikilmiştir.

Menzilin dokuzuncu taşının sahibi Sertahtırevani Hasan Ağa'dır.

Menzilin onuncu taşı başka menzillerde de taşı bulunan Tacirzade Mehmed Emin Ağa tarafından dikilmiştir.

Menzilin onuncu ve baş taşı birçok menzilde baş taşın sahibi olan Sultan II. Mahmud tarafından dikilmiştir. Sultan II. Mahmud onuncu taşı 1832 senesinde baş taşı ise 1835 senesinde dikmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:176).

Tablo 5.130: Sultan III. Selim menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Sultan III. Selim	1012	667,92

Yıldız - poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Hünkar ayağı olarak bilinen taştır. Baş taşı okmeydanı sınırları dışında bulunan Tersane Bahçesi olarak bilinen yere yakındır. Padişah menzili olduğundan Sultan III. Selim den başka taş dikilmemiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:177).

Tablo 5.131: Silahtarzade Tevfik Bey menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Silahtarzade Tevfik Bey	966	637,56

Ayak yeri Deliklikaya arkasındaki tekneli taş olan menzil, poyraz havasıyla atılmaktadır. Tevfik Bey'in babası Silahdar Ağa bu menzili açmak için ayak taşını diktirmiş fakat tüm çalışmasına rağmen menzil atıp taşını dikememiştir. Taşını dikemeden vefat eden Silahdar Ağa'nın oğlu Tevfik Bey, Sultan II. Mahmud'tan izin alarak aynı yerde atış yapmış ve taşını dikmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010).

Tablo 5.132: Şişman Paşa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Şişman Paşa	907	598,62
2	Hacı İbrahim Efendi	933	615,78
3	Katip Vassaf Efendi	965	636,9

Poyraz havasıyla atılan menzilin ayak taşı Deliklikaya ile Ağalar menzili arasında bulunan ince mermerdir. Menzilin ana taşı Şişman Paşa adıyla bilinen kemankeş tarafından dikilmiştir.

Menzilin ikinci taşı hattat olan Hacı İbrahim Efendi'e aittir. Kendisi o kadar çok atış yapmayı severmiş ki ölmeden önce dahi okmeydanına gelip atış yapmış ve sonra oradakilerle helalleşip evine gitmiş, yaklaşık on gün kadar sonra vefat etmiştir.

Menzilin baş taşı Numan Bey oğlu Mabeyn-i Hümayuın katiplerinden olan Vassaf Efendi tarafından dikilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:190).

Tablo 5.133: Bilal Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Bilal Ağa	954	629,64

Poyraz havasıyla atılan menzilin ayak yeri Cafer menzilinin sol tarafında bulunan küçük mermer taştır. Menzilin ana ve tek taşı Halil Paşa olarak da bilinen Sultan III. Selim zamanında Darüssaade ağalığı yapan Bilal Ağa tarafından dikilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:190).

Tablo 5.134: Hasıllı Mehmed Ağa menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Hasıllı Mehmed Ağa	901	594,66

Ayak yeri Nakkaş menzili ile İmam menzili arasında bulunan mermer taştır. Poyraz havasıyla atılan menzilin ana taşı Hasıllı Mehmed Ağa tarafından dikilmiştir (Mustafa Kani Bey, 2010:190).

Tablo 5.135: Mehmed Arif Bey menzili.

Taş	Menzil Sahibi	Gez	Metre
1	Mehmed Arif Bey	400	264

Poyraz havasıyla atılan bu menzil, 1782 yıllında kabza alıp uzun yıllar taş dikememiş ve devlette kadıasker görevinde bulunan Mehmed Arif Bey tarafından dikilmiştir. Mehmet Arif Bey dönemin padişahı Sultan II. Mahmud'tan okmeydanında bir eseri bulunmasını isteyerek izin istemiş, bunun üzerine Sultan II. Mahmud kendisine hangi mesafeyi atarsa atsın taş dikmesine izin vermiştir. Bu sebepten bu kadar kısa mesafeye taş dikebilmiştir.

İstanbul da okmeydanının dışında Kağıthane de Yıldız-Poyraz havasıyla atılan bir menzil, Üsküdar da Kapıağası Mustafa Ağa Menzili (2 menzil taşı), Atik Hüsrev Paşa Menzili (4 menzil taşı), Batı Lodosu Menzili (1 menzil taşı), Ağalar Menzili (4 menzil taşı), Karayel Menzili (1 menzil) taşı olmak üzere beş menzil, Eyüp de ise Solak Ahmed Efendi Menzili (10 menzil taşı), Hacı İsmail Menzili (4 menzil taşı), Mehmed Bey Menzili (4 menzil taşı), Şüca Menzili (3 menzil taşı), Hasan Paşa Menzili (8 menzil taşı) olmak üzere beş menzil bulunmaktadır.

5.2.4.3. Ok koşuları

Tarih boyunca Türkler kendi aralarında çeşitli spor müsabakaları yaptığı böylelikle savaşlara hazırlandıkları bilinen bir gerçektir. Dede Korkut hikayelerinde, düğünlerde dahi erkek ile kadının birbirleriyle yarışarak, ok atıp, güreş tuttuğundan bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti de bu geleneği menzil yarışmaları yani ok koşuları ile devam ettirmiştir.

Ok koşuları ok meydanlarında yapılabildiği gibi, yarışmanın yapılabileceği elverişli alanlar, köşk bahçeleri ve mesire alanlarında da düzenlenebilirdi (Yücel, 2015:137).

Ok koşuları Kannunname-i Rumat'a göre üç kategoriden oluşurken 900 gez ve üzeri atış yapanların katılabilecekleri belirtilmiştir. Ancak diğer kaynaklara da bakıldığında, aşağı koşu, dokuzyüzcüler, binciler ve binyüzcüler olmak üzere dört kategoriden oluştuğu anlaşılmıştır. Bu kategorilerden aşağı koşuya katılacak olanlardan 900 gez istenmediği ve bu sebepten de Kanunname-i Rumat da ele alınmadığı söylenebilir (Kahraman, 1995:418).

Aşağı koşu, bu kategorilerin en zayıf olanıdır. 900(594m) gez aşağısında menzil atabilen ihtiyarlar ve yeni başlayanların katıldığı ve toplam beş okun atıldığı bir ok koşusudur.

Dozkuzyüzceler koşusunda ise 900(594m) gez ile 1000(660m) gez arası mesafeye ok atabilenlerin katıldığı ve toplam yedi adet haki oku attıkları bilinmektedir.

Binciler koşusunda 1000 gez (660m) ile 1100 gez (726m) arasında mesafeye ok atanların katıldığı ve topkam dokuz adet pişrev okunun kullanıldığı koşulardır.

Binyüzcüler koşusu ise ok koşularının baş koşusu olarak kabul edilir. 1100 gez (726m) ve yukarısında atış yapabilenlerin katıldığı ve toplam onbir adet pişrev okunun kullanıldığı yarışmalardır (Güven, 2003).

Atışlar, aynı ayak yerinden yapılır ve koşunun yapılacağı meydana 80 gez (52,8m) aralıkla iki bayrak dikilirdi. Eğer atıcının attığı ok bu iki bayrak arasından başka bir yere düşerse salkı düşmüş sayılır ve atış mesafe olarak uzak bile olsa geçerli sayılmazdı. Bu bağlamda hilenin de önüne geçilmeye çalışılırdı (Yücel, 2015:139).

Ok koşularına katılanlara çeşitli ödüller verilirdi. Bu ödülün miktarı koşular başlamadan önce meydanda bulunan en üst rütbede ki devlet görevlisi tarafından belirlenirdi. Aynı zamanda iki atıcı da kendi arasında ödüller koyup rekabeti arttırabilirdi. Önemli olan ise bu ödülün kumar boyutuna gelmemesi ve asıl amacının spora teşvik etmek olduğunun bilinmesiydi.

Osmanlı padişahlarının çeşitli sporlara olduğu gibi ok koşularına da meraklı olduğu ve kendilerinin bizzat meydanda bulunup ödüllendirmeyi kendileri yaptıkları ve meydanda bulunan kemankeşlere ve okmeydanı görevlilerine çeşitli ihsanlarda bulundukları bilinmektedir. Aynı zamanda kendileri de kemankeş olan III. Selim ve II. Mahmud gibi padişahların zamanlarında, birçok ok koşusu düzenlediği ve hatta bu ok koşularına katılmak suretiyle derecelerde yaptıkları kaynaklarda belirtilmiştir (Yücel, 2015:140-143;Şahintürk ve diğerleri., 2019:368).

BÖLÜM 6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya üzerinde doğulu olarak bilinen toplumlar genel olarak okçu kavimler olarak bilinmektedir. Bu doğuda yaşanan bozkır şartlarının neticesinde doğal olarak bununla mücadele etmek için geliştirilen bir malzeme yani ok ve yaydan kaynaklanmaktadır. Göçebe bir toplum olan Türkler de bu kullandıkları yay ve oklar ile hem avcılık yaparak geçimlerini sağlamış hem de savaşlarda kullanmalarıyla rakiplerine üstün gelmişlerdir. Zaman içerisinde Türkler ok ve yay ile o kadar bütünleşmişlerdir ki okçuluk ile ilgili destanlar ve hikayeler ortaya çıkmış ve çağlar boyunca soylarından gelen devletler de bu kültürel mirası devam ettirmiştir. Ögel (2014)'in, "Türk Mitolojisi" isimli iki ciltlik eserinde Türklerin kültürel mirası olarak kabul edilen destanlar ve hikayelerde geçen ok ve yay ile ilgili detaylı bilgiler verdiği görülmüştür. Ayrıca Ögel (2016) "Türklerde Devlet Anlayışı" isimli eserinde de bu kültürün Osmanlı Devleti'nde de uygulanışları hakkında bilgiler aktarmıştır.

Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle birlikte ok ve yaya dini anlamlarda eklendiği görülmüştür. Hz. Muhammed'in hadisleri neticesinde okçuluğun sünnet hatta Kuran-ı Kerim de Enfal süresinde ki ayetler ile farz-ı kifaye olarak kabul edilmiştir. Bunun İslamiyetin kabulünden sonra ki Türk devletleri için okçuluğa sadece bir güç veya kültürel miras olarak bakılmasının yanıda dini bir sorumluluk olarak da bakılmasına sebep olduğu söylenebilir.

Okçuluk, Anadolu'nun Türk yurdu olmasında da büyük öneme sahiptir. Kaegi (1964) çalışmasında, Türklerin Anadolu'a yaptıkları akınlarda en etkin gücün Türk okçuları olduğunu ve at sırtında çok isabetli atışlar yaptığını belirtmiştir (Kaegi, 1964). Buna benzer olarak Metin (2014), yaptığı çalışmada Türk okçularının maharetleri ve ustalıklarının Türklere Anadolunun kapıları açtığını söylemiştir (Metin, 2014). Bu çalışmada da, Anadolu'a ve Anadolu'da yapılan savaşlar incelendiğinde, Kaegi ve Metin'in görüşüne benzer şekilde Türk okçularının savaşlara yaptıkları etki ve bu etkinin

bir neticesi olarak Anadolu'nun Türk yurdu olarak kazanılması ve devamında da böyle kabul görmesini sağladığı anlaşılmıştır.

Yüzyıllar boyunca kültürel, savaş ve spor açısından evrilen ve gelişen Türk okçuluğu Osmanlı Devleti ile birlikte en mükemmel dönemini yaşamıştır. Bu mükemmellik sadece Türk yayının çağlar içerisinde modernize edilerek tarihinin en kısa halini alması ve at üzerinde kullanımın kolaylaşması (Karpowicz, 2005) açısından değil aynı zamanda spor ve kültürel olarak da gelişimin tamamlamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Güven (1999) "Türklerde Spor Kültürü" isimli çalışmasında kurumlar arasında önemli ölçüde kültürel bir birikim bulunduğunu belirtmiştir (Güven, 1999:16). Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğun gelişiminin aktarılmaya çalışıldığı bu çalışmada, ilk olarak Osmanlı Devleti'ne gelinceye kadar ok ve yayın geçirdiği aşamalar ele alınmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde okçuluğun gelişimi savaş okçuluğu, av okçuluğu ve spor okçuluğu olarak üç aşamada ele alınmıştır. Spor okçuluğu ise hedef okçuluğu, menzil okçuluğu olarak iki aşamada incelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan tüfeğin tamamen kullanılmasına geçilene kadar okçuların aktif rol aldığı görülmektedir. Bu süreyi benzer şekilde Yücel (2015) 17. yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti'nde okçuluğun savaş silahı olarak kullanımının sonlandığı şeklinde belirtmiştir (Yücel, 2015:29).

Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ocağı kurulana kadar azep denilen hafif okçu birlikler bulunduğu görülmüştür. Okçu birliklerin Osmanlı ordusunda ayrı bir yere sahip oldukları hatta solak denen okçuların padişah korumasında bulunduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde İnalcık (2010) yaptığı çalışmada okçuların kızıl börk takarak diğer ordu mensuplarından ayrıldığından bahsetmiştir (İnalcık, 2010:71).

Black (2003), Yıldırım Beyazıd'ın Niğbolu savaşındaki Bizans'a karşı zaferin Osmanlı atlı okçuların manevra kabiliyetinden kaynaklandığını belirtmiştir (Black, 2003:41). Atlı okçuların manevra olarak bir üstünlük sağlamasının yanında Türk toplumlarının tarihi boyunca usta bir binici ve at üzerinde de usta bir atıcı olmalarından da kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca İstanbul fethinde Osmanlı toplarının surları döverken okçuların sur üstünden yoğun bir şekilde ok atışı yaptıkları von Hammer'ın (2003) çalışmasıyla ortaya konulmuştur. Bu durumun Bizans askerleri içerisinde korku ve telaşa sebebiyet verdiği

düşünülmektedir. Son olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise hem okçu birliklerin hem de tüfek kullanımının olduğu görülmüştür.

Tarih boyunca Türk devletlerinin hemen hemen hepsinde ok ve yay ile avcılık yapıldığı söylenebilir. İnalcık (2014), Osmanlı Devleti'nde de avın diğer Türk devletlerinde olduğu gibi hem savaşa hazırlık hem de okçuluk için bir idman olarak görüldüğünü belirtmiştir (İnalcık, 2014:249). Türkmen (2009) ise Osmanlı Devleti'nde avın devlete maddi bir külfet olarak görülmediğini, bunun eğlence değil bir talim olarak düşünülmesinden kaynaklandığı söylemiştir. Buna paralel olarak devletin büyük av partileri düzenlemesinin sebebinin şehzadelerin gelecekte orduyu kumanda edebilmeleri için büyük kitleleri koordineli bir şekilde yönlendirmesi konusunda bir eğitim olarak görmesi olduğu düşünülebilir. Osmanlı Devleti'nde yapılan av partilerine ilişkin birçok minyatür çizilmiştir. Bu minyatürlerde av partilerinde kurulan otağ ve çadırlar görülmektedir. Ayrıca sadece av için kullanılan kasrlarda yapıldığı bilinmektedir. Bu da avın Osmanlı Devleti'nde ne kadar kapsamlı olarak uygulandığını ve verilen önemi bizlere göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nde okçuluğun gelişiminin en fazla sportif anlamda olduğu anlaşılmıştır. Ok ve yayın zaman içerisinde gelişen teknoloji ile ordudaki kullanımının son buluduğu ancak kuruluşundan itibaren yüzyıllar boyuncu sportif olarak yapıldığı görülmektedir. Yücel (2015)'in, İstanbul'un fethinden sonra kurulan İstanbul okmeydanı yöneticilerinin seçimle göreve geldiğini belirtmesine rağmen Şahintürk ve diğerleri (2019)'nin BOA ve TSMA kayıtlarına dayandırdığı çalışmasında meydan şeyhi atamalarının padişah tarafından yapıldığını belirtmiştir (Yücel, 2015:42;Şahintürk ve diğerleri., 2019:165-169-187-191-195-197). Bizim çalışmamızda da okmeydanı ihtiyarlarının şeyh seçiminde tavsiyelerde bulunduğu ancak son kararın padişah tarafından verildiği anlaşılmıştır. Ancak bünyesinde kemankeşlere verilen şahsiyet ve değerler eğitimi ve kendisine ait yazılı bir kanununun bulunması düşünüldüğünde o dönemde dünyada örneğine az rastlanıcak bir spor örgütlenmesi olduğu söylenebilir. Ortaylı (2017), Osmanlı Devleti'nde Ceza ve Ticaret kanunlarının XIX. yüzyılda modernleşmeye başladığını söylemiştir (Ortaylı, 2017:107). Kanunnama-i Rumat'ın ise XVII yüzyıl sonlarında yazılıp ok meydanında yürürlüğe girdiği bilinmektedir.

Okmeydanında verilen eğitim ve kemankeşler arasında ki mücadele, spor ahlakı açısından değerlendirildiğinde ise kemankeşlerin kendinden önce okmeydanına katılanlara karşı olan saygısı, her kemankeşe sağlanan eşit imkanlar ile haksız rekabetin önüne geçilmeye çalışılması ve fair play anlayışının ön planda tutulmasının önemli olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde Fişek (1985), çalışmasında spor tekkelerinde bulunan sporcuların eğitimlerinin fair play anlayışına dayandığını belirtmiştir (Fişek, 1985).

Osmanlı Devleti'nin spor okçuluğu değerlendirilirken hedef okçuluğu olarak puta okçuluğu, darp vurma ve kabak okçuluğu ele alınmıştır. Menzil okçuluğuna ise ayrıca değerlendirilmiş ve yapılan ok koşuları da burada ele alınmaya çalışılmıştır.

Hedef okçuluğu olarak yapılan darp vurma ve kabak atışları genelde eğlence maksatlı yapılan faaliyetler olduğu anlaşılmıştır. Genel olarak savaş öncesi ordunun morali için, sünnet mesarimlerinde yapılan bu atışlarda amacın padişahın ihsanını kazanmak olduğu söylenebilir. Kabak oyununun, Arap toplumlarında da yapıldığından, Araplardan Türklere geçtiği yönündeki düşünceleri, Yıldıran (2002), yaptığı çalışmada Oğuz Kağan'ın oğullarına da kabak oyununu oynattığını söyleyerek reddettiği görülmüş ayrıca 18. yüzyıldan sonra kabak oyununun oynanmadığını belirtmiştir (Yıldıran, 2002:1170).

Hedef okçuluğu olarak yapılan puta atışlarında ise belli kural ve kaidelerin bulunduğu anlaşılmıştır. Mustafa Kani Bey ve Abdullah Efendi eserlerinde puta atıcılığının okçuluğun temeli olarak görülmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bize göre de uzak mesafeye atmanın yanında yaklaşık 300 gez (198m) mesafeden hedefi vurmak da yoğun bir çalışma gerektirmektedir. Kemankeşlerin düzenlenen yarışmalarda birbirleriyle yarıştıkları ancak bunun kumara dönmemesine de özen gösterildikleri anlaşılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde spor okçuluğu en kapsamlı olarak menzil okçuluğu haliyle yapıldığı söylenebilir. Kabak oyunu, darp vurma ve puta okçuluğu için boş olan etkinlik alanları kullanılırken, sadece menzil okçuluğu için okmeydanlarının yapıldığı görülmüştür. Osmanlı Devleti'nde ilk ok meydanının ise ne zaman kurulduğuna dair kesin bilgi mevcut değildir. Kunter (1942), ilk ok meydanının Bursa da olduğunu söylerken (Kunter, 1942), Yücel (2015), Edirne de olabileceğini belirtmiştir (Yücel, 2015:69).

Kemankeşlerin menzil atışı yapabilmeleri için ilk olarak küçük ve büyük kabza almaları gerekmektedir. Kabza almak için ise bazı dini ve örfi rituallerin olduğu anlaşılmıştır.

Doğan (2017), çalışmasında bu rituallerin ahilik ritualleri ile benzerlik gösterdiğini belirtmiştir (Doğan, 2017:53).

İstanbul dışında bulunan menzillerin çoğunda ise menzili atan kemankeşin ismi veya mesafenin tam olarak verilemediği anlaşılmıştır. Bunun sebebinin kemankeşlerin bazılarının aynı zamanda ordu mensubu olması ve seferler esnasında geçilen şehirde ok meydanı varsa atış yaptıkları fakat sonra sefere devam edilmesinden mesafe ölçüsünün tam yapılamaması veya taş dikmeye fırsat bulamamasından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir. Ayrıca bu duruma sel, deprem ve yangın gibi afetlerinde yol açmış olabileceği düşünülmektedir.

Abdullah Efendi, Tezkire-i Rumat da kendisine, Bağdat menzili ile ilgili olarak dönemin Bağdat valisi olan Muntaza Paşa'nın menzil attığı bilgisi verildiğini ancak inanmadığını belirtmiştir (Abdullah Efendi, t.y.:70a). Bu durumda İstanbul dışındaki ok meydanlarında atılan menzil bilgilerinin İstanbul okmeydanına gönderiliyor olabileceği söylenebilir. Ayrıca İstanbul okmeydanının diğer meydanlardan hiyerarşik olarak üstünde olduğu veya menzil kayıtlarının İstanbul da tutuluyor olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Menzil atan kemankeşelere bakıldığında din adamlarının da okçuluk ile ilgilendiği anlaşılmıştır. Bu durumun okçuluğun sünnet olarak görülmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca dönemin padişahının okçuluk ile ilgilenmesi neticesinde devlet görevlilerinin de okçuluk ile ilgilendiği anlaşılmıştır. Sultan II. Mahmud'un menzil atıp taş diktiği dönemde kendisine yakın olarak görülen bazı devlet adamlarının da okçuluk ile ilgilendiği ve taş diktiği anlaşılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde bulunan okmeydanları ve menziller incelendiğinde Mustafa Kani'nin Telhis-i Resailat-ı Rumat isimli eserinde 35 meydan 140 menzil, Yücel'in ise Türk Okçuluğu adlı eserinde 39 meydan ve 157 menzil bulunduğunu belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda ise 38 meydan ve 153 menzil olduğu tespit edilmiştir. Okmeydanları olarak bakıldığında bizim çalışmamızdan farklı olarak, Kani'nin Ovlun, Peşte ve Budin de bulunan okmeydanlarından bahsetmediği anlaşılmıştır. Yücel'in ise Bahtiyarzade risalesinde Elbasan olarak geçen meydanın, Abdullah Efendi risalesinde İpsala olarak verildiğini ancak kendisinin hem İpsala hem de Elbasan'ı saymasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Hasan Çelebi, t.y.:72b; Abdullah Efendi, t.y.:66a-66b). Menzillerde ki

farklılıklara bakıldığında ise Yücel'in çalışmasında, Ankara'da 2, Vardar'da 2, Gelibolu'da 9, Avlonya'da 2, Diyarbakır'da 1, Ayazmend'de 4, Sofya'da 4, Üsküp'de 2, Budin'de 1, Ladik'de, 1, Peşte'de 1 menzil olduğu belirtilmiştir. Mustafa Kani Bey de ise, Ankara'da 1, Vardar'da 1, Gelibolu'da 1, Avlonya'da 1, Diyarbakır'da 2, Ayazmend'de 3, Sofya'da 3, Üsküp'de 3 menzil olduğunu belirtmiştir. Bizim çalışmamızda ise, Ankara'da 2, Vardar'da 1, Gelibolu'da 9, Avlonya'da 1, Diyarbakır'da 1, Ayazmend'de 4, Sofya'da 4, Üsküp'de 3, Ovlun'da 1, Peşte'de 1, Budin'de 1 menzil tespit edilmiştir.

Menzil sayılarının dışında Osmanlı Devleti'nin, Mısır'ı fethinden sonra buradaki Memlük zamanından kalan okmeydanında ki menzilleri bozmayarak, menzil atacak kemankeşlerin buradaki taşları geçerek taş dikmesini istemesi ve ayrıca okçuluk risalelerinde Memlük kemankeşlerinin diktiği taşlarıda isimleriyle birlikte vermesi, kemankeşlere duyulan saygının da bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, kemankeşlerin en önemli amaçlarının okmeydanlarında taş dikerek isimlerinin ölümsüzleşmesini istedikleri söylenebilir. Buna örnek olarak Bursa Kemhacı Hayreddin menzilinde beşinci taşın sahibi olan Pehlivan Hayreddin'in, menzil attığı gün oğlunun vefat etmesi ve oğlunu toprağa vermeden uzun zamandır beklediği rügarın esmeye başlamasıyla beraber okmeydanına giderek menzil atması verilebilir.

Bunun dışında Mehmet Arif Bey ve Azmayiş menzili gibi bazı menzillerde gerekli olan 900 gez mesafenin atılmadan taş dikildiğide anlaşılmıştır. Delikli Kaya menzilinde ise Tozkoparan İskender'in attığı okun salkıya düşmesinden kaynaklı başka menzil olarak kabul görüp taş dikilmesine de izin verildiği anlaşılmıştır

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nde okçuluğun gelişimi savaş ve av okçuluğundan ziyade spor okçuluğu açısından olduğu anlaşılmıştır. Savaş okçuluğunun tüfeğin kullanılmaya başlanmasıyla beraber son bulduğu benzer şekilde av okçuluğununda zamanla tüfekle yapılan avlara dönüştüğü tespit edilmiştir. Spor okçuluğu ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren yapıldığı, İstanbul'un fethi sonrasında kurulan İstanbul Okmeydanı ile birlikte kurumsal bir çerçeve kazanarak yönetimi, yazılı ve yazılı olmayan kanunları, spor ahlakı ve verilen eğitimler düşünüldüğünde spor tarihimiz açısından çok önemli bir spor örgütlenmesi olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmada, Türk spor okçuluğunun gelişimi detaylı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Türk mitolojisinden, Osmanlı Devletine kadar okçuluğun geçirdiği aşamalar ve kullanıldığı savaşlar açıklanmaya çalışılırken, Osmanlı Devleti döneminde ise detaylıca ele alınmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nde av ve savaş okçuluğu çeşitli kaynaklar ışığında açıklanmaya çalışılmış, spor okçuluğu için ise okçuluk risalelerinden ve çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmada, Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan bütün okmeydanı ve bu meydanlarda bulunan menziller tablo şeklinde toplu olarak verilmeye çalışılmıştır ve Türk okçuluk literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öneriler;

- Kurulan klüplerde sadece pratik olarak verilen okçuluk eğitimin yanında, ok ve yayın sosyal hayatta ki etkisine dair teorik ve tarihi bilgiler verilebilir.
- Yay ve ok yapımı ile ilgili olarak teşvik sağlanarak kompozit yay yapan ustaların sayısı arttırılabilir.
- Okullar da ve üniversitelerde seçmeli ders olarak verilebilmesi sağlanılabilir.
- Kayıp olan menzil taşlarının bulunması üzerine çalışmalar yapılarak, bulunan menzil taşlarının yeniden yapılan okçular tekkesi yerleşkesinde sergilenmesi sağlanılabilir.
- Geleneksel Türk okçuluğunun toplumun her kesimine hitap edecek şekilde yaygınlaştırılması sağlanabilir.
- Geleneksel Türk okçuluğu ile ilgili düzenlenen konferans ve panellerin sayısı arttırılarak halkımızın bu konuda bilinçlenmesi ve bilgilenmesi sağlanılabilir.
- Geleneksel Türk Okçuluğunun dünya da tanıtılması için yurt dışında çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.
- Ok meydanları bir spor örgütlenmesi olarak ele alınarak spor bilimlerinin farklı alanlarında da çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Abdullah Efendi. (n.d.). *Tezkire-i Rumat*.

Acar, Ş., & Özveri, M. (2017). Bir İstanbul Okçuluk Menzilnâmesi. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, *18*(2), 24–58.

Aka, İ. (2002). Timurlular. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 893–922). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Akın Zorba, H. (2014). Sport in the Ottoman Empire in Evliya Çelebi's Seyahatnâme. *International Journal of Science Culture and Sport*, *2*(5), 721–732. https://doi.org/10.14486/IJSCS142

Aktepe, K. (2012). *Okçuluk*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Altan, E. (2002a). İkinci Haçlı Seferi ve Selçuklular. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1185–1196). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Altan, E. (2002b). Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1100–1109). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Archer, C. I., & Ferris, J. R. (2002). *Dünya Savaş Tarihi*. İstanbul: Ezgi Matbaacılık.

Atabeyoğlu, C. (1991). *Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi*. İstanbul: Fotospor Yayınları.

Ayanoğlu, İ. F. (1974). *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Bakırcan, İ. (2016). *Okçuluk Sicil Defteri*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Baykara, T. (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Black, J. (2003). *Top, Tüfek ve Süngü* (1st ed.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Buryakov, Y. (2002). Timur, Timurlular ve Bozkırın Türk Göçebeleri. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 923–932). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Busbecq, O. G. De. (2004). *Türkiye'yi Böyle Gördüm*. Ankara: Elips Kitap.

Çandarlıoğlu, G. (2004). *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Çelebi, E. (n.d.). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (1st ed.). Yapı Kredi Yayınları.

Çetin, A. (2011). Memlük Devletinde Okçuluk. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, *9*, 67–85.

Çıvgın, İ., & Yardımcı, R. (2007). *İslam Öncesi Türk Tarihi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Demirkent, I. (2002). Haçlı Seferleri ve Türkler. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1133–1161). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Diyarbekirli, N. (2002). Eski Türklerde Kültür ve Sanat. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1525–1527). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Doğan, A. (2017). *Osmanlıda Kemankeşlik (Okçuluk) ve Ahilik Ritüelleri*. Ondokuz Mayıs Ünivetsitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

El Cahiz, B. (1988). *Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Fişek, K. (1985). *Yüz Soruda Türkiyede Spor Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Gelibolulu Mustafa Ali. (n.d.). *Künhü'l Ahbar*.

Göksu, E. (2018). *Okla Yükselen Millet Türklerde Ok ve Okçuluk* (2nd ed.). İstanbul: Okçular Vakfı 1453.

Grousset, R. (1999). *Bozkır İmparatorluğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Gumilev, L. N. (2003). *Eski Türkler*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Güven, Ö. (1999). *Türklerde Spor Kültürü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Güven, Ö. (2003). Geleneksel Okçuluk ve Güreş Sporunda Ahiliğin Etkileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, *27*, 1–31.

Hali, S., & Rencüzoğulları, S. (2017). İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *6*(17), 425–437.

Halil Hasib Efendi. (n.d.). *Tünfetü'l - Hasib*.

Hasan Çelebi. (n.d.). *Bahtiyarzade Risalesi*. İstanbul Fetih Cemiyeti.

Herodotos. (2011). *Herodotos-Tarih*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İbn'i Bibi. (1996). *El-Evamirü'l Alaiyye fi'l umuri'l - Alaiyye*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnalcık, H. (2008). *Devlet-i Aliyye*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnalcık, H. (2010). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302 - 1481)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İnalcık, H. (2014). *Devlet'i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar - II* (1st ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnalcık, H., & Arı, B. (2005). Türk - İslam - Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalcık'ın Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *6*, 27–56.

Joınvılle, J. de. (2014). *Bir Haçlının Hatıraları*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Jürgen, P. (2002). Karahanlılar. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 836). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kaegi, W. E. (1964). The Contribution of Archery to the Turkish Conquest of Anatolia. *Speculum A Journal of Mediaeval Studies*, *39*, 96–108.

Kafalı, M. (2002). Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 282–309). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kahraman, A. (1989). *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi Cilt II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kahraman, A. (1995). *Osmanlı Devleti'nde Spor* (Birinci). Ankara: Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karpowicz, A. (2005). Performans of Ottoman Bows. *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, *48*, 44–48.

Klopsteg, P. E. (1987). *Turkish Archery and The Composite Bow* (3rd ed.). London: Simon Archery Foundation.

Koca, S. (2002a). Eski Türklerde Devlet Geleneği ve Teşkilatı. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 1471). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Koca, S. (2002b). İlk Müslüman Türk Devletlerinde Teşkilat. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 251). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Koca, S. (2002c). Sir Derya (Ceyhun) Boylarından Anadolu'ya: Oğuzlar (Türkmenler). In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 929–962). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Koç, Ü. (2002). Klasik Dönem Anadolu Sanayii Üzerine Bir Değerlendirme. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1422–1443). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kopraman, K. Y. (2002). Mısır Memlüklüleri. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 166–216). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Köymen, M. A. (2000). *Büyük Selçuklu İmparatorluğa Tarihi Kuruluş Devri I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kunter, H. B. (1942). Atıcılar Kanunnamesi. *Tarih Vesikaları*, *10*, 253–274.

Kurat, A. N. (1972). *Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kuşçu, E. (2002). Türkiye Selçuklularında Ordu ve Donanma. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 249–269). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Küçük, M. A. (2018). İslam Öncesinden Sonrasına Türk Geleneğinde Bir Yaşam Stili:"Okçuluk". *İnternational Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, *4*(1), 178–191.

Kürkçüoğlu, E. (2002). Başlangıcından Malazgirt Savaşına Kadar Selçuklu - Bizans Münasebetleri. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1156–1170). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Liu, X. (2002). Kuşan Yönetiminin Kültür Anlayışı. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 137). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Magalakwe, M. (2006). The Use of Documentary Research Methods in Social Research. *African Social Review, 10(1), 221-230.*

Merçil, E. (2002a). Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1021–1074). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Merçil, E. (2002b). Gazneliler. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 859–908). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Merçil, E. (2002c). Türkiye Selçukluları. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 863–906). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Metin, T. (2014). Selçuklularda Okçuluğa Genel Bakış. *Tarih Okulu Dergisi*, *7*, 131–153. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.14225/Joh457

Mustafa Kani Bey. (2010). *Telhis-i Resailat-ı Rumat*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Nemeth, G. (2002). Atilla ve Hunları. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 1408). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Nuhoğlu, G. (2002). Gaznelilerde Devlet Teşkilatı. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 535–588). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Oman, C. W. C. (2002). *Ok, Balta ve Mancınık Ortaçağda Savaş Sanatı 378-1515*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Ortaylı, İ. (2017). *Tarihimiz ve Biz* (13th ed.). İstanbul: Timaş Yayınları.

Ögel, B. (2014a). *Türk Mitolojisi I. Cilt* (6th ed.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ögel, B. (2014b). *Türk Mitolojisi II. Cilt* (6th ed.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ögel, B. (2016). *Türklerde Devlet Anlayışı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Ölmez, F. N., & Özdamar, H. (2017). Bir Yüzüğün Öyküsü: Zihgir. *Idildergisi*, *6*(33), 1555–1579. https://doi.org/10.7816/idil-06-33-07

Öngel, H. B. (1999). Erken İç Asya Şaman Geleneklerinde Ok-Yay Simgeselliği ve Okçuluk. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *4*, 51–72.

Özaydın, A. (2002). Türklerin İslamiyeti Kabulü. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 429). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Özbek, S. (2002). Yakın Doğu Türk - İslam Tarihinin Akışını Değiştiren Bir Meydan Savaşı : Ayn Calud. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 217–228). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Özcan, A. (2002). Osmanlı Devleti'nin Askeri Yapısı. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 199–223). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Özden, H., & Öz, S. (2015). *Türk Okçuluk Tarihi*. İstanbul: Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği.

Öztopçu, K. (2002). *Kitab fi İlm en-Nuşşab*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırma Dizisi.

Roux, J. P. (2010). *Türklerin Tarihi: Pasifikten Akdenize 2000 Yıl*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Şahintürk, H., Karaca, Y., Özkılınç, A., Kırca, E., Temel, M. S., & Gurulkan, K. (2019). *Osmanlı Arşive Belgelerinde Türk Okçuluğu*. İstanbul: Okçular Vakfı 1453.

Şeker, H. (2015). İskit Süvari Tasvirli Ünik Drahmi. *Art-Sanat Dergisi*, (4), 53–65.

Tarhan, M. T. (2002). Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 598–611). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

TMSK H:1523, *Hünername* C1:217a

TMSK H:1524, *Hünername* :61a

TMSK H:2134/3, *Murakkaa*:41a-b

Tsai, L. M. (2007). *Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Turan, O. (1997). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti* (6th ed.). İstanbul.

Türkmen, M. N. (2009). Osmanlıda Av Seferleri. *Acta Turcica Tematik Türkoloji Dergisi*, *1*, 22–32.

Uğurlu, M. (1987). *Münyetü'l Guzat*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi* (1st ed.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

von Hammer, J. (2003a). *Büyük Osmanlı Tarihi I. Cilt*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

von Hammer, J. (2003b). *Büyük Osmanlı Tarihi II. Cilt*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

von Hammer, J. (2003c). *Büyük Osmanlı Tarihi V. Cilt*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Vural, H., & Aksoy, Y. M. (2010). *Kavsname Kemankeş Mustafa Efendi*. Tokat: Taşhan Yayınları.

Yediyıldız, B. (2002). Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 330–392). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Yıldıran, İ. (1996). Uygulama Nedenleri ve Fonksiyonları Bakımından Türk Kültürünün Erken Devirlerinde Bazı Sportif Aktivitelerin Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(2), 47–57.

Yıldıran, İ. (2002). Türk Kültüründe Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu ve Osmanlılardaki Görünümü. In *Türkler Ansiklopedisi* (pp. 1170–1188). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.*

Yılmaz, M. (2018). Bizans Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *11*(60), 460–481.

Yücel, Ü. (1999). *Türk Okçuluğu*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yücel, Ü. (2015). *Türk Okçuluğu* (2nd ed.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad **:** Serkan Necati METİN

Doğum Tarihi ve Yeri **:** 14.05.1985 - Soma

E-posta **:** serkanmetin1985@windowslive.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** **:** 2007, Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği
- **Yükseklisans** **:** 2016, Sakarya Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programı
- **Doktora** **:** 2020, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Beden Eğitimi ve Spor

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2007 yılında U.S. Department of State and Texas A&M Üniversity, Sport Management Research and Education programına katıldı.
- 2016 yılında Sakarya Üniversitesi'nde yüksek lisansı tamamladı.
- 2020 yılında Sakarya Uygualamalı Bilimler Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı.